

M. Kudělásková, J. Burian: Dramatik F. W., List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 194; ● k sedmdesátinám: az (A. Závodský), HD 1958, s. 230; in sb. F. W. k sedmdesátinám (1958); B. Beneš, ČL 1958, s. 142; J. Krystýnek, J. Kudělka, Slovanský přehled 1958, s. 180; A. Popovič, SLit (Bratislava) 1958, s. 252; K. Rosenbaum, Kulturní život (Bratislava) 1958, č. 18; -sk-, Rovnost 29. 6. 1958; R. Žatko, Slovenský národopis 1958, s. 562; J. Mlynář, ČMF 1959, s. 114 ●; ● ref. Slovanství v jazykově literárním obrození... J. Krystýnek, HD 1959, s. 374; M. Kudělka, Slavia 1959, s. 410; J. Pelikán, Věda a život 1959, s. 442; I. Stanislav, Kulturní život (Bratislava) 1959, č. 37; A. Anghal, Zeitschrift für Slavistik (Berlín) 1960, s. 138; K. Horálek, SaS 1961, s. 48; T. S. Grabowski, Slavia Occidentalis (Poznaň) 1961, s. 243; I. Kwilecka, Pamiętnik Literacki (Vratislav) 1961, s. 260 ●; A. Popovič: Umenie a veda v diele F. W., Slovenské divadlo (Bratislava) 1963, s. 452; vk (V. Kudělka): Sedmdesát let F. W., Rovnost 5. 5. 1963; ● k osmdesátinám: D. Ďurišin, Slavica Slovaca (Bratislava) 1968, s. 229; J. Krystýnek, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1968, č. 15; V. Kudělka a A. Závodský, Rovnost 3. 5. 1968 ●; ● ref. Slavismy a antislavismy za jara národů: V. Žáček, Slovanský přehled 1968, s. 478 a 498; J. Krystýnek, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1971, č. 17–18 ●; ● nekrology: (kp) (K. Procházka), LD 13. 5. 1969; A. Bureš, Národopisné aktuality 1969, s. 123; R. Havel, ČLit 1969, s. 301; J. Krystýnek, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16; V. Kudělka, Index 1969, č. 6; -ný (J. Černý), ČL 1969, s. 348; K. Krejčí, Slavia 1970, s. 146; J. Dolanský, Věstník ČSAV 1970, s. 239 ●; A. Závodský: F. W. a divadlo, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16; J. Badalić: F. W. i književnosti jugoslavinských naroda, Slavia 1970, s. 149; (vik) (V. Kudělka): Památce F. W., Rovnost 10. 5. 1973; J. Krystýnek: Osobnost a dílo F. W., Slavia 1978, s. 113; A. Závodský: k 90. výr. nar., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1979, č. 27; J. Hrabák in Život s literaturou (1982); S. Wollman: K domnělému migracionalismu českých komparatistů, Slavia 1983, s. 279 + in Česká škola literární komparatistiky (1987); Z. Konstantinovič: Prilog F. W. teorijskom oblikovanju uporedne nauke o književnosti, Slavia 1988, s. 347; S. Ž. Markovič: Kratak prilog biografii F. W., Slavia 1988, s. 365; ● k 100. výr. nar.: (fc) (G. Franc), LD 5. 5. 1988; M. Štemberková, Nové knihy 1988, č. 19; V. Kudělka, Věda a život 1988, s. 346; Z. Urban, Českosl. rusistika 1988, s. 125; M. Mikulášek, Slavia 1988, s. 338; J. Skutil, Slovácko 1989, s. 189 ●; (vk) (V. Kudělka): Spolutvůrce české slavistiky, Svob. slovo 7. 5. 1989; (sk) (J. Skutil): Brněnský slavista, LD 13. 6. 1989; V. Kudělka: F. W. jako bulharista, sb. Československo-bulharské kulturní vztahy (1990); J. Krystýnek: Vzpomínky na profesora F. W., sb. Litteraria humanitas 2 (1993); (ka) (K. Altman): F. W., Slavistická folkloristika 1994, s. 52; (vz) (V. Závodský): Slavista a teatrolog, Svob. slovo (Brno) 11. 5. 1994 + (pod vl. jm.) Znalec slovenského divadla, LD (Brno) 14. 6. 1994; B. Beneš:

Folklorista F. W., sb. K dejinám slovesnej folkloristiky (Bratislava 1996); T. Mazáč in Amarcord – vzpomínám si (1997); M. Mikulášek: Badatelská osobnost F. W., Universitas 1998, s. 31; H. Filipová: Brněnská pozůstalost F. W., Slavia 2000, s. 63; K. Kardyni-Pelikánová: Twórczość W. S. Reymonta v lekturze F. Wollmana, Jiřeho Horáka i Karla Krejčeho, sb. Władysław Stanisław Reymont. Tradice – současnost – recepcje (2000) + F. W., Słownik badaczy literatury polskiej 6 (Lodž 2003, s. 335); I. Pospíšil: Sedmero poznámek k W. Slovesnosti Slovanů, in Slavistika na křižovatce (2003, s. 77); R. Ibler, I. Pospíšil, M. Zelenka in F. W.: Die Literatur der Slawen (Frankfurt n. M. 2003); S. Simonek: ref. F. W.: Der Literatur der Slawen, Wiener slavistisches Jahrbuch 2004, s. 300; A. Lah in F. W.: Slovenska dramatika (Lublaň 2004); H. Hlášková: Působenie F. W. na Slovensku v kontexte dejin folkloristiky, sb. Česko-slovenské vztahy. Evropa a svět (2004, s. 27); I. Pospíšil: Slované, sféra rakouské a německé kultury, střední Evropa a literární věda, Litteraria humanitas 2005, s. 9.

ik

Hugo Václav Wunsch

* 1. 4. 1857 *Hnilec* (Slovensko)

† 2. 10. 1930 *Praha*

Autor humoristických próz, básník, editor citátových antologií z díla J. Vrchlického.

Podepisoval se i Hugon W. – Maturoval 1877 na Akademickém gymnáziu v Praze, poté studoval na právnické fakultě pražské univerzity (absolutorium 1881). Od 1882 byl zaměstnán na pražském magistrátu, 1893–98 působil v komisi pro soupis stavebních a uměleckých památek hl. m. Prahy, 1902 byl jmenován magistrátním radou a 1905 odešel ze zdravotních důvodů do penze.

W. debutoval sbírkou *Prach a broky*, v níž do tematických oddílů shrnul různorodou směs veršovaných i prozaických útvarů: epigramatické apostrofy básníků české i světové literatury, veršované charakteristiky historických i legendárních osobností, sokolské písně, prozaické humoresky, causerie z právníckého prostředí; z něho a též z ovzduší manželského soužití i života mládeže vycházejí rovněž tematicky členěné aforismy, sentence, slovní hříčky, hádanky i anekdoty. Následující knihy rozvíjejí žánr humoristické causerie, jež mnohdy přechází k rozsmárané parafrázi lidových vyprávění, přísloví, anekdot. W. v nich podával rozmanité situace ve vztazích muže a ženy. V pozdějších

knížkách (např. *Žena v přísloví různých národů*) se autorův causeristický styl prolíná se sběratelským zájmem, který se nejvíce projevil ve W. redaktorské a ediční činnosti (Encyklopedie humoru a vtípu). W. rovněž uspořádal dvě oslavné citátové antologie z díla J. Vrchlického (Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva, Jaroslav Vrchlický jako básník milostný), které vyvolaly v rámci polemických bojů 90. let odsudek mladé kritické generace. Nekritický výběr sentencí a nepřiměřenost titulu v prvním případě a kvantitativní výčet milostných motivů v případě druhém přispěly paradoxně k argumentaci mladé kritiky proti J. Vrchlickému, resp. proti perifrastičnosti jeho poezie (J. Karásek ze Lvovic).

PŘÍSPĚVKY in: Almanach královského hlavního města Prahy (1898); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: Prach a broky (BB, PP 1890); O ženitbě a vdavkách (P 1890); Žena desetkrát horší muže (P 1890); O starých mládencích a pannách (P 1890); Manželství (P 1890); O hubičkách (P 1890; přeprac. vyd. 1908); Tchyně (P 1908); Žena v příslovích různých národů (P 1908); Jest žena andělem neb ďáblem? (P 1908). ■ **REDIGOVAL dílo**: Encyklopedie humoru a vtípu 1–10 (1888–92; 1900 s tit. Veselý anekdotář). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva (1893); Jaroslav Vrchlický jako básník milostný (1894); Na perutích sokolských (1895). ■

LITÉRATURA: ● ref. ed. Jaroslav Vrchlický jako učitel lidstva: Vbk (J. Voborník), NL 1. 12. 1893; J. Karásek, Lit. listy 15, 1893/94, s. 11; J. Hejny, Vlast 10, 1893/94, s. 172 ●; ● ref. ed. Jaroslav Vrchlický jako básník milostný: J. Karásek, Lit. listy 15, 1893/94, s. 175; J. J. Veselý, Vlast 10, 1893/94, s. 451 ●; B. Slavík in Vrchlický v kritice let devadesátých, Archa 1932, s. 243.

dvo

Josef Wünsch

* 29. 6. 1842 *Rokycany*

† 20. 11. 1907 *Plzeň*

Cestovatel a zeměpisec věnující se zejména výzkumu Blízkého východu a Malé Asie, autor cestopisných statí, knih a odborných pojednání.

Pokřtěn jako Josef Petr; psal se též Vojmír J. (nebo V. J.) Wünsch. – Pocházel z rodiny koželuha, nižší reálku navštěvoval v rodišti, gymnáziu v Plzni a po roce (od 1857) byl jako chovanec arcibiskupského konviktu v Praze

(spolužáci S. Čech a S. Heller) žákem piaristického novoměstského gymnázia. 1864–67 studoval na filoz. fakultě v Praze klasickou filologií, filozofií a dějepis, pak působil jako suplent na Akademickém gymnáziu v Praze, na reálce v Rokycanech a na gymnáziu ve Slaném; 1872 získal definitivní místo profesora na učitelském ústavu v Jičíně (byl učitelem K. V. Ráise). Své prázdniny pravidelně využíval k cestování: 1874 prošel Německo, Dánsko a Švédsko, 1875 tehdejší Uhry a evropské Turecko, 1876 Itálii se Sardinii a severní Afriku, 1879 Dalmácií, Černou Horu, Bosnu a Hercegovinu, 1880 rakouské Alpy, Rumunsko a Bulharsko. 1881 se vydal na svou největší výzkumnou cestu na Blízký východ, na niž získal podporu Svatoboru, Zeměpisné společnosti ve Vídni i ministerstva kultu a vyučování (za přispění J. Jirečka). Cestu zahájil na podzim v Terstu a po zastávce na ostrově Korfu doplul do Egypta, kde strávil zimu. Na jaře 1882 se vydal přes Palestinu a Sýrii do východního Turecka. Putování po arménských horách skončil v Trapezuntu, odkud odplul do Cařihradu, kde strávil druhou zimu. Na jaře 1883 se vydal opět do východního Turecka, Arménie a Kurdistanu, tentokrát přes Batumi a Tbilisi. Pátral po pramenech řek Eufrat a Tigris a mapoval oblast mezi nimi. Na íránských hranicích objevil starobylý klínový nápis, jehož kopii se mu podařilo poslat do Evropy. Své putování opět skončil v Trapezuntu, odkud odplul do Cařihradu a přes Varnu dorazil zpět do Prahy v září 1883. Národopisné a jiné materiály získané na této cestě věnoval, stejně jako později všechny své sbírky, knihy a fotografie, Náprstkovu muzeu, vědecké výsledky uveřejňoval v německých odborných časopisech. Po neúspěšném pokusu získat učitelské místo v Praze se stal 1886 profesorem průmyslové školy stavební v Plzni. 1890 se vydal na svou poslední výzkumnou cestu do Černé Hory. 1902 odešel do důchodu a 1905 založil velkorysou nadaci pro rokycanské studenty. V posledních letech života obnovil přátelské kontakty se S. Čechem. Patřil ke spolupracovníkům Ottova slovníku naučného. Pohřben byl v Rokycanech.

W. zahájil svou literární činnost v 60. letech drobnými básněmi ve Hvězdě a Ladě, později také v Květech a Lumíru. Během studií a suplentských let se pokoušel o filozoficko-estetické úvahy (v Květech) i o divadelní hry (veselohra *Hledáme vychovatele* aj.). Od poloviny

70. let, kdy W. začal cestovat, dostávala jeho prozaická tvorba ráz popularizujících beletrizovaných cestovních črt, které otiskoval v literárních a v rodinných obrázkových časopisech (Květy, Osvěta, Světozor a Zlatá Praha). Po vzoru J. Nerudy W. vycházel z osobních zážitků, při jejichž vyprávění dovedl skloubit odborné poznatky zeměpisné, dějepisné, archeologické, národopisné i přírodovědné se stylistickou obratností a duchaplným humorem. Uchoval si přitom nadhled i ve svízelných situacích, kdy se setkával s byrokratickou omezeností a svévolí panující zejména v tehdejší Turecku. Nezářel ani historické povědomí o bývalých slovanských krajích i o soudobém osudu rodné země. Zvláště jeho rané práce se všestrannou poučeností blíží živě psaným cestovním průvodcům, zatímco jeho knihy mají spíše fejetonní ráz. Přípravovaný obsáhlý cestopis o maloasijské cestě doplněný vlastními kresbami se mu vydat nepodařilo.

PSEUDONYMY: Beppe de Vinci, Beppo da Vinci. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. studentstva (1869); Beseda učitelská (1874); Čes. včela (1878–79); Denkschrift der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaft (Vídeň 1886); Hvězda (1864); Koleda (1878); Květy (1867–88, 1905; 1871 O letorách, 1872 O tanci); Lada (1864); Lumír (1875–83); Mitteilungen aus Justus Perthes' geografische Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geografie von Dr. A. Petermann (Gotha 1889); Mitteilungen der k. k. geografische Gesellschaft (Vídeň 1883–91); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1882–83); Obrazy života; Österreichische Monatschrift für den Orient (Vídeň 1889); Osvěta (1875–94); Paleček; alm. Ruch (1870, 1873); Světozor (1880–89); Škola a život (1875); Zlatá Praha (1884–90); – posmrtně: Sborník Čes. společnosti zeměpisné (1941); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Fejetony z cest*: Pompeje a Pompejané (1880); Po souši a po moři (1880); Z blízka a z dále (1887); Mezi mohamedány (New York 1889); Mimochoodem (1891). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Hledáme vychovatele (1872). ■ KORESPONDENCE: an.: Cestopis a zeměpis (místopředsedovi Svatoboru J. Jirečkovi z 1882–83), Světozor 1882, s. 323 + 1883, s. 139, 391, 415; an.: Spisovatel J. W. (zastupitelstvu města Rokycany z 1905), Zvon 6, 1905/06, s. 47; J. Hodek: Z korespondence prof. J. W. Svatopluku Čechovi (z 1906–07), Zvon 8, 1907/08, s. 756 a 769; K. V. Rais: Ze vzpomínek na J. W. (Raisovi z 1890 a 1898), Topičův sborník 4, 1916/17, s. 468; J. Kinský: Přístav u Halánků (V. Náprstkovi z 1882), in *Čeští cestovatelé 2* (1961). ■

LITERATURA: K. Jindřich: Katalog pozůstalosti profesora J. W. ze sbírek Muzea Dr. B. Horáka v Roky-

canech (1996). ■ ● ref. Po souši a po moři: S. (S. Čech), Květy 1880, d. 2, s. 757; -s. (J. V. Sládek), Lumír 1880, s. 559; B. Čermák, Čes. včela 1880, s. 384; an., Koleda 1881, s. 15; F. M. Vrána, Lit. listy 1881, s. 11; F. Schulz, Osvěta 1881, s. 478; an. (J. Neruda), Humorist. listy 1881, s. 226 → Podobizny 1 (1951) ●; an.: J. W., Světozor 1883, s. 498; an.: J. W., Zlatá Praha 1885, s. 190; ● ref. Z blízka a z dále: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1887, s. 369; Ivan Josipovič, NL 15. 12. 1887; Č. J. Ševčík, Hlídkka lit. 1888, s. 49 ●; ● ref. Mimochoodem: A. K., Lit. listy 1891, s. 227; P. Š. (Šup), Hlídkka lit. 1891, s. 466 ●; D. Panýrek: J. W., Lumír 34, 1905/06, s. 168; -or, Drobnosti ze života W., Máj 6, 1907/08, s. 183; ● nekrology: J. D. K. (Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 149; an., Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 131; an., Zvon 8, 1907/08, s. 159; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 84; S. Nikolau, Sborník Čes. společnosti zeměvědné 1908, s. 33 ●; J. Hodek: Mláďi W., Brdský kraj 1, 1908/09, s. 2 + W. pobyt v pražském arcibiskupském konviktě, tamtéž 2, 1909/10, s. 25; K. V. Rais, Ze vzpomínek na J. W., Topičův sborník 4, 1916/17, s. 463 → Ze vzpomínek 2 (1934, s. 226); J. Stěhule: Český cestovatel J. W., Širým světem 19, 1941/42, s. 625 + Styky cestovatele J. W. s domem Náprstkovým, Sborník Čes. společnosti zeměpisné 1942, s. 105; Ent.: J. W., LidN 28. 6. 1942; J. Čermák, Výzkumné cesty prof. J. W. v Arménii a v Kurdistanu, Sborník Českosl. společnosti zeměpisné 1953, s. 232; J. Dlouhý: J. W., Lidé a země 1953, s. 236; R. Burešová, J. Sofron: J. W., český cestovatel 19. století, tamtéž, 1961, s. 108; J. Kinský: Objevitel pramenů Tigridu a Eufratu, in *Čeští cestovatelé 2* (1961); J. Kyncl in *Rokycansko v literatuře a umění* (1964); A. Křikavová: Profesor J. W., his Journey and Exploration on the Occasion of the Tigris Sources, Archiv orientální 1982, s. 122 + Byl rodákem z Rokycan, Pravda 24. 7. 1982; J. Rodr: Stopař pramenů, sb. Příběhy z dalekých zemí (1986); K. Seget, Hledač pramenů, LD 20. 11. 1987; K. Jindřich: Působení cestovatele a spisovatele profesora J. W. v Plzni v letech 1886–1907, Sborník Západočes. muzea v Plzni. Historie (1996, s. 165); J. Rychlík: Z Rokycan k pramenům Eufratu, Plzeňský deník 28. 6. 1997; K. Jindřich: Cestovatel J. W. – objevitel Kurdů a Kurdistanu, Sborník Muzea dr. Bohuslava Horáka (1999, s. 17); O. Janka in *Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutých* (2001).

vf

Zábavné listy

1879–1895

Ilustrovaný čtrnáctideník zábavné i poučné četby pro lidové vrstvy.

Podtituly: 1879–85 (roč. 1–6) Obrázkový časopis pro český lid, 1885–95 (roč. 7–17) Obrázkový časopis pro

Zábavné listy

lid český. – *Redaktor*: 1879–95 (roč. 1–17) J. L. Turnovský. – *Vydavatel a nakladatel*: 1879–95 (roč. 1–17) A. Hynek, Praha. – *Periodicita*: čtrnáctideník, od září či října do srpna či září, vždy 26 čísel.

V produkci nakladatelství A. Hynek zaměřené na zábavnou prózu pro široké lidové vrstvy navazovaly Z. I. na čtrnáctideník *Slavia*. Románové listy (1875–78, roč. 1–4; roč. 1 ještě redigoval A. Hynek sám, od roč. 2 byl redaktorem A. H. Sokol), který přinášel původní i přeložené romány ilustrované ocelorytinami; vyšší literární ráz dodávaly časopisu noticky z literárního a uměleckého života. Z. I. se poté staly nejlevnějším zábavným periodikem v Čechách, snadno pronikaly mezi lidové vrstvy venkova a přispěly tak k popularizaci literatury i v prostředí, do něhož by se jinak obtížně dostávala. Proto také zprvu přinášely z beletrie (výhradně prozaické práce, často i rozsáhlejší (na pokračování), verše soustavněji až 1883 (roč. 5). Nepřerušovaný proud beletristických příspěvků původních i přeložených a v omezené míře i naučných textů v závěru čísel doplňovala v roč. 1 (1879) rubrika *Slovo k obrázkům* (dále různě jako *Životopisy*, *Naše vyobrazení* atd.), vytvářená především komentáři k obrazové části, a rubrika *Vlastenecký kalendář*, která v následujícím ročníku zanikla a objevila se ojediněle a nepravidelně jen 1884 (roč. 6) jako *Historický kalendář*. Od 1882 (roč. 4) přibyla rubrika *Věda a umění* s podrubrikami *Divadlo a Literatura* (od č. 9 s tit. *Ze světa uměleckého*, od 1883, roč. 5, nahrazena širěji pojatým *Fejetonem*, ale se stejnými podrubrikami) a též rubrika drobných zpráv se shrnujícím názvem *Z celého světa*. 1891 (roč. 13) se uplatnila vždy na závěr čísla rubrika *Hry, hádanky a úlohy*. Z. I. zanikly s rozpadem tradičního kompaktního životního stylu doprovázeného ostrou diferenciací literatury v průběhu 90. let 19. století. – Úlohu Z. I. se A. Hynek pokusil přenést po 1895 do zábavných příloh svých dalších časopisů, zejména *Nových pařížských mód* (přílohy *Dámské besedy*, *Dětská šatna*, *U domácího krbu*), již však s krátkodobějším úspěchem. Tradiici Z. I. chtěl oživit 1914 vydavatel V. Thuma v Kolíně; po 10 číslech však zábavně-poučný měsíčník stejného jména odchodem svého vydavatele na frontu zanikl.

Z. I. byly určeny především čtenářům z malých měst a venkova. Přinášely zábavnou prózu a zdůrazňovaly výchovné a vzdělávací poslání (zejména články životopisnými a o rozmanitých

osobnostech, historických událostech apod.), mj. důrazem na jazykovou podobu textů a na šíření české knihy vůbec. Oblíbené čtivo kalendářového typu publikovaly pravidelněji než roční kalendáře; první ročníky byly však nenáročnému lidovému čtení, senzáční, napínavé, romantické a dobrodružné četbě značně poplatné. Okruh přispěvatelů tvořili autoři publikující v Hynkově nakladatelství (pracemi určenými přímo pro časopis). Pozornost čtenářů zvláště v počátcích udržovaly hlavně romány a novely na pokračování. Převažovaly mezi nimi historické příběhy, zprvu především V. Lipovského (z českých dějin počínaje již 12. stoletím) a dále jednotlivé práce F. J. Andrlíka, J. Brauna, K. Červenky (ze švédských dějin), V. Hese, K. Škály, V. Špačka, K. V. Tučka a E. Zítka (z dějin polských). Dalšími prózami na pokračování převážně z dobového života české vesnice i maloměsta se mj. uplatnili P. Albieri (prózy z vojenského prostředí), L. Archleb, O. Auředníček, L. Benýšek, A. Dostál, K. Hoř, J. L. Hrdina, J. Kalovská, A. Koukl, A. Kousal, R. J. Kronbauer, V. Lužická, A. Melišová-Körschnerová, P. Moudrá, V. Pittnerová, S. Podlipská, F. Roháček, V. Řezníček, F. Stránecká, F. X. Svoboda, J. K. Šlejhar, T. E. Tisovský, Č. Tonder, B. Viková-Kunětická, F. Župan (podp. F. Procházka) a též autor jediného dramatu L. Stroupežnický (Velký sen). Bohatě zastoupena byla v listu i drobnější próza, především malé povídky a pak různorodá směs vesnických i městských obrázků, humoresek, arabesek, novelet, romanet, idylek, historek, črt, epizod a zápisků; jejich autory (vedle dříve jmenovaných) byli mj. i J. Arbes, V. Beneš Šumavský, B. Bouška, J. Dolenský, L. Fiala, C. L. Frič, L. Grossmannová Brodská, J. Havlík, L. Hejtmánek, J. Herben, I. Hořica, K. Chalupa, Č. Kalandra (pseud. Č. Orlický), M. Kamenář, J. Košín z Radostova, F. J. Košťál, J. V. Krejča (i pseud. Al. Koliha), J. Kuchař, M. B. Kuneš, R. Kutina, E. Lederer (pseud. Josef Leda), B. Mellanová, F. L. Menhard (podp. X. Menhard Litoměřický), V. Pejša, E. Pešková, A. A. Pflöger (pseud. A. P. Kopidlanský), T. Polabská, J. Pšenička, V. Schwab (pseud. V. Š. Silván), V. Štech, E. Tréval, A. Václavík, V. Vaněk a Z. Winter. Mezi původními pracemi se občas vyskytovaly i cestopisy a většinou místopisy věnované české krajině; na pokračování je v roč. 2 a 3 (1880–81) publikoval sám redaktor s tit. *Putování po vlasti*, jednotlivé obrázky

Z Čech pak psali i Č. Kalandra (pseud. Č. Orlický, J. Čekal), A. Václavík, F. Čermák, pohled na Dalmácii poskytl L. Archleb a posléze své dojmy z cest po Francii a z Paříže a pak i z amerického prostředí A. Brandejs (pseud. V. de Brandt). Rovnocenným protějškem původní české prózy byly v Z. I. práce přeložené, a to jak rozsáhlejší otiskované na pokračování (mj. Poláka M. Bauckého, Angličana Ch. Reada, Rusů N. I. Kostomarov a I. S. Turgeněva, Itala C. Cantù, Dána H. Ch. Andersena, Maďara M. Jókai a Francouzů G. Ohneta, É. Souvestra, J. Verna a É. Zoly), tak menší příspěvky, nejčastěji z literatury francouzské (P. Arène, P. Bourget, P. Coppée, A. Daudet, A. Dumas st., É. Gaboriau, E. de Girardin, Ch. Reybaud, J. Richepin, G. Sand aj.), dále polské (mj. B. Prus, M. Konopnicka, H. Sienkiewicz), maďarské (mezi mnoha dalšími zejména M. Jókai a K. Mikszáth) a ruské (mj. A. P. Čechov, V. G. Korolenko, J. A. Salias), méně čtené pak z literatury anglické a americké (J. Habberton, H. R. Haggard, F. Bret Harte, Mark Twain, E. A. Poe), španělské (F. Caballero, C. Coela), italské (E. Castelnovo, Ouida), dánské (H. Pontoppidan), norské (B. Björnson), vlámské (H. Conscience), srbské (J. Veselinović), chorvatské (Ks. Š. Gjalski, A. Šenoa), německou prózu reprezentovaly jen překlady autorů z Čech (S. Kapper, L. Kompert). Značný rozptyl panoval mezi překladateli (např. nejfrekvencovanějšího autora M. Jókai uvádělo hned 6 překladatelů). Nejpilněji pro Z. I. překládali L. Frič (pseud. L. F. Budínský) z maďarských, anglických, polských a vlámských autorů a A. Koudelka (pseud. Bohuš Zlý a O. S. Vetti) z literatury anglické, americké a španělské. Překladatelé (často pod šiframi nebo anonymně) se jen zřídka specializovali na jednotlivé národní literatury, případně autory. – V lidově orientovaném listu připadla poezii jen vedlejší doplňující role. S výjimkou Vrchlického překladu veršů A. Theurieta, jež v roč. 1 (1879) byl součástí zdobné celostránkové ilustrace, objevila se až 1883 (roč. 5) a jejími hlavními autory byli J. Vrchlický a A. Heyduk (ten též s přístupnější drobnou historickou epikou). Další veršované příspěvky tvořily epigramy, satirické drobnosti i různorodé příležitostné verše k životním jubileím, památným dnům a slavnostem; častěji je tiskli O. Auředníček, G. Baťová, B. Bouška, O. Bystřina, V. K. Čížek, F. Doucha, L. Grossmannová Brodská,

B. Grünwald, K. B. Hájek, J. L. Hrdina, R. Jenesská, K. Kádner, B. Kaminský, P. Kazin, A. Klášterský (pseud. Petr Jasmín), S. A. Košťál, J. V. Krejča (pseud. Vlaslav Libenský), M. B. Kuneš, V. Lužická, F. L. Menhard (podp. X. Menhard), A. E. Mužík, J. Novák, B. Podhorská, M. Popelková, F. Šimon, J. Šimon, J. Štemberka, V. V. Trnoblanský, K. Veselá, J. K. Vlnovský, K. Žádník, A. Želenský; ojediněle též A. Koukl, E. Krásnohorská, J. Kvapil, E. Miřiovský a J. V. Sládek; posmrtně vyšly v Z. I. verše J. Jakubce a ukázky z prací starších autorů (F. L. Čelakovský, B. Jablonský, V. Šolc, z prózy pak zejména J. K. Tyl). Z významnějších překladů poezie se objevily jen ukázky z Childe Haroldovy pouti G. G. Byrona od E. Krásnohorské a verše P. Coppéa a H. Heina v převodu A. Mufovkého (pseud. VI. Rovinský). – Publicistickou část Z. I. vyplňoval především redaktor J. L. Turnovský (šifry J. L. T., -r., T.). Především v rubrice *Fejeton* je patrná autorova tradičnější národně vyhraněná orientace v literatuře (polemika s J. Arbesem o K. H. Máchu, ale též pojednání o něm, oceňování J. K. Tyla, střety s Časem J. Herbena kvůli Naším dvěma otázkám H. G. Schauera a s Naší dobou po Macharově kritice V. Hála, péče o zachování a rozvoj českého jazyka, téma nepřátelství německého tisku k českému národu a současně vyznání citového vztahu k rodnému kraji). List se také solidarizoval s výzvou spisovatelů k podpoře české knihy a jejího šíření. Turnovský dále psal nekrology spisovatelů, soustavně pak v podrubrice *Divadlo* sledoval v obsáhlejších referátech dění na českých, především pak pražských scénách, zatímco v podrubrice *Literatura* se omezoval na základní informace o vydávaných knihách. V populárně-naukové části listu zásadní postavení připadlo statím J. Arbesa (např. přehled o účasti Čechů v historických válečných dějích Ze statistiky krve české).

LITERATURA: F. Chalupa in Přehled činnosti literární, hudební a výtvarné v Čechách roku 1880, k tomu J. L. Turnovský, Pokrok (i NL, Politik) 14. 1. 1881 a F. Chalupa, Ruč 1882, s. 96; ● ref. Z. I.: an., Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 185; an., Hlas národa 15. 10. 1887; J. Antonínov, Hlídka lit. 1888, s. 342 + 1889, s. 26 a pokr.; an., Vlast 7, 1890/91, s. 487; an. (V. Zálabský), Beseda učitelská 1892, s. 689 ●.

mhs, zp

Zábavné večery

Zábavné večery

1864–1866

Moravský beletristický měsíčník přinášející zábavnou, romanticky založenou četbu pro lidového čtenáře.

Podtitul: Listy věnované ušlechtilé zábavě. – *Redaktor a vydavatel:* V. Foustka, Brno. – *Periodicita:* měsíčník, 12 čísel od 1864 nepravidelně (závěrečný editorial č. 12 je datován 1. 3. 1866).

Z. v. vznikly jako publikační tribuna zvláště pro moravské spisovatele se záměrem podněcovat je v úsilí o vyrovnání převahy autorů z Čech v dobové produkci. Vedle beletrie (prózy a básní) měl časopis jen jednu rubriku *Směs*, jež přinášela rozmanité informace zejména z kultury (nekrology, zprávy o časopisech, novinách a knihovnách), ale též z oborů technických. Jistá pravidelnost se vyskytovala v komentářích k dění ve slovanských literaturách, především jihoslovanských, občas obsah revue doplňovaly i anekdoty. V. Foustka byl nucen načas vydávání časopisu přerušit kvůli svému tříměsíčnímu uvěznění v červenci 1864; protože se mu pro zadlužený list nepodařilo najít jiného vydavatele, oznámil v posledním čísle z března 1866 jeho zastavení. Pro odběratele celého ročníku byla určena prémie (obraz hradu Pernštejn a portrét F. Sušila).

Převahu v listě měla větší povídka nebo pověst, zpravidla na pokračování, nejčastěji těžící látku z české (V. M. V. Bělohrobský), ruské (A. Dudík) i polské (pověst o původu Piastovců) historie, ale též rázu dobrodružného a exotického (M. A. Hrubý pod pseud. M. H. Brádel-ský) vedle příběhů ze současnosti. Romanticky laděný román F. J. Kubíčka z bankéřského prostředí (*Přímé povahy*) dokončil v časopisu A. H. Sokol. Mezi nečetnými překlady vůdčí postavení zaujala próza M. Jósiky. Ve veršovaných příspěvcích měli převahu domácí básníci z Moravy, mezi ně se včlenil zejména A. Heyduk, dále překlady z poezie polské (i lidové), ukrajinské, francouzské i z jihoslovanských národních písní. Ve veršované epice převažovala rovněž historická témata, zatímco lyrika setrvala u ohlasové poezie s tradiční tematikou. *Prózou* do V. z. přispěli V. M. V. Bělohrobský, A. Dudík, M. A. Hrubý (i pseud. M. H. Brádel-ský), F. J. Kubíček, A. Petrová (pseud. A. Kutnohorská). *Verši* z množství autorů mj. F. Adamec,

V. Brandl, J. Dvořák, V. Foustka, A. Heyduk, A. Hovorka (pseud. Alojs z Drahejšova), F. J. Kubíček, J. Pleskáč (pseud. Jan Třebický), A. H. Sokol, J. Soukop, V. Šťastný (i šifra Vl. Št.), B. Třemšínský, F. Vlňa.

LITERATURA: an.: Z. v. ..., Mor. orlice 21. 2. 1864; an.: Pan Vilém Foustka... (o uvěznění redaktora Z. v.), Mor. orlice 20. 7. 1864; an.: Z. v. (o potížích s vydáváním Z. v.), Mor. orlice 13. 9. 1864; F. Bayer: Osudy českého časopisectva na Moravě, Koleda 1876, s. 205.

jž

Vítězslav Záborský

* 23. 3. 1883 *Písek*

† 14. 10. 1969 *Palatine* u Chicaga (USA)

Básník a prozaik zobrazující zejména život českých přistěhovalců v Americe, česko-americký novinář a publicista.

V matrice zapsán jako Václav Josef Miniberger; knižní práce do 1904 podepisoval jako Vítězslav J. Z. a Vítězslav Z., ve 20. a hlavně ve 30. letech v Americe Václav Miniberger a Václav J. (i V. J.) Miniberger. – Syn obuvníka. Studoval gymnázium v Písku (1894–1900, se spolužáky zde vydával hektografovaný časopis), po ukončení 6. třídy přešel na píseckou lesnickou školu. Již 1902 odjel do Spojených států, kde nejprve 1904 ve Fremontu (Nebraska) navštěvoval soukromou střední školu a 1904–07 v Omaze presbyteriánský teologický seminář. Poté působil 1907–09 jako učitel, pak kazatel Sboru českomoravských bratří v Omaze, zde také 1907–09 redigoval evangelický měsíčník *Náš život*; do 1913 byl pastorem českého presbyteriánského sboru v Racine. Oženil se 1911. 1913 vystoupil z církve a stal se ředitelem přistěhovaleckého domu v Baltimore, kde redigoval týdeník *Čechoameričan*, ale kvůli protirakouskému postoji musel počátkem 1. světové války místo opustit. Od 1919 byl spoluredaktorem a od 1925 šéfredaktorem chicagského deníku *Spravedlnost*, 1926–31 deníku *Svornost*. Ve 30. letech se připojil k hnutí pokrokářů a od 1931 vydával v Chicagu jejich časopis *Věk* rozumu. Byl členem několika krajanských organizací (mj. tajemníkem Svazu svobodomyšlných). Závěr života prožíval v *Palatine* (Illinois) a opakovaně navštívil Československo.

Ve svém značně nepůvodním básnickém díle Z. kopíroval různorodé poetiky a podléhal různým dobovým literárním vlivům. Po jednoduché, většinou milostné, písňové lyrice čerpající inspiraci z lidové písně a z tvorby V. Háška a J. V. Sládka se vedle opožděného gesta dekadentního zhnusení, blasfemie i vypjatého erotismu v Z. poezii objevila anarchistická revoltní nota, zvláště v líčení dělnického prostředí soudobé Ameriky (*Prérie chce plát...*). Dobové téma svedené a opuštěné ženy, ze které se stane prostitutka, Z. zobrazil (zčásti ovlivněn i J. S. Macharem) ve fragmentu básnické povídky *Číš vypita*. V příběhu českého vystěhoválce, který pozná Ameriku (*Malát*), se pokusil nerýmovaným veršem zobrazit americkou přírodu, zdroj moderní americké společnosti i život česko-americké menšiny, přičemž parafrazoval Longfellowovu *Píseň o Hiawaté*, využíval poetiku W. Whitmana (zvláště jeho široký veršový proud) a nevyhnul se rozvláčností a rétorismu. V četných a žánrově poměrně různorodých prózách, čerpajících z bohaté autopsie, Z. podával mj. obraz své konverze i postupného opouštění víry na pozadí vývoje česko-americké komunity. V náboženském románu ze života amerických Čechů *Sláva kazatelova*, za jehož hrdinu zvolil kazatele české presbyterni církve, uplatnil kritický pohled na fiktivní město Magic City (americký Kocourkov). Některé Z. prózy byly inspirovány americkými dobrodružnými romány, společenskou americkou prózou 30. let byl ovlivněn Z. nejrozsáhlejší román *Za září sonorské Tajopy*, psychologická analýza lidských typů charakteristických pro česko-americké prostředí. Rozsáhlé bylo Z. působení v politických denících, týdenících a nábožensky založených tiskovinách; v publicistice, osvětové a organizátorské práci prosazoval představu pokroku poplatnou tendencím 30. let. Z. představuje typ česko-amerického svobodářského spisovatele, jenž mísil aspekty nábožensky podbarveného vizionářství v kontrastu s proklamativní svobodomyšlností a prvky sociálního mesianismu. Emotivní rétoričnost Z. prací byla narušována tendencí k realistickému zobrazení a k sociologizující analýze, která dominovala tam, kde byla předmětem zobrazení konkrétní americká skutečnost. Naopak v líčení ideálních elementů a abstraktních představ Z. často upadal do patetických a sentimentálních gest.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Harris Zachar, Jan Zachar, J. H. Zachar; J. H. Z., V. M. (v amerických tiskovinách), V. m. (Věk rozumu 1937–38), (dub.): Brutus ve V. M., L. M. ve V. M., Zr. ve V. M., -z- ve V. M. (vše Věk rozumu 1932); další šifry v českoamerických periodikách, zejména ve Věku rozumu. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pokrokového studentstva (1913–14); Čechoameričan (Baltimore, od 1913); Českosl. svět (1963); Náš život (Omaha 1907–09); Právo lidu (1901–02); Spravedlnost (Chicago 1919–25, deník); Spravedlnost (Chicago 1931, týdeník); Svob. Československo (Chicago 1955–56); Svornost (Chicago 1926–50); Věk rozumu (Chicago 1931–50); alm. Z nejmladších (1902); příspěvky (i an.) též v dalších českoamerických novinách a časopisech; – posmrtně: ant. *Píseň o nosu* (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Zrnka máku (BB 1901); Číš vypita (P, BB, St. Louis 1903); Prérie chce plát (BB, New York 1904); (pseud. Jan Harris Zachar): V mlhách (P, Omaha 1909); Sláva kazatelova (R b. d., 1910); V zemi cizozemců zpíváme... (BB 1912); Malát (B 1914); Echa préríí a babylonských věží (BB 1915); (podp. V. Miniberger:) Za září sonorské Tajopy (R, Chicago b. d., 1936); Lilie v stínu mrakodrapů (D, Chicago b. d., 1937); Jimův Homer Calvin (P, Chicago 1939). – *Překlad*: H. N. Bundesen: Naše děti (Chicago 1925, podp. V. Miniberger). ■ REDIGOVANÉ *periodika*: Náš život (Omaha, listopad 1907 – květen 1909), Čechoameričan (Baltimore, od 1. 8. 1914), Spravedlnost (Chicago 1925, deník), Svornost (Chicago 1926–31), Spravedlnost (Chicago 1931, týdeník), Věk rozumu (Chicago, od 3. 12. 1931 – 1938), Čecho-Slovan (Baltimore, dub.). ■

LITERATURA: L.: ref. Zrnka máku, Zvon 1, 1900/01, s. 322; J. Havlasa: ref. V mlhách, Osvěta americká (Omaha) 1909, č. 40; ● ref. Sláva kazatelova: A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 598; Ant. Veselý, NL 14. 5. 1911; il., LidN 11. 6. 1911; Hký. (K. Horký), Stopa 2, 1911/12, s. 160 ●; M. Mazura: ref. V zemi cizozemců zpíváme..., Nový obzor 1913, s. 137; ● ref. Malát: O. Šimek, Čes. kultura 2, 1913/14, s. 259; D., Časopis pokrokového studentstva 17, 1913/14, s. 149; G. W. (Winter), PL 8. 3. 1914 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Echa préríí..., Zvon 15, 1914/15, s. 418; T. Čapek in The Čechs (Bohemians) in Omaha (New York 1920, s. 134) + in Naše Amerika (1926, s. 303); V. Papoušek: Jimův Homer Calvin, Tvar 1995, č. 20 + Českoamerická poezie na počátku 20. století, Estetika 1999, č. 1–3, s. 54 → Česká literatura v Chicagu (2001) + Sex jako protikatolický a protirakouský argument v díle českoamerických volnomyšlenkářů, sb. Sex a tabu v české kultuře 19. století (1999) + in Beletristická tvorba Čechoameričanů (1880–1914), Tvar 2000, č. 16, příl. Edice Tvary 2000 + Mezi dvěma kulturami (Identifikace s Amerikou a konfrontace s „čeststvím“ v díle V. M.), Estetika 2000, č. 2 → Česká literatura v Chicagu (2001) + Interpretace nesrozumitelného a nerozumění v interpretaci, Estetika 2002, s. 175.

vfr, vpa

Alois Zábranský

* 8. 2. 1858 *Jáchymov* (Náklo) u Litovle† 9. 9. 1921 *Uherské Hradiště*

Prozaik se sklonem k humoru a satíře, čerpající ze života studentského, soudcovského a zvláště venkovského na Hané.

Vl. jm. František Červínek. – Syn cestáře. Po vchození dvojtřídky v Nákle pracoval dva roky s otcem. 1871–79 studoval na Slovanském gymnáziu v Olomouci, kde byl jeho spolužákem F. Dostál (lit. jm. O. Bystřina), s nímž a s dalšími studenty z jiných ročníků (F. S. Procházka, O. Přikryl aj.) vyplňoval psaný časopis *Máj*. Poté vystudoval v Praze práva, podporován nákelským lékařem F. Volným, s jehož dcerou se později oženil. Po absolutoriu 1884 nastoupil na praxi u krajského soudu v Olomouci, odkud byl poslán na výpomoc k okresním soudům, např. do Strážnice a Jemnice; od 1897 působil v Uherském Hradišti. 1912 byl (jako rada zemského soudu) předčasně penzionován, údajně pro své důrazně české vystupování a výsměch soudní byrokracii v literární tvorbě. Zemřel na mozkovou mrtvici.

V silně autobiografickém knižním debutu *Z nového labyrintu světa* podal Z. panoptikum známých c. k. soudců a proti nim postavil prostředí hanácké vesnice s několika výraznými osobnostmi i motiv lásky mladého soudního praktikanta k lékařově dceři. Z těchto tematických okruhů vyrůstaly též jeho kratší humorné a satirické prózy, shrnuté pak do souboru *Na potulkách se Švandou*; v knížce *Lásko, milá lásko...* nad reminiscencemi studentských lásek dominuje nejdleší, něžně rozmarná próza *Florián Čaboun rozmlouvá se synem, s tím nejmladším*, pomyslný dialog s právě narozeným nemluvnátkem, kterým byl obdarován již padesátiletý otec. Nejzdařilejší prací Z. je „hanácká trilogie“ *Břehule čili Poslední hasrman na Hané*. V ní se (zvláště v poetickém 1. dílu, umístěném do 17. století) prolíná život lidí a pohádkových bytostí zosobňujících neporušenou hanáckou přírodu, kterou Z. kreslil se zvláštním zalíbením; v 2. dílu čerpal ze vzpomínek na dětství v 60. letech 19. století a zesměšnil spor domkářů se sedláky o rozdělované obecní pozemky, v 3. dílu odehrávajícím se na začátku 20. století stíhal groteskou a jízlivým pošklebkem agrární hnutí a jím propagované meliorační akce, narušující přirozené vztahy

v přírodě. Ve všech svých knihách Z. užíval v řeči lidových postav hanáckého nářečí.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Alois Z., Baltazar Pelyněk, Florián Čaboun, Kašpar Šfovík, Melichar Utrejch, Neurasthenik, Václav Drtina; F. Č. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. *Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského (1922–23, studie Po stopách Komenského)*; *Lid. noviny (1913–14, 1918–28, i příl. Večery; 1913–14 v příl. PP, od 1918 další PP a črty, mj. 1921 na pokr. Z válečných vzpomínek Jakuba Klena, nedokonč.)*; *Niva (1921)*; *Osvěta (1919)*; *Švanda dudák (od 1897; 1910–12 1. verze Břehule..., pseud. Baltazar Pelyněk)*; *Zvon (1919; posmrtně 1939)*. ■ KNÍŽNĚ. *Beletrie: Z nového labyrintu světa (R 1907)*; Na potulkách se Švandou 1, 2 (PP 1919; P Šebesta Krbec 1943 in *Tři z Hané, společně s PP O. Bystřiny a J. Spáčila Žeranovského*); *Břehule čili Poslední hasrman na Hané (PP 1919; 1. Břehule, 2. Polednice, 3. Hasrman)*; *Lásko, milá lásko...* (PP 1920). – *Překlad (posmrtně)*: Ch. Dickens: *David Copperfield (1922)*. ■ KORESPONDENCE: F. Tvrdoň: *Dokumenty o přátelství A. Z. a K. M. Čapka Choda (vzáj. koresp. z 1888–1919)*, *VVM 1960, s. 243*. ■

LITERATURA: V. Kol. (V. Červinka); ref. *Z nového labyrintu světa*, *Zvon 7, 1906/07, s. 686*; J. B.: *A. Z. šedesátníkem*, *LidN 6. 2. 1918*; A. Wenig in *A. Z.: Na potulkách se Švandou 2 (1919)*; ● ref. *Na potulkách se Švandou*: *Kaz. (F. S. Procházka)*, *Zvon 19, 1918/19, s. 518 a 20, 1919/20, s. 83*; A. Hartl, *Cesta 1, 1918/19, s. 1442*; M. Hrnčář, *Tribuna 17. 5. 1919*; -ach- (E. Vachek), *PL 22. 6. 1919*; -vh- (M. Hýsek), *Kmen 3, 1919/20, s. 31 a 180*; G. P. (Pallas), *Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 15* ●; ● ref. *Břehule...*: J. F. (Folprecht), *Zvon 19, 1918/19, s. 251 a an. (dodatek)*, s. 279; G. P. (Pallas), *Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 142*; K. H. (Hikl), *Naše doba 26, 1918/19, s. 541*; M. Novotný, *Cesta 1, 1918/19, s. 1137*; F. Obrtel, *Venkov 10. a 25. 7. 1919*; P. F. (Fingal), *Vzlet 1919, s. 174* ●; ● ref. *Lásko, milá lásko...*: -btk- (V. Brtník), *Zvon 20, 1919/20, s. 406*; A. H., *Čes. revue 13, 1919/20, s. 394* ●; ● nekrology: E. S. (K. Elgart Sokol), *LidN 10. 9. 1921 (zde chybně pseud. A. Příbramský, oprava 11. 9. 1921)*; an., *Niva 1921, obálka č. 9*; W. (A. Wenig), *Topičův sborník 9, 1921/22, s. 42*; an., *Zvon 22, 1921/22, s. 28* ●; J. Staněk: *Hanácký humorista*, *LidN 19. 8. 1922*; ● ref. překl. Ch. Dickens: *Kb. (J. Kabelík)*, *Střední škola 1922, s. 192*; R. (A. Rambousek), *Čes. osvěta 19, 1922/23, s. 68* ●; O. (F. Obrtel): *Břehule na scéně (o dramati-zaci 1. d. a jejím provedení ochotníky v Nákle)*, *Venkov 6. 11. 1930*; B. Slavík in *Písemnictví na Litovel-sku (1937, s. 55)* + in *Hanácké písemnictví (1940, s. 193)*; J. Vrbka: *Náklo ve spisech F. Červínka, Lito-velský kraj 1940, č. 4*; A. Závodský: *Petr Bezruč a spi-sovatel A. Z. (též dopis P. Bezruče a A. Z. z 1919)*, *LD 6. 1. 1963*; M. Strouhal: *Petr Bezruč a A. Z., in Neznámý poutník (1968, s. 21)*; J. Skalička: *Petr Bezruč a „hanácká pěťka“, sb. Frygickou čapku mám (1978, s. 158)* + in *A. Z.: Břehule čili Poslední hasrman*

na Hané (1984); ● ref. Břehule (2. vyd. 1984): F. Valouch, Kulturní měsíčník 1984, č. 12; I. Zítková, Zeměd. noviny 19. 1. 1985; B. Dokoupil, Rovnost 3. 4. 1985 ●; H. Bartková: Památce hanáckého satirika a humoristy, Hanácké noviny 7. 2. 1998; R. Czmero: Poetický pomník krásám Hané, tamtéž 30. 5. 1998; F. Všeticka in Olomouc literární (2002, s. 241).

pp

Jan Alois Zabranský

* 10. 1. 1764 *Skalička* u Kelče

† 12. 5. 1842 *Kroměříž*

Básník, člen Puchmajerovy družiny, autor bajek, anekdotických příběhů a lyrických deklamovánek s výchovným zaměřením, jeden z prvních obrozenských pěstitelů poezie pro mládež.

Ojedinele byl psán Zabranský; často je uváděn pouze s křestním jménem Jan; 10. 1. je datum křtu. – Studoval v olomouckém generálním semináři, vysvěcen byl 1789 (spolu s A. Kučou). Jako kaplan působil 11 let v obcích poblíž Olomouce: v Bohušovicích a od srpna 1791 ve Velké Bystřici; jako farář od 1800 v Sedlnicích u Nového Jičína a od 1817 v Jaktarži u Opavy, kde získal i hodnost čestného děkana. 1834 byl jmenován kanovníkem kroměřížské kapituly (v Kroměříži byl i pohřben). V Olomouci byl žákem J. Dobrovského, který v něm probudil zájem o češtinu, českou literaturu i poetiku (Z. uvažoval hlavně o otázkách prozodie). Byl s ním i později v písemném styku, od 90. let sbíral pro něho český slovníkový materiál (uvádí to také J. Jungmann v předmluvě k 4. dílu svého Slovníku) a asi z jeho podnětu začal 1800 studovat ruštinu. Dobrovským byl též získán k autorské účasti na Puchmajerových almanáších, svými básněmi se tu zařadil mezi básníky s větším počtem příspěvků (celkem 14). Pro almanachy sháněl básně i od okolních literárně činných přátel a posílal rukopisy prostřednictvím Dobrovského; publikovány z toho byly jen práce K. V. Janty a T. Mnicha. Není dokladu o tom, že by byl nadále působil ve spolech české literatury či národního hnutí.

Z. literární tvorba je výlučně básnická, většinou určená k recitaci (deklamovánky), podle jeho vyjádření byla tvořena „z větší částky podle národních melodií“. J. Jungmann označil Z. v 1. vyd. Historie za původce některých „plynutých“ básní. V Z. díle je obsažena poezie mravoučná, milostná a příležitostná (vět-

ně epigramu a ódy) a drobná epika (bajky a anekdotické příběhy). Didaktické a moralizující zaměření jeho básní se většinou pojí se smyslem pro humor a žertovné podání. Mezi puchmajerovci patří mezi první pěstitele poezie pro děti a pro školní potřebu. Jeho jediná sbírka obsahuje hlavně „první dva tucty“ básní tohoto typu (z toho tři skladby byly předtím otištěny v Puchmajerových almanáších). Jenom z dopisu Dobrovskému z 1812 jsou známy Z. verše filozofické a reflexivní (asi překladové), které se podstatně liší od jeho publikovaných, ponejvíce do lidové prostoty stylizovaných prací; nejspíše vznikaly pod vlivem tvorby nastupujících jungmannovců. V odvážných slovních novotvarech, které si tu Z. vytvořil pro teologickou abstrakci a filozofické pojmy, se nově projevuje jeho celoživotní klopnotný zápas o patřičný český básnický jazyk.

ŠIFRY: J. A. Z., t. D. a F. J. (tj. J. A. Z., titulární děkan a farář jaktaršský), Z. J. (Nové básně, 1802). ■ PŘÍSPĚVKY in: alm. Sebrání básní a zpěvů, pokr. Nové básně (1797–1802); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Zdravé pamlsky rozmanité lahodné chuti anebo Písně k obveselení mysle a k vzdělání dobrých mravů, z větší částky podle národních melodií (Opava b. d., 1818, šifra J. A. Z. t. D. a F. J.). ■ KORESPONDENCE: O. Králík: Dopisy J. Z. Josefu Dobrovskému (z 1791–1812), Slezský sborník 1953, s. 547. ■

LITERATURA: A. Rybička: Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých – J. A. Z., ČČM 1892, s. 524; J. Vyhřídál: Naše Slezsko, Vlasť 16, 1899/1900, s. 931; V. Martínek: Literární život slezský, Vlastivědný sborník slezský 1926, část 2, s. 45; M. Hýsek: Dvě poznámky k Puchmajerovým almanachům, LF 1932, s. 169; F. Tenčík in Četba mládeže v počátcích obrození (1962).

mo

Rudolf K. Zahálka

* 26. 11. 1867 *Městečko* (Chotýšany-M.) u Vlašimi

† 14. 3. 1899 *Roztoky* u Prahy

Autor náladových skic a realistických povídek z venkovského a maloměstského prostředí.

V matrice zapsán jako Rudolf Karel Z.; podepisoval se kombinací obou jmen (Rudolf K., Rudolf Karel, Rud. K., R.) a příjmení. – Syn hospodářského úředníka na panství Auerspergů (v místě zvaném Věžník či Věžní dvůr). Zá-

kladní školu navštěvoval v Onšově, první čtyři třídy gymnázia vychodil 1876–80 v Pelhřimově, poslední čtyři v Německém (Havlíčkově) Brodě (mat. 1885). Medicínu studoval na čes. lékařské fakultě pražské univerzity, po absolvování deseti semestrů (1890) vykonal jednoletou vojenskou službu a připravoval se na rigorózum. Přepjatá citlivost ho v Praze vedla k životu v ústraní s malým okruhem přátel (např. K. Bačkovský, V. Mrštík); často podléhal depresím a dlouhodobě trpěl chorobným stihomamem, svůj život ukončil sebevraždou na železniční trati u Roztok.

Od konce gymnazijních studií psal Z. verše, ale do literatury vstoupil jako prozaik tíhnoucí k zachycení subjektivních nálad a pocitů. V 90. letech časopisecky otiskl asi třicet krátkých próz, založených převážně na autopsii a vyznačujících se realistickou kresbou a emocionální autentičností. Při rozvíjení žánru drobné náladové povídky se většinou opíral o venkovské a maloměstské reálie charakterizované detailním popisem (*Babiččin pohřeb, Bez významné črty, Bratránek, Člověk, Návštěva, Po deseti letech, Svatba*), v menší míře čerpal z vojenského prostředí (*Do kostela, K setninám, Po odvodu, Večery na venkově, Z manévřů*). Časopisecky publikované prózy autor pojímal jako přípravu k románu, jehož rukopis s názvem *Upír* však zůstal fragmentem. Umělecký subjektivismus prostředkován kultivovaným stylem a jemnou psychologizací řadil Z. k výrazným literárním talentům 90. let, což záhy po autorově smrti podnítilo V. Mrštík k uspořádání jeho nevelkého prozaického díla do knižního souboru *Kresby*.

PSEUDONYMY: Pavel Spurný, P. Spurný, R. K. Zahradka (Květy). ■ PŘÍSPĚVKY in: *Květy* (1894–98); *Lumír* (1890); *Nár. listy* (1890–98, i Nedělní zábavná příloha); *Rozhledy* (1894); *Světozor* (1890–91); *Švanda dudák* (1894). ■ KNIŽNĚ: *Beletrie* (posmrtně): *Kresby* (PP b. d., 1903, ed. V. Mrštík). ■

LITERATURA: ● nekrology: an., *Lumír* 27, 1898/99, s. 240; an., *NL* 23. 3. 1899; an., *Světozor* 1899, s. 240; an., *Květy* 1899, s. 536 ●; V. Mrštík in R. K. Z.: *Kresby* (b. d., 1903); ● ref. *Kresby*: J. Rowalski (A. Bačkovský), *Lumír* 32, 1903/04, s. 238; J. V. Mašek, *Nová čes. revue* 2, 1904/05, s. 475 ●.

pš

Zdeněk Záhoř

* 10. 7. 1881 *Praha*

† 16. 8. 1931 *Praha*

Esejista a znalec díla B. Němcové; autor sbírky humoristicko-satirických povídek a divadelních frašek.

Syn hygienika. Studoval 1900–01 dva semestry lékařskou fakultu, ve studiu pokračoval 1902–05 na filoz. fakultě pražské univerzity (6 semestrů, odešel pouze s absolutoriem). Poté vyučoval západní jazyky, nejprve na pardubické reálce (1908–09) a posléze v Praze na státní reálce na Starém Městě a na reálném gymnáziu v Karlíně. Jeho manželkou se stala vnučka B. Němcové, učitelka a spisovatelka Marie Němcová (* 10. 5. 1885 Tábor, † 21. 5. 1930 Brno; mj. autorka eseje *Božena Němcová, její náboženství a idea lidství*, 1920, a loutkové hry pro děti *Princezna Čarypíše*, b. d., 1930), s níž a s dalšími spolupracovníky (A. Hlavatá, B. M. Klika) založil Z. 1918 Vydavatelské sdružení *Odkaz*. Po mozkové chřipce počátkem 20. let byl citelně fyzicky indisponován a musel odejít na odpočinek. Po smrti své ženy trpěl depresemi, jež vyústily v sebevraždu.

Drobná sbírka satirických povídek *Člověk, jenž nevydal básně, a jiná próza* úsměvným způsobem pranýřovala různé dobové jevy a nešvary (necitlivost redaktorů, kult pozitivismu a naturalismu, česko-německý antagonismus). O humorný přístup se Z. pokusil i v divadelních fraškách *Uzel* a *Pereat láska* (podle povídky *Příroda vítězná* z předchozího souboru), ironizujících iracionalitu milostných bezplatností. Po 1909, kdy otiskl poslední beletristickou povídku, se začal věnovat esejistice a propagaci a komentování díla B. Němcové. Z. esejistická tvorba vykazovala zaujetí Shakespearovou postavou Hamleta i jeho moderní inspirovanou parafrází (J. Laforgue); za použití moderní psychologie (W. Wundt) zdůraznil hamletovský problém svobody vůle a přisoudil mu transcendentální obsah (*Jules Laforgue a jeho Hamlet, Dva Hamleti*). V souboru esejistických studií *Otokar Březina* vyložil Březinovo dílo jako výsledek a produkt mystických a extatických stavů navozených praktikami a studiem orientálního myšlení a dokumentoval jeho vztahy k východní ezoterice řadou srovnání. Z. práce věnované B. Němcové jsou poznamenány hluboce zaníceným emocionálním poměrem ke spisovateli a vznešenosti

lidského rozměru její tvorby i života, proto literárněhistorická analýza někdy ustupuje účtě k autorce a lyrickému patosu (*Božena Němcová a Václav Bolemír Nebeský*). – Z. se též systematicky zabýval pohlavní zdravotědou a výchovou k rodičovství, jejichž zásady zpracoval v četných pedagogických a popularizačních příručkách.

PSEUDONYM: Jan Žák. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1907); Cesta (1919–20, 1929); Čas (1911, 1922); ČČM, pokr. ČNM (1917–23; 1920 Soupis prací o životě a díle Boženy Němcové, 1923 Dodatky k soupisu...); Časopis pro moderní filologii (1912, 1926, 1931); Čes. kultura (1912–14); Čes. osvěta (1927–28); Lid. noviny (1920–21, 1925); Lumír (1915–18); Muzejník (1918); Nár. listy (1917); Nár. osvobození; Novina (1909–12, 1916; 1909 E Jules Laforgue a jeho Hamlet, i sep.); Panoráma (1930); Právo lidu (1926); Přehled (1907); Radost (1925); Studentská revue (1913); Světozor; Svítlna (1906–07); Topičův sborník (1917–20); Venkov (1917–21); Ženský svět (1916); – posmrtně: Lid. noviny (1941–43). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Člověk, jenž nevydal básně, a jiná próza (PP 1903); Perceat láska (D b. d., 1903); Uzel (D 1904); O Shakespearovi (E 1909); Božena Němcová a Václav Bolemír Nebeský (studie, 1920); Otokar Březina (EE 1928); Dva Hamleti. Srovnání Hamleta Laforgova se Shakespearovým (E 1931). – *Ostatní práce*: Láska a pohlaví (b. d., 1917, pseud. Jan Žák); Pohlaví – láska – mateřství (1918); Pohlaví – láska – otcovství (1919); Pohlavní výchova (1920); Plán převýchovy národní (1924); Láska (1925); Jak vzniká život 1–5 (1925); Význam a podstata lásky (1925); Naše žactvo – příští rodiče (1926); O lásce, manželství a dítěti (1927); Krása lidského těla (1928); Rukojeť výchovy k rodičovství na školách (1930); Příručka pohlavní výchovy pro rodiče (1931); Praktický rádek v pohlavní výchově mládeže (1931). ■ REDIGOVAL *knižnice*: Kvas (1916–17), Mládí a život (1918–20, výchovné letáky), Knihovna pohlavní výchovy (1925–28), Neubertova francouzsko-německá knihovna (1930–31). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor z korespondence Boženy Němcové (1917; přeprac. vyd. se soupisem přijaté koresp. 1922); sb. Božena Němcová. Hlasy o osobnosti a díle (1927). ■

LITERATURA: ● ref. Člověk, jenž nevydal básně, a jiná próza: J. R. (A. Bačkovský), Lumír 32, 1903/04, s. 252; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 14, 1903/04, s. 209; –ásky–, Zvon 4, 1903/04, s. 223 ●; S. S. (Souček): Z. Z., somnambulní stránka díla Otokara Březiny, ČMM 1914, s. 347; ● ref. ed. Výbor z korespondence Boženy Němcové: A. Novák, Venkov 9. 10. 1917; –tr. (G. Winter), Akademie 22, 1917/18, s. 34; L. Patočka, MR 1917/18, sv. 32, s. 196; J. F., Zvon 18, 1917/18, s. 166; J. Lelek, Nové Čechy 1918, s. 241 ●; ● ref. Božena Němcová a Václav Bolemír Nebeský: F. Kleinschnitzová, Naše věda 3, 1919/20, s. 38; –btk–

(V. Brtník), Zvon 20, 1919/20, s. 501; J. Kabelík, ČČM 1920, s. 169; J. Hora, PL 25. 3. 1920; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 16. 4. 1920; –vh– (M. Hýsek), Kmen 4, 1920/21, s. 117 ●; M. Hýsek: ref. Soupis prací o životě a díle Boženy Němcové, Naše věda 1924, s. 35; V. Tille: ref. ed. Výbor z korespondence Boženy Němcové (2. vyd.), tamtéž, s. 38; ● ref. ed. Božena Němcová: J. Laichter, Naše doba 35, 1927/28, s. 375; P. F. (Fraenkl), RA 3, 1927/28, s. 239; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 2. 1928; A. N. (Novák), LidN 28. 3. 1928 ●; ● ref. Otokar Březina: J. Langer, Tribuna 4. 10. 1928; K. (F. V. Krejčí), PL 11. 11. 1928; G. (F. Götz), NO 22. 11. 1928; J. B. Čapek, Naše doba 36, 1928/29, s. 567; A. M. Piša, Sever a Východ 1929, s. 172 ●; J. Seifert: Posmrtné rozhovory (polemika o Březinu), RA 5, 1929/30, s. 148; ● ref. Dva Hamleti: F. L. (Lukáš), Čin 2, 1930/31, s. 834; V. Stupka, LidN 4. 11. 1931 ●; ● nekrology: M. N. (Novotný), Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 344; p. (A. M. Piša), PL 18. 8. 1931; A. Novák, LidN 19. 8. 1931; –FK., RA 7, 1931/32, s. 5 ●; kp. (K. Polák): k 10. výr. úmrtí, LidN 16. 8. 1941.

jz

Marie Záhořová-Němcová viz in Zdeněk Záhoř

Jan Zahradníček

* 17. 1. 1905 *Mastník* u Třebíče
† 7. 10. 1960 *Uhřetov* u Velkého Meziříčí

Básník, tvůrce expresivní a meditativní lyriky prochnuté křesťanskou spiritualitou, s motivy lidské existence jako součásti univerza, s prohlubující se ideou národa v duchu svatováclavské tradice, posléze vlivem válečných a vězeňských traumat s apokalyptickými vizemi světa bez Boha; překladatel, publicista a esejista.

Pocházel ze selské rodiny. Od 1919 studoval na gymnáziu v Třebíči a po maturitě 1926 germanistiku, bohemistiku, též filozofii aj. na filoz. fakultě v Praze (profesoři F. X. Šalda, V. Tille, O. Fischer aj.), studia nedokončil, pouze složil 1929 nižší a 1930 vyšší knihovnickou zkoušku. Posléze se cele věnoval literární tvorbě, rovněž překládal a byl externím lektorem různých nakladatelství. V letech pražského pobytu (1926–36) navázal četná literární přátelství (mj. po jistou dobu bydlel společně s F. Halasem, J. Čep mu zprostředkoval pobyt u E. Frynty ve Slapech u Prahy). Z. tehdy patřil ke kmenovým autorům časopisů Tvar a Listy pro umění a kritiku, v jejichž okruhu nacházel

lidskou i literární rezonanci. Od 1936 žil převážně v Uhřínově u Velkého Meziříčí na faře u svého příbuzného, básníka J. Dokulila (od března 1939 byl zde přihlášen k trvalému pobytu). Od 1940 řídil až do jeho zastavení 1944 časopis Akord. Spolu s J. Dokulilem a J. Zemkem se podílel na ilegálním ukryvání rodinných příslušníků generála L. Svobody, za což se mu dostalo 1948 čestného uznání ministerstva obrany. 1945 se oženil a odstěhoval se do Brna. 1945–49 byl redaktorem nakladatelství Brněnské tiskárny, 1945–48 také řídil obnovený časopis Akord. 1948 byl z politických důvodů vyloučen ze Syndikátu čes. spisovatelů. V červnu 1951 byl zatčen, v červenci 1952 byl ve vykonstruovaném procesu s katolickými spisovateli a intelektuály (mj. B. Fučík, Z. Kalista, J. Knap, F. Křelina, L. Kuncíř, V. Prokůpek aj.) odsouzen v Brně k 13 letům vězení (1966 byl poměrně v plném rozsahu rehabilitován). Vězněn byl jednak v Brně a v Praze na Pankráci, jednak ve věznicích v Leopoldově a na Mírově. 1956 mu byl trest snížen na 9 let (patrně na základě intervence J. Seiferta u prezidenta A. Zápotockého). Zároveň mu byla t. r. výjimečně povolena návštěva ženy a dětí, hospitalizovaných v třebičské nemocnici po otravě houbami; zatímco jeho ženu a syna se podařilo zachránit, dvě dcery zemřely. I přes příslib, že mu bude prominut zbytek trestu, musel se Z. vrátit do mírovského vězení, odkud byl propuštěn až po čtyřech letech při amnestii 1960 (odtud také název vězeňské poezie z těchto let *Čtyři léta*); pak žil v Uhřínově, kam byla po jeho odsouzení rodina nuceně vystěhována a kde také po pětiměsíčním pobytu zemřel. Pohřben byl na uhřínovském hřbitově.

Pro počátky Z. básnické tvorby (*Pokušení smrti, Návrat*) byl charakteristický smutek a fascinace smrtí jako symbolem veškerého zmaru a rozkladu. Obdobně jako verše Halasovy sbírky Kohout plaší smrt a Holanova Triumfu smrti byla tato Z. poezie ovlivněna expresionisticko-traklovským impulsem, jenž byl součástí dobového básnického proudu, odvracejícího se od poetické hravosti a nevázanosti. Stálá adorace bolesti, beznála dekadentní melancholičnost až barokní antiteičnost a veršová arytmičnost, prozrazovaly také Z. zápas s březinovskou básnickou dikcí. Stejně tak byla pro Z. tvorbu od počátku příznačná pevná křesťanská víra, vyjadřovaná s jednoznačnou přímočarostí; díky tomu pře-

konával Z. bludný kruh sebestředné bolesti a melancholie a vytvářel v 2. polovině 30. let svůj osobitý projekt duchovního světa, v němž „kdo si pevně drží rozsvícen můj osud“. Plodem tohoto úsilí byla trojice básnických knih (*Jeřáby, Žitnívé léto, Pozdravení slunci*) představujících umělecký vrchol Z. předválečné básnické tvorby, v nichž se bolest a samota proměňovaly v účast a souzvuk ve vším, čím žije svět, personifikovaný zde básníkovou rodinou Vysočinou. Posun do světa mimo vlastní já vnesl do Z. poezie proměnu subjektivity v niternost a poznání, že k životní plnosti nelze dospět v samotě s Bohem, ale pouze ve společenství všech a všeho, čím člověka obdaroval. Vnímání stvoření jako daru se stalo posléze základním zdrojem Z. radosti z plnosti bytí, symbolizované mohutností slunečního jasu. Vnitřní proměna Z. básnického světa také výrazně ovlivnila jeho umělecký vývoj: od místy rozkolísaného a rytmicky nepravidelného verše s častými asonancemi dospěl k formální dokonalosti veršů, v nichž se střídal úsečný rytmus (časté užívání sonetové formy) s volně rytmizovaným veršem březinovského ražení. V souvislosti s celoevropskou politickou krizí se na sklonku 30. let prohluboval Z. prožitek národa. V neustálé konfrontaci s převažujícím liberalisticko-materialistickým pojetím národa (v jeho publicistice mnohdy splývajícím s pojetím Masarykovým) budoval svou ideu češství na tradici svatováclavské, tvořící podle něho páteř české dějinnosti, již promítl téměř do veškeré básnické tvorby vzniklé za války (*Korouhve, Svatý Václav, Stará země*, zde mj. básnická skladba *Zalm roku dvaatřicátého*, inspirovaná terorem po atentátu na R. Heydricha). Z. se ve svých verších, střídajících rapsodiický patos s úsečností litanie, opřel o národ jako o metafyzickou entitu, jejíž velikost, neustále stvrzovaná mystickou přítomností národních světců a jednotou mrtvých i živých, může vyrůst toliko z obětí, udržujících řád univerza: jedině v přijetí utrpení jako smysluplné oběti může národ nalézt svou identitu i předpoklad budoucí velikosti. Po 1945 se Z. pro svůj integrální katolicismus stával terčem ostrých útoků ze strany nově se formující socialistické kulturní fronty. V jeho nové básnické tvorbě převážila apelativnost a temné vize budoucího světa bez Boha, ovládaného destruktivními silami zla. Básnická skladba *La Saletta* (opírala se o mariánská proroctví z 1846 ve francouzské

La Salettě) se stala předobrazem totalitní moci, v obdobně koncipované skladbě *Znamení moci* (dokončena 1951) byly už přítomny básníkovy první tragické zkušenosti s totalitním režimem. Od Z. uvěznění až bezmála do konce života vznikala další jeho poezie, jež představuje jedinečné básnické svědectví o životě v komunistických věznicích (*Dům Strach, Čtyři léta*). V těchto verších, mnohdy rekonstruovaných až po návratu domů, Z. opustil poválečnou apelativnost a vrátil se k převážně reflexivní lyrice, v níž meditoval nad svou těžkou existenciální situací. Utrpení konfrontoval s opravdovostí své náboženské víry, která mu dávala posléze smysl, proměňujíc je v radost pokorně přijaté oběti; tím dal Z. svému dílu mravně heroickou jednotu. – Z. jako překladatel tlumočil (zvláště z němčiny, francouzštiny a angličtiny) básnickou tvorbu řady významných osobností, blízkých jeho naturelu (P. Claudel, S. George, F. Hölderlin, R. M. Rilke aj.); významný byl rovněž jeho podíl na překladu Dantovy Božské komedie (s O. F. Bablerem). Také z prózy si vybíral autory (R. Billinger, G. von le Fort, Th. Mann, E. Mörike aj.), na nichž mohl prokázat svůj jazykový cit a smysl pro kultivovaný výraz. Jeho nečetná esejistika (*Oslice Balaamova*) se soustředovala především na obecné problémy básnické tvorby. Občas psal Z. i literární kritiky a úvahy (zejména v časopisech *Tvar* a *Akord*), popř. glosy k různým kulturním a společenským tématům (zvláště v časopisu *Obnova* z 1938); též přednášel o poezii a její recepci.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Chrysostom (Studentský časopis), Josef Hobza (překlady), Martin Boudálek (Nár. obnova 1938); -ek. (Právo lidu 1931), jz, -jz, J. Z. ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj (1933–37, překlady); Akord (1935–48); sb. Albertu Vyskočilovi k šedesátinám (1998, faksimile rkp. sb. z 1950); Almanach Kmene (1932–37); Anděl strážný (Brno); Archa (Olomouc 1933–35); sb. Archy (Stará Říše 1929, 1936–37); sb. Básně o vazbách (1936); sb. Básníci o knize (1942); Básnický kalendář 1918–1938 (1938); Cyrilometodějský kancionál (1949); sb. Čes. kraje (1940); Čes. slovo (1935); Českosl. poezie 1918–1938 (1938); Čes. dělník (1940); Den (Brno 1934); sb. Dík a pozdrav. Josefu Horovi k padesátinám (1941); sb. Horácko (Vel. Meziříčí 1938); Host (1928–29); Hovory o knihách (1937); sb. Chléb a slovo 2 (Tasov 1948); roč. Chudým dětem (Brno 1946, s tit. J. V. Sládek); sb. Jedenáct nejmilejších (1939); sb. Jeho excellence ThDr. Karel Skoupý, biskup brněnský (Brno 1946); Jiskra (Třebíč 1945); Jitro (1937–38); sb.

K počtě praporu! (1946); Kalendář českého čtenáře na rok 1942; Kalendář českožidovský; Kalendář katol. studentstva 1941–42, ... 1946–47 (Brno); sb. Kameny základní (Břeclav 1946); Katolík (1946–47); Kolo (Brno 1947); sb. Krajiny dětství (1944); Kvart (1930–37, zejména překlady); sb. Kytka na hrob Vladimíra J. Průši (Pacov 1933); Lid. noviny (1933–42); Listy pro umění a kritiku (1933–37); Lit. noviny (1930–31); Lumír (1932–36, 1938); sb. Mladá česká poezie (1931); Na hlubinu (Olomouc 1941–46); sb. Na paměť obětí druhé světové války Nejvyššího soudu v Brně (Brno 1945); Nár. obroda (1945–47); Nár. osvobození (1933); Našinec (Olomouc 1940); Obnova, pokr. Nár. obnova (1938–39); sb. O Josefu Pekařovi (1937); sb. Památce Antonína Procházky (Výškov 1948); sb. Písňe o zvířeti (Olomouc 1937); Plán (1930–32); Poezie (1932–33); sb. Pozdrav k sedmdesátinám Jakuba Demla (1948); Praporec (1940); Právo lidu (1931, překl. BB T. Corbièra; Program D; Ranní noviny (1933–35); Ročenka Rozhledů. Vánoce 1933, ... 1935 (1933, 1935); Rozhledy (1935); Rozmach (Brno); Rozpravy Aventina (1929); Řád (1933–39); ant. Sestry v kráse (1941); Sever a Východ (1927); Středisko (Brno 1932); Studentský časopis (1924, 1936); sb. Svatý Václav (Řím 1953); Svob. noviny (1947); Tvar (1927–31); Večerník Nár. práce (1939); sb. Večery básníků Horácka (Vel. Meziříčí 1941); Venkov (1930); sb. Verše domova (1940); Věstník jednot duchovenstva (Brno 1946–47); sb. Vína džbán (Znojmo 1948); sb. Vůně domova (Colorado 1949); Vyšehrad (1945–48); Vývoj (1946–47); sb. Země krásná (1940); ant. Zdravas Maria (Řím 1954); Život (1936–37); – posmrtné: sb. Básníci ve stínu šibenice (Řím 1975); Nový život (Řím; mj. 1985 Deník posledních dnů); Obroda (1968, fragment B Čtyři léta); Plamen (1965, BB z pozůstalosti); sb. Podoby (1967); Právo (1999, příl. Salon č. 138, 2 nově objevené BB); Student (1968, 1. úplné vyd. B Znamení moci, ed. M. Dvořák); Svědectví (New York, Paříž 1966–67, 1987; 1966–67 B Znamení moci, 1987 Z deníku J. Z.); Zápisky o Šaldovi č. 14 (2005, s tit. O četbě básní; 3 dosud nepubl. přednášky J. Z., ed. J. Wiendl); sb. Z kralické tvrže 19 (Kralice n. Oslavou 1993, nepubl. B Nad Dantovým peklem, věnovaná O. F. Bablerovi); Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze (1968, 1987; 1968 ukázka z B Čtyři léta, 1987 E Julius Zeyer, tisk. z rkp. pozůstalosti, předtím již 1942 in Akord); mimoto četné přetisky z poezie, esejistiky a z deníků v exilových a domácích (zejména po 1989) časopisech, sbornících a antologiích. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Pokušení smrti (BB 1930); Návrat (BB 1931); Jeřáby (BB 1933); Žíznlivé léto (BB 1935); Pozdravení slunci (BB 1937); Pláč koruny svatováclavské (1938, novoročenka); Náš kraj a kniha (úvaha, 1939); Oslice Balaamova (EE 1940); Korouhve (BB 1940); Pod bičem milostným (BB 1944); Žalm roku dvaatřicátého (B 1945, bibliof.; 1946 in Stará země); Svatý Václav (B 1945, bibliof.; další vyd. 1946); Stará země (BB b. d., 1946); La Saletta

(B 1947); Rouška Veroničina (BB 1949, soukromý tisk, antedatováno 1947; rozšř. vyd. Řím 1968 s tit. Rouška Veroničina a básně z pozůstalosti; 1990 rozšř. vyd. ve svazku Rouška Veroničina, La Saletta, Znamení moci); Ježíškova košílka (BB pro ml., 1951, soukromý tisk, antedatováno 1947; další vyd. 1990); – posmrtně: Čtyři léta (BB 1969, ed. B. Fučík); Znamení moci (B 1969, téměř celý náklad zničen; další vyd. 1990); Dům Strach (BB, Toronto 1981); mimoto četná bibliof. vydání veršů z básnických knih. – *Překlady*: Th. Mann: Kouzelný vrch 2 (1930, s P. Levitem) + Povídky o životě a smrti (1932); J. Wassermann: Jeden spravedlivý (1931); E. Mörike: Mozartova cesta do Prahy (1932, s J. Čepem); (F.) Hölderlin (1932, bibliof., Prokletí básníci, sv. 10) + Chléb a víno (1934, bibliof.); R. M. Rilke: Zápisky Malta Lauridse Brigga (1933); T. Corbière: Žluté lásky (1934, přel. J. Hořejší, i s překl. V. Dyka; BB Rákosová píšťalka a Sonet pohrobní přel. J. Z.); E. Mann: Štofek letí přes moře (1934); T. Harding: Ztracení (1934) + Země štěstí a smrti (1935, pseud. Josef Hobza); E. Kästner: Tři muži ve sněhu (1935, pseud. Josef Hobza); K. Michaëlis: Bibi v Dánsku (1935, pseud. Josef Hobza); S. George: Básně v próze (1936, bibliof.); J. Galsworthy: Poslední karta (1938, pseud. Josef Hobza); L. Uhland: Hausrecht – Domácí právo (1939, s jinými); R. Billinger: Popel očištcový (1940, bibliof.); G. von le Fort: Poslední na popravišti (1941); A. Mälk: Lidé a moře (1941, pseud. Josef Hobza); P. Dörfler: Zmrtvýchvstání (1942, pseud. Josef Hobza); O. Walter: Pius XII. Život a osobnost (1947); J. Lebrau: Kraj, kde se stýská po stínu (1948, s L. Vrlou); Dante Alighieri: Božská komedie (1952, s O. F. Bablerem); – posmrtně: P. Claudel: Magnificat (1970); G. M. Hopkins: Květinová magnificat (2004). – *Výbory*: Výbor z básní J. Z. (Řím, na tit. straně 1960, na desce 1961); Skrytý pramen (1997, ed. J. Novák). – *Souborná vydání*: Na inedit. sedmísvazkové vyd. z 1984, koncipované B. Fučíkem, navázala vyd. další: Sebrané spisy (Nepomucenum, Řím 1986, 15 sv.); Dílo (Českosl., pokr. Čes. spisovatel, 1991–95, 3 sv., projekt. 4 sv. nevydán, ed. M. Trávníček, R. Zejda; sv. 1 a 2 obs. básnické sbírky, sv. 3 BB pro děti Ježíškova košílka, BB nezařazené do sbírek, publicistiku a esejistiku, deník z 1940 a 1960). ■ **KORESPONDENCE**: in J. Deml: Proč bychom se netěšili (Demlovi z 1939; 1939, Šlěpěje 24, reprint 1998, s. 31); F. X. Halas: Hovory básníků (vzáj. koresp. F. Halase a J. Z. z 1930–45, úryvky), Host do domu 1967, s. 50; Pět listů J. Z. O. F. Bablerovi (z 1960), Červený květ 1968, č. 9; A. Zahradníčková: Dopisy od J. Z. (rodině bratrance prof. J. Zahradníčka z 1942, 1950–51, 1960), Obroda 1969, č. 11; Adresa Vladimír Vokolek (mj. Vokolkovi z 1941–48; inedit. 1980, Mnichov 1984, ed. J. Vladislav); Z korespondence (vzáj. koresp. J. Z. a J. Seiferta z 1931–35), Proglas 1990, č. 5–6; Z času Poezie a Akordu (J. Strakošovi z 1932 a 1940), Host 1993, č. 6 (k tomu komentář L. Soldán: Je zde kdosi, kdo má co říci) → sb. Slovo v úzkosti a naději (1994); I. Slavík: Kolem

jednoho dopisu (Slavíkovi z 1960), Alternativa nova 1995, č. 5; J. Čep, J. Z.: Korespondence 1. 1931–1943 (1995, ed. M. Trávníček) + Korespondence 2. 1943–1948 (2000, ed. M. Trávníček); V. Binar, A. Jonáková: Vzájemná korespondence B. Fučíka a J. Z. z let 1929–1960, sb. Lit. archiv 32–33, 2000–01 (2002), s. 299; –mp– (M. Platzová): Za živa pohřbeno (mj. J. Z. B. Pavlokoví z 1944–60), Lit. noviny 2003, č. 13; Není dálky. Vzájemná korespondence F. Halase a J. Z. z let 1930–1949 (2003, ed. J. Wiendl, J. Komárek); L. Knězek: J. Z. P. Parmovi. Dopisy z let 1946–1949, Alternativa plus 2003, č. 3–4; M. Trávníček: Dva dopisy o rytmickosti (R. Konečnému z 1946), Texty č. 35, 2004, s. 12. ■ **REDIGOVAL ČASOPIS**: Akord (1939–44, 1945–48; 1939/40 s J. Dokulilem, M. Dvořákem, A. Vyskočilem); *knížnici*: Knihovna vybrané četby (Olmouc 1941–42, 3 sv.). ■

LITERATURA: Z. Kalista: Vzpomínání na J. Z. (Mnichov 1988); R. Zejda: Byl básníkem! Život a dílo J. Z. (2004, i bibliografie knižního díla, časopiseckých příspěvků a ohlasů); sb. Víra a výraz (2005, sb. z konference pořádané k 100. výr. nar. J. Z., věnované jeho životu a dílu a české křesťanské literatuře; o Z. přisp.: M. Bauer, J. Bednářová, J. Hanuš, J. Hrdlička, P. Komenda, J. Med, P. Osolobě, M. Pichl, O. Sládek, V. Štátník, M. Trávníček, J. Vojvodík, J. J. Zahradníček). ■ ● ref. Pokušení smrti: G. (F. Götz), NO 28. 9. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 26. 10. 1930 → Dvacátá léta (1969); an. (V. Nezval), Zvěrokruh 1930, s. 44; J. B. Čapek, Naše doba 38, 1930/31, s. 245; F. X. Šalda, ŠZáp 4, 1931/32, s. 308 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1987) ●; ● ref. Návrat: G. (F. Götz), NO 20. 12. 1931; B. N. (Novák), Čin 3, 1931/32, s. 476; P. F. (Fraenkl), Naše doba 39, 1931/32, s. 638; AMP. (A. M. Píša), PL 17. 1. 1932; J. Hora, LitN 1932, č. 8 ●; B. Slavík: Několik překladů z německé literatury (mj. o Z. překl. J. Wassermanna: Jeden spravedlivý), Studentský časopis 11, 1931/32, s. 136; F. Neužil in Pět v kruhu (1932); V. Renč: Poezie J. Z., Akord 1932, s. 131 a 160; P. Eisner: ref. překl. Hölderlin, RA 8, 1932/33, s. 50; J. Strakoš: Harmonie jako pořádací princip dokonalé básně, Poezie 2, 1932/33, č. 1 a 2; ● ref. Jeřáby: jh (J. Hora), Čes. slovo 1. 10. 1933; A. N. (Novák), LidN 26. 11. 1933; B. Fučík, Rozhledy 1933, s. 121 → Kritické příležitosti 2 (2002); F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 28 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1987) ●; ● ref. překl. R. M. Rilke: ně (V. Renč), LUK 1933, s. 284; V. Brtník, Venkov 10. 8. 1933 ●; F. Götz in Situace české lyriky, Čin 1934, s. 81; ● ref. Říznivé léto: T. Vodička, Rád 2, 1934/35, s. 468; J. Strakoš, Akord 1935, s. 44; B. Václavek, Index 1935, s. 112; G. (F. Götz), NO 21. 4. 1935; A. N. (Novák), LidN 19. 5. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 5. 1935; F. X. Šalda, ŠZáp 8, 1935/36, s. 22 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1987) ●; M. Dvořák: Dílo J. Z., LUK 1935, s. 451; P. Fraenkl: J. Z. a jeho cesta k Bohu, LUK 1937, s. 471; ● ref. Pozdravení slunci: A. N. (Novák), LidN 21. 11. 1937;

AMP. (A. M. Píša), PL 30. 10. 1937; M. Dvořák, Akord 1938, s. 42; B. Polan, KM 1938, s. 88; J. Chalupský, Poezie programní, Čin 1938, s. 53 → Obhajoba umění (1991) ●; F. Götz in Česká lyrika ve stínu R. M. Rilkeho, LitN 10, 1937/38, č. 3 + Proměna české lyriky, tamtéž, č. 8; J. Dokulil in Panna Maria v české poezii, Akord 7, 1939/40, s. 83; O. Králík: Poučení z překladů (mj. o překl. Z.), tamtéž, s. 105; ● ref. Oslice Balaamova: R. Č. (Černý), Akord 7, 1939/40, s. 263; F. K. (Křelina), Venkov 21. 7. 1940 ●; ● ref. Korouhve: M. Dvořák, Akord 8, 1940/41, s. 134; J. B. Čapek, Naše doba 48, 1940/41, s. 437; B. Polan, KM 1941, s. 238; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 9. 2. 1941; J. Červinka, Řád 1942, s. 92 ●; J. Černý: ref. Pod bičem milostným, LidN 10. 8. 1944; O. Králík: Z. Korouhve a válečná cenzura, Akord 12, 1945/46, s. 185 → Osvozená slova (1995); ● ref. Žalm roku dvaadvacátého: M. Dvořák, Akord 12, 1945/46, s. 107; B. Polan, KM 1946, s. 27 ●; ● polemiky k postavení Z. v poválečné literatuře: V. Běhounek, Kulturní politika 1, 1945/46, č. 8, 12 a 21; J. Pilař, Tvorba 1945, s. 255; J. Taufer, Tvorba 1946, s. 62; R. Černý, Vyšehrad 1946, č. 11; M. Dvořák, Akord 12, 1945/46, s. 234; T. Vodička, Akord 13, 1946/47, s. 177 ●; ● ref. Stará země: M. Dvořák, Akord 12, 1945/46, s. 359; ok (O. Králík), Osvozený Našinec 12. 7. 1946 → Platnosti slova (2001); B. Polan, KM 1947, s. 187 ●; ● ref. Svatý Václav: M. D. (Dvořák), Akord 13, 1946/47, s. 381; B. Polan, KM 1947, s. 282; lk (L. Kundera), Rovnost 10. 7. 1947 ●; M. Dvořák: Rozjímání o dnešní poezii, Akord 14, 1947/48, s. 82 → Několik znamení času (1993); ● ref. La Saletta: M. Dvořák, Vyšehrad 3, 1947/48, s. 69; B. Polan, KM 1948, s. 90 ●; an.: Proces s klerofašistickou odnoží tzv. „zelené internacionály“ v Brně, RP 5. 7. 1952; ● nekrolog: an. (A. Kratochvíl), Archa (Scheinfeld) 3 (35), 1960/61, č. 3; J. Čep, NŽ (Řím) 1961, č. 3 ●; J. Čep in Poutník na zemi (Řím 1965, Praha 1993); F. Hrubín in Lásky (1967); J. Brabec: Návrat J. Z., LitN 1967, č. 17; M. Dvořák: K životopisu J. Z., Student 1968, č. 18, 19 a 21; J. Pojer: O nemoci a smrti J. Z., tamtéž, č. 28; Z. Kalista in Barokní prvek v naší nové poezii, Arch 1969, č. 4; B. Fučík: Posmrtné verše J. Z., Sborník pětadvaceti (1969) → Píseň o zemi (1994); M. Trávníček: J. Z. a děti, LD 26. 4. 1969; ● ref. Čtyři léta: -di- (I. Diviš), Nové knihy 1969, č. 27; (mpk) (M. Petříček), Práce 11. 7. 1969; K. Hornák, HD 1969, č. 12 ●; R. Preisner: K návratu básníka, Proměny (New York) 1979, č. 3 → Když myslím na Evropu 2 (2004); B. Fučík in Sedmero zastavení (Mnichov 1981, kap. Loučení na tři krát); ● ref. Dům Strach: J. Beneš, Magazín (Curych) 1982, č. 1; R. Preisner, Nové obzory (St. Gallen) 1982, č. 5; A. Opasek, NŽ (Řím) 1982, č. 9–10 ●; B. Fučík: Píseň o zemi (o máchovské tradici v čes. poezii, též o Z.), Rozmluvy (Londýn) 1985, č. 4 → Píseň o zemi (1994); P. Fiala: ref. překl. S. George, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1985, č. 1–2; Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (Toronto 1987, Brno 1991); J. Med in Slovník básnických knih (1990, Pozdravení

slunci, Žiznivě léto); B. Fučík in J. Z.: Znamení moci (1990, s. tit. Básnická výzva) → Píseň o zemi (1994); A. Kratochvíl in Žalují 2. Vrátit slovo umlčeným (1990, mj. dokumentace Z. soudního procesu); T. Mažáč: Profil J. Z., Proglas 1990, č. 5–6 (mj. i bibliografie od R. Zejdy); Z. Kozmín: Z. básnický vesmír, List pro literaturu 1990, č. 6 → Studie a kritiky (1995); J. Hek: Vírou proti beznaději (Z. Dům Strach), SPFPFSU Opava, ř. A – lit. vědná, 1991, č. 1; ● ref. Znamení moci: J. Rulík, LidN 30. 5. 1991; M. Exner, Tvar 1991, č. 25; J. Trávníček, tamtéž, č. 27 → Poezie poslední možnosti (1996) ●; F. Křelina: Všichni stejně. Ze vzpomínek na J. Z., Bítov. Archy pro poezii, kritiku, život (1991); M. Trávníček: Rukopisy VBF (k historii samizdatu, o sebr. spisech J. Demla a J. Z.), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1991, č. 2–3; B. Fučík in Čtrnáctero zastavení (1992, studie Bujará chudoba); ● ref. Dílo 1: V. Binar, Nové knihy 1992, č. 13; M. Exner, Tvar 1992, č. 29; J. Med, LitN 1992, č. 41 ●; J. Med: J. Z.: La Saletta, ČLit 1992, s. 506 → Spisovatel ve stínu (1995); M. Červinka: Souborná edice Z. sbírek (textologická analýza, Kritický sborník 1993, č. 3; ● ref. Dílo 2: V. Binar, Nové knihy 1993, č. 20; J. Med, LitN 1993, č. 32 ●; J. Knap: K životopisu J. Z. (vzpomínka na společně věznění), LitN 1993, č. 21; T. Kubíček: Ke Korouhvím J. Z., Tvar 1993, č. 33–34; D. Chrastina: Profil čas. Akord v l. 1945–48, Akord 19, 1993/94, s. 287; B. Fučík in Píseň o zemi (1994); A. Kratochvíl: J. Z., in Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 2, Humanitní vědy (1994); B. Fučík in Setkávání a mjení (1995, mj. Historie jednoho překladu, o podílu Z. na Bablerově překladu Božské komedie); J. Bednářová: Nad Z. Korouhvím a Reynkovou Pietou, ČLit 1995, s. 381; ● ref. Dílo 3: J. Wiendl, Nové knihy 1995, č. 44; D. Šajtar, Alternativa nova 2, 1995/96, č. 6 (zvláště o Z. eseji Básník a jeho krajina); J. Med, LitN 1996, č. 10 ●; M. Exner: Kříž a poezie (nad sebr. spisy J. Z.), Host 1996, č. 1; V. Durych: Dva dopisy J. Durycha J. Z., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1996, č. 43; ● ref. J. Čep, J. Z.: Korespondence 1: M. Bauer, Tvar 1996, č. 8; I. Kotrlá, Akord 1997, č. 2 ●; J. Wiendl: Rané básnické sbírky J. Z., ČLit 1997, s. 258; M. Zelinský: Básně z bezčasí (Nad La Salettou a Znamením moci), Tvar 1997, č. 14; J. Med in Spirituálně laděná poezie 1945–1948 (kap. z připravovaných Dějin čes. literatury po 1945), Host 1998, č. 5 → Spisovatel ve stínu (2004, rozšíř. vyd.); J. Wiendl: Kontury básnického světa Z. Jeřábů, ČLit 1999, s. 193; M. Trávníček: Kámen a bolest v korespondenci J. Z. a Jana Čepa, sb. Lit. archiv 31 (s. tit. „Ale mne tato doba bolí...“ K. Schulz básník, prozaik a novinář), 1999, s. 61 → Sdílet věčné (2002); J. Med in Návrat k tradicím (Křesťansky orientovaná poezie 60. let – kap. z připravovaných Dějin čes. literatury po 1945), Host 2000, č. 5 → Spisovatel ve stínu (2004); J. Urbanec: Zvěstovatelé apokalypsy J. Z. a Ivan Diviš a česká literární historie, sb. Návraty k velkým (2000) → Střídavý čas naděje (2002); J. Wiendl: Krajina, člověk, víra. Ideologický aspekt v Z. poezii 2. poloviny

30. let, ČLit 2000, s. 476; A. Pajaková: Z. a Polsko, ČLit 2000, s. 537; M. Kosák: Dědická daň (ref. Knihy básní), LitN 2001, č. 48 (k tomu polemika: J. Bednářová, M. Trávníček, LitN 2002, č. 22); ● ref. J. Čep, J. Z.: Korespondence 2: J. Med, LitN 2002, č. 12; J. Zámečník, Host 2002, č. 10; T. Pavlíček, ČLit 2004, s. 59 ●; M. Bauer in *Ideologie a paměť* (2003); ● ref. Není dálky. Vzájemná korespondence F. Halase a J. Z.: S. Titěra, Tvar 2003, č. 16; P. Komenda, ČLit 2003, s. 784; F. X. Halas, Souvislosti 2003, č. 4; D. Šajtar, Alternativa plus 2004, č. 1–2 ●; P. Osolobě: Neviditelný překladatel Danta a odsouzený básník J. Z., Proglas 2003, č. 2–3 → sb. *Literatura určená k likvidaci* (2004, s. tit. J. Z. nad Dantovým Peklem); J. Wiendl: „Neslušší slunce cele mé“ (k vězeňské poezii J. Z.), sb. *Literatura určená k likvidaci* (2004); J. Bednářová: Malá kronika z ediční dílny, tamtéž; ● k 100. výr. nar.: M. Trávníček: Zapomenuté texty J. Z., Prostor Zlín 2004, č. 4; J. Peňás, Týden 2005, č. 3; M. Doležal, Respekt 2005, č. 6; -wiendl- (J. Wiendl), Dokořán 2005, č. 35 ●; M. Trávníček: Budeme pracovat společně (Vyšehrad a Akord v l. 1945–1948), Akord 25, 2004/05, s. 255; J. Med: Poetika apelu, Host 2005, č. 8 → sb. *Víra a výraz* (2005); J. Wiendl in J. Z.: O čtěbě básní, Zápisník o Šaldovi č. 14 (2005).

jm, et

Vincenc Zahradník

* 29. 12. 1790 *Mladá Boleslav*

† 31. 8. 1836 *Křešice* u Litoměřic

Autor náboženských knih a bajek, kritik, estetik a překladatel z latiny a z němčiny, autor prvních českých psaných filozofických prací, ovlivněný dobovým racionalismem B. Bolzana.

Pocházel ze čtyř dětí soukeníka. Základní školu a piaristické gymnázium navštěvoval od 1799 v rodišti, zprvu jako privatista a po přerušení studií znovu od 1803 jako řádný žák. Po maturitě 1807 vstoupil v Ml. Boleslavi do piaristického řádu, v němž se připravoval na učitelské povolání. 1813 z řádu vystoupil a pokračoval ve studiích v litoměřickém semináři; t. r. byl vysvěcen na kněze a stal se kaplanem na Nymbursku: ve Všejanech (do 1815) a Křinci (1815–16). V březnu 1816 byl povolán do Litoměřic, kde působil jako sacellan, ceremoniář a tajemník biskupa J. F. Hurdálka, 1819 byl druhým tajemníkem biskupské konzistoře. 1820 byl jmenován profesorem pastorační teologie na teologickém ústavu v Litoměřicích, ale již v březnu t. r. byl při pronásledování Bolzano-

vých stoupenců po měsíčním věznění zbaven funkce a ustanoven farářem na chudých farářích; tehdy dočasně přestal publikovat česky. Od září 1820 působil v Zubrnici u Ústí n. Lab., od prosince 1830 v Křešicích u Litoměřic, kde zemřel na tyfus a byl i pohřben.

Ze Z. rozsáhlé literární činnosti, psané česky i německy, vyšly za jeho života knižně jen teologické spisy určené církevní praxi, německý překlad spisku o Janu Nepomuckém, svazek českých bajek a krátce po autorově smrti úvaha *O přísaze*. První práce z údobí Z. přípravy k učitelskému povolání („pedagogika“ dle Niemayera, „systematická gramatika“, tj. patrně Kratinká mluvnice česká pro školy a učitele, „český rituál“ a „listy o vedení pastýřského úřadu“) se ztratily. Také Z. první otištěná práce, etické *Rozjímání o některých stránkách praktické filozofie*, které bylo vůbec první česky psanou prací z oboru filozofie v 19. století, nebylo pro zánik časopisu Hlasatel český dokončeno. Ze spolupráce s J. Jungmannem vyplynulo otištění části Z. kázání *O povolání člověka k ctnosti*, dvou bajek a modlitby ve Slovesnosti; k uvažovanému překladu z děl F. Petrarkey nedošlo. Další Z. literární činnost i její publikování přerušily události v litoměřickém semináři. Za pobytu v Zubrnici psal Z. jen latinsky a německy (např. o historii Nového zákona); ani tyto rozsáhlé práce se nezachovaly. Zachovány zůstaly jen německy psané bajky a sešity poznámek z rozsáhlé četby (*Meine Gedanken und Meinungen z 1825–29*), které 1918 spolu se studií o Z. estetických názorech vydal F. Čáda (*Filozofické spisy* 5). Seznámení s K. A. Vinařickým 1829 a přestěhování do Křešic znamenalo Z. návrat k českému jazyku a literatuře. Jedinou vydanou prací z křešického údobí (mimo spisy teologické) byly *Bájky*, které Z. vybral ze svých německých rukopisů, přepracoval a doplnil do dvou svazků. Za jeho života vyšel však jen svazek první, další, připravený k tisku (*Druhá sbírka bajek s připojenými aforismy o bájce*) vyšel posmrtně. Opíraje se o zásady bajky Lessingovy, uvažoval Z. o tomto žánru i teoreticky (*Pětmečtma bajek*, v úvodu prvního svazku a v aforismech svazku druhého). Odlišoval bajku jak od krátké povídky, tak od hravé bajky lafontainovského typu, dosud v české obrozenské literatuře běžné (A. J. Puchmajer, J. Chmela); její stručné a prosté, ale jazykově dokonalé prozaické podání vyhocoval zejména k pedagogickému účínu. Vedle soudo-

bé společnosti, na jejíž morální charakter zaměřoval svou bajku, si všímal i tehdejších literárních poměrů ve fingovaném satirickém dopisu *Spisovatelství* v časopisu *Květy české*, kde krátce nato publikoval též drobné prózy pod titulem *Zábavné hodiny*. K češtině se Z. vrátil i rozsáhlou teologickou tvorbou v Časopisu pro katolické duchovenstvo, v níž zdůrazňoval myšlenku náboženské tolerance, charakterizující i jeho historické studie (*O společenství Čechů s Lutherem, O upálení tří osob původem kališných*). Otiskl zde množství recenzí teologických knih, v nichž posuzoval vedle materiálového přínosu hlavně jazykovou čistotu a srozumitelnost výkladu (své pojetí kritiky vyjádřil hlavně 1835 v recenzi *Zpráva o založení leopoldinském v císařství rakouském...*); beletrií se zabýval jen zřídka (mj. recenzoval 1836 ódy F. M. Klácela). Po celou dobu působení v Křešicích pracoval Z. na vědeckých spisech z etiky, logiky a psychologie, které vesměs nebyly povoleny cenzurou, zůstaly v rukopisu (Počátkové umění myslitelství) a některé se z pozůstalosti ztratily (Dušesloví); za Z. života vyšly časopisecky části *Pojednání o principu etiky* (později byl nalezen rukopis celého díla).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Prokop; K. P. (tj. Křešicер Pfarrer, dub.), Vinc. Z**, Vinc. Z...a, V. Z., V. Z***, V. Z...k, Z., Z...ík, Z. P. ■ PRÍSPĚVKY in: ČČM (1830, 1833; 1830 Pětmecítna bajek); Časopis pro katol. duchovenstvo (1829–36; 1834 O společenství Čechů s Lutherem, 1835 O upálení tří osob původem kališných, O určitelnosti a svobodě vůle lidské, ref. Zpráva o založení leopoldinském v císařství rakouském...; 1836 s různými tit. části Pojednání o principu etiky, ref. F. M. Klácel: Ódy); Hlasatel český (1818, Rozjímání o některých stránkách praktické filozofie); *Květy české* (1834–35; 1834 *Spisovatelství*, 1835 *Zábavné hodiny*); *Jahrbuch für Lehrer, Hausväter und Erzieher*, pokr. *Jahrbuch für Lehrer, Eltern und Erzieher* (Litoměřice 1833–37); J. Jungmann: Slovesnost (1820, mj. O povolání člověka k ctnosti); *Rozličnosti Pražských novin*; – posmrtně: *Blahověst* (1855–56, 1860); Časopis pro katol. duchovenstvo (1837–39, 1841–44); Čes. věsta (1837–38); *Posel z Budče* (1851). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Bájký* (1832); – posmrtně: *Bajky i básně* (1906, ed. F. Strejček; obs. též nevydanou knihu *Druhá sbírka bajek s připojenými aforismy o bájce*). – *Překlad*: *Leben des heiligen Johannes von Nepomuk* (1829, z lat.). – *Náboženské práce*: *Krátký katechismus k utvrzení katolíků u víře jejich...* (1831); *Homiletische Erbauungsvorträge unter der Frühmesse an den Sonn- und Feiertagen des ganzen Kirchenjahres* (1832); *Homiletické řeči na ne-*

děle a svátky celého roku 1, 2 (1832, 1833); *Sedmecítna svátečních kázání* (1833); *Modlitby katolické v duchu zlaté knihy Tomáše Kempenského O následování Krista* (1835); *Doštěpená zahrádka dítek dobrých, obsahující v sobě vysvětlení některých článků pravé, čisté a dokonalé víry Kristovy* (1836); *Rozvrhové kázání na neděle a svátky celého roku 1, 2* (1836); – posmrtně: *Nedělní kázání 1, 2* (1838); *O přísaze* (1839, ed. J. V. Jirsík). – *Výbor*: *Výbor bajek V. Z.* (1890, ed. B. Oborský); *Neznámé bajky V. Z.* (1940, ed. F. Strejček). – *Souborné vydání*: *Filozofické spisy V. Z.* (Česká akademie... 1907–18, 5 sv., ed. F. Čáda). ■ KORESPONDENCE: in K. A. Vinařického *Korespondence a spisy pamětní 1, 2* (Vinařickému z 1829–36; 1903 a 1909, ed. V. O. Slavík); in *Filozofické spisy V. Z. 1* (Brechlerovi z 1816, J. Dobrovskému z 1818–19, M. J. Feslovi z 1824, V. Hankovi z 1829–35; 1907, ed. F. Čáda) a 3 (V. M. Pešinovi z 1831–36, J. Černému z 1833–34, F. M. Klácelovi z 1836; 1915, ed. F. Čáda). ■

BIBLIOGRAFIE: F. Čáda: *Seznam prací Z.*, tiskem uveřejněných, in V. Z.: *Filozofické spisy 2* (1908, s. 403). ■ LITERATURA: A. Hobl: *Život a působení P. V. Z.* (1881); P. Krivský: *V. Z.* (1790–1836). Literární pozůstalost (LA PNP 1974). ■ Fr. P. (Příhonský): ref. *Krátký katechismus...*, Časopis pro katol. duchovenstvo 1830, s. 613; K. Vinařický: ref. *Bájký*, ČČM 1832, s. 480; an. (F. Příhonský): ref. *Homiletické řeči... a Homiletische Erbauungsvorträge...*, Časopis pro katol. duchovenstvo 1833, s. 137, 308 + (šifra Fr. P.) ref. *Modlitby katolické...*, tamtéž 1834, s. 647; J. V. Jirsík: ref. *Doštěpená zahrádka...*, Časopis pro katol. duchovenstvo 1836, s. 353 + ref. *Rozvrhové kázání...*, tamtéž, s. 766; ● nekrology: -up- (B. Jablonský), *Květy 1836*, s. 288; J. K. Chmelenský, ČČM 1836, s. 372; J. M. Pohořelý, Časopis pro katol. duchovenstvo 1836, s. 797 (pohřební řeč); I. Jaksch, *Jahrbuch für Lehrer...* 1837, s. 72; F. J. Sláma, Časopis pro katol. duchovenstvo 1837, s. 138 ●; J. V. Jirsík: ref. *Nedělní kázání*, Časopis pro katol. duchovenstvo 1838, s. 661; A. Rybička: *Zpomínka na V. Z.*, ČČM 1871, s. 28; J. Ježek in *Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou* (1880); A. Rybička in *Přední křisitelé národa českého 1* (1883, s. 279); an.: *V. Z.*, *Světlozor* 1884, s. 82; A. Krecar: *Počátky novočeské literatury filozofické*, *Lit. listy 10*, 1888/89, s. 67; F. Strejček in V. Z.: *Bajky i básně* (1906); H. (J. Herben): ref. *Bajky i básně*, *Beledy Času* 1906, s. 124 (k tomu F. Strejček, tamtéž, s. 141 a pokr.); F. Čáda: *V. Z.*, *Čes. mysl* 1906, s. 369 + *Básně V. Z.*, *LF* 1906, s. 421 + *V. Z. jako pedagog*, *Pedagogické rozhledy 20*, 1906/07, s. 2; O. Josek: *Muž hodný paměti vnuků*, *Osvěta* 1906, s. 669; F. Čáda: *Z. život, spisy a filozofický názor*, in V. Z.: *Filozofické spisy 1* (1907, s. 3); J. Povolný: *Bajky V. Z.*, *jich vzory a předlohy*, *Výr. zpráva c. k. reálného gymnázia na Smíchově 1910/11*, s. 3; O. Jakoubek: *V. Z.*, *Vlast 27*, 1910/11, s. 265; F. Čáda: *V. Z.*, *Naše doba 23*, 1915/16, s. 833 + *Estetické názory V. Z.*, in V. Z.: *Filozofické spisy 5* (1918, s. 3); ● k 100. výr. úmrtí: A. N. (Novák), *LidN 30. 8. 1936*; K. P. (Polák), *PL 30. 8. 1936* ●; kp

Zahradník

(K. Polák): k 150. výr. nar., LidN 29. 12. 1940; J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 290); J. Voráček: Teoretický a literárněkritický profil tradice obrozené: K formování dvou typů obrozené literatury pro děti, ZM 1967, s. 385 + in Vývoj teorie a kritiky české literatury pro mládež (1972); J. B. Lášek: Český teolog první poloviny 19. století V. Z., Teologická revue 1986, s. 143; P. Jančárek: Zubrnice a V. Z., Průboj 21. 12. 1988 + Zapomenutý básník, Severočes. regionální deník 30. 8. 1991; J. Vomáčka in Severočestí bolzanovci (2000, s. 61).

dh

Bohumil Zahradník Brodský

* 21. 8. 1862 *Hostačov* u Čáslavi
† 26. 11. 1939 *Průhonice* u Prahy

Prozaik, autor četných konvenčních a lidovýchovných románů a povídek.

VI. jm. Bohumil Zahradník; psal se i Bohumil Brodský (Zahradník-Brodský). – Pocházel z rodiny zámeckého zahradníka, jenž se 1867 stal městským zahradníkem v Německém (Havlíčkově) Brodě, kde Z. B. 1874–82 vystudoval gymnázium (redigoval studentské časopisy *Díblík* a *Kvítky*); na škole ho ovlivnil literární historik F. Bačkovský. Po maturitě studoval katolickou teologii v Hradci Král. Po vysvěcení knězem (1886) se stal kaplanem ve Zruči n. Sázavou, 1889–1919 byl duchovním v Ouběnicích u Votic, kam za ním dojížděli mj. J. Š. Baar, J. Deml, A. Klášterský, J. Vrchlický, přátelil se i s A. Jiráskem. Ve své farnosti se podílel na založení kempelčiky, propagoval moderní způsoby hospodaření, včelaření a ovocnářství, založil meliorační družstvo. 1898 navštívil s podporou Svatoboru Dánsko, pozdější pobyt v Rusku přerušil 1914 začátek 1. světové války. 1918–19 byl v čele hnutí usilujícího o reformu katolické církve, mj. o zrušení celibátu a zavedení české liturgie při obřadech (jako člen Jednoty katol. duchovenstva a zakladatel a předseda jejího levého křídla *Ohnisko*); po neúspěchu 1919 katolickou církev opustil a spoluzaložil českosl. církev, zřekl se však činnosti v ní, když neprosadil příklon k srbské pravoslavné církvi, a přestoupil k pravoslaví. Obdobnou cestou z řádu premonstrátů (mj. bibliotékař Strahovského kláštera) přes reformní aktivitu v *Ohnisku* k pravoslaví prošel i jeho bratr Isidor (vl. jm. Bohdan) Z. (1864–1926; 1907–18 poslanec říšské rady za agrární stranu, 1918 člen Nár. vý-

boru, 1918–19 ministr českosl. železnic a poté mj. diplomat, též autor náboženských prací, proslavů a editor). Z. B. pracoval od 1919, kdy se přestěhoval do Prahy, jako úředník na ministerstvu školství a národní osvěty (nejprve odborový rada, od 1922 ministerský rada). Působil ve vedení spolku Svatobor, v Nakladatelském družstvu Máje a ve výboru Syndikátu čes. spisovatelů, byl členem agrární strany. Jeho první manželkou (tajný církevní sňatek 1908, občanský 1919) byla Anna Plešingerová (-Zahradníková, 1870–1935), autorka drobné beletrie a překladatelka z angličtiny (H. G. Wells, R. Bridges, H. R. Haggard aj.). 1924 odešel do důchodu a věnoval se literatuře, střídavě pobýval v zimě v Praze a v létě v Průhonicích. 1937 se znovu oženil. Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech (obřad vykonali pravoslavní kněží, kteří byli později nacisty popraveni za ukrývání atentátníků R. Heydricha).

Z. B. napsal značné množství románů a povídek vesměs v konvenčním duchu. Jejich náměty čerpal (s výjimkou historických odboček) z domácí současnosti, zápletky bývají nejčastěji milostná, nezřídka i sociálně zabarvená, a rozvíjí se v rámci bohatě rozvětveného, někdy i dramaticky pojednaného romaneskního děje, vyprávění usiluje obratně skloubit mravoučné výchovný zřetel se zábavným bez hlubšího záměru uměleckého; množství různorodých charakterů je sice odpozorováno ze života, ale jejich pojetí je psychologicky mělké a jednostranně vyhraněné: na jedné straně intrikáni a zloduši, na druhé ušlechtilí a mravní hrdinové, zpravidla z chudšího prostředí (v závěru zlo dochází potrestání a dobro je odměňováno). Zprvu psal Z. B. drobnější výchovně zaměřené prózy pro katolické lidově zaměřené knižnice. Přechod k realističtější dějům bez přímočaré vtíravé tendence se u něho (pod vlivem V. Beneše Třebízského) projevil v rámci historických (*Bouře na horách*, *Dvě povídky*, *Staré panstvo*) a vojenských látek (*Obrázky z vojny*, *Z vojny*), byt zpravidla bez historického koloritu. Následující vesnické prózy (*Z vesnic a samot*, *Vesnické obrázky*, *Vezejšť chléb*) svou tematikou již naznačily autorovu doménu, kterou se staly romány a povídky z dobového života, zasazené do různých prostředí: vesnického, maloměstského i pražského (*Číslo 1452*), statkářského, podnikatelského, šlechtického, dělnického i kněžského, s kritikou církevní hierarchie a celibátu (*Jan Vladyka*, *Evangelium života*). Příběhy ma-

jí někdy i sociální (*Václav Lamač, Odboj, V hodinu dvanáctou*) a nacionální ráz (*Odumřelá ratolest*), dokonce i kriminální ladění (*Od večera do rána*). Takřka ve všech pracích Z. B. do popředí vystupuje postava přitažlivé ženy, trpící, svedené nebo opuštěné (např. *Obětovaná, Dům ztraceného štěstí, Čarovné oči, Pouta mrtvé lásky*), jejíž trápení jsou často založena na osudových nedorozuměních. Práce Z. B. dosáhly značné čtenářské obliby, jeho knihy se také ve 20. letech staly námětem několika filmových zpracování.

PSEUDONYMY: Hugo Léman, Jan Gregora, Ondřej Lexsa, Ondřej Lexa, Václav Galus, Vladimír Lucián, Vlastimil Šumavský. ■ PRÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1900–07); Blahověst (v lit. počátcích); Čech; Čes. jinoch; Čes. svět (1906, 1918); Čes. východ (Chrudim); Dělnické noviny; Dělník (Brno); Hlas (Brno); Hlas národa (1902–06); Ilustrovaný svět, pokr. Světozor (1902, 1915–22); kal. Ječmínek; Jednota; Jitřenka (Polička 1883–84); Kalendář Besed lidu na rok 1914; Kalendář Koruny svatováclavské; Kalendář Venkova; Květy (1901–12); Lada; Lit. rozhledy; Ludmila; Máj (1904–15); kal. Meč; Meditace (1905–09); kal. Moravan; Muzeum (Brno); Nár. listy (1908–13); Nár. politika (1910–25); Náš domov (Olomouc); Nové pařížské módy; Nový obzor (1911–14); Obecné noviny (Brno); Obrazková revue, pokr. Čes. květy (1899–1903); Obzor (Brno); Osvěta (1898–1918); Pečírkův Nár. kalendář...; Posel z podhoří (Rychnov n. Kn.); Pozor (Olomouc); Pramen (1923); Pražské večerní noviny (1888–90); Právo národa; Rodlerovy kalendáře; Rozkvět (1905–21); alm. Růže Sušilova (1885); Slovanský kalendář (1899); Svoboda (1922–23, příl. R Jací jsme byli); Topičův sborník (1913–19); Tribuna (1927); Týn; Večerní noviny; Velký mariánský kalendář na rok 1891; Velký slovanský kalendář na rok 1902, ...1903, ...1930; Venkov (1909–37; 1909 R Trosky); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1889–97); Vesna kutnohorská; Vlasť (1888–97); kal. Vlastenecký poutník; kal. Vyšehrad; Vzlet (Plzeň 1918); Wiesnerovy kalendáře; Zeměd. listy (1903–08); Zlatá Praha (1892–1915); Zvon (1919–40; 1939–40 R Zápas žen). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bouře na horách (P 1885); Pro pokoj duše (P 1886); Pomsta Lollardů (P 1886); Za své i cizí viny (P 1887); Tři povídky (1887); Pro odkaz otecký (P 1887); Boj o štěstí (P 1887); Za pravdou (P 1887); Dvě povídky (1889); Číslo 1452 (P 1889); Z našeho kraje (P 1889); Husitské obrázky čili K čemu musí ubohý Hus pomáhati (PP 1890); Ze zručských matrik (PP 1890); Hlasatelé svobody (PP 1890); Obrázky z vojny 1–3 (PP 1890, 1892, 1895); Nevěřící věřící (PP 1891); Bez víry a bez vlasti (P 1891); Z pole i lesa 1, 2 (PP 1891, 1893; rozšř. vyd. 1902, 1905); Tři povídky (1892); Staré panstvo 1–3 (PP 1892, 1893, 1894); Z vesnic a samot 1–10 (PP 1893–1901); Kvítí a kvítka (PP 1893); Fejetony (1893); Ze života

1, 2 (PP 1894, 1895); Jiná krev (P 1895); Přátelé lidu (PP 1895); Pan poslanec (P 1896); Příslušníci (PP 1896); Dvě chalupy (P 1896); Zmařené naděje (P 1897); Obětovaná (R 1898); Odumřelá ratolest (R 1898); Vesnické obrázky 1, 2 (PP 1898, 1899); Tichý dům (R 1899); Rodina Šillerova (R 1899); Páni a paní 1, 2 (PP 1899, 1900); Z vojny (PP 1900); Soumrak (P 1900); Nad propastí (R b. d., 1901); Paní pokladníková (R 1901); Pozdní květ (R 1901); Z rozmarů života (PP 1902; rozšř. vyd. 1909); Přeludy (P 1902); Na jiný svět (R 1902); Odboj (R 1902); Prázdný klas (P 1902); Václav Lamač (R 1903); Nová světla (R 1903); Úpadek (R 1903); Jako v pohádce (R 1904); Tiché stezky (R 1904); Vezdejší chléb (P b. d., 1904); Sladká kouzla (P 1905); Na sopečné půdě (R 1906); Libuše Trnavská (R 1906); V hodinu dvanáctou (R 1906); Dolomeno (P 1906); Jamí sonáta (R 1907); Nápadníci (R 1909); Jezero (R 1910); Záhady života (R 1910); Vítězství lásky (R 1911); Zrada Uřešova (R 1913); Po osamělých cestách, Rodné lány (RR 1914); Předehra, Za půl roku (RR 1915); Dům ztraceného štěstí, Letní bouře, Nová píseň (RR 1916); Světlo za oknem, Omyl, který učinila (RR 1916); Hrst novel (1917; 1922 s tit. Tajemství masky a jiné novely); Mezi životem a smrtí, Pouta (RR 1917); Mezi tebou a mnou, Ztemnělá výspa (RR 1917); Čarovné oči, Trosky (RR 1917); Život volá (R 1917); Zápas s osudem (R 1918); Její hřích, Stará romance (RR 1918); Pouta mrtvé lásky (R 1918); Jan Vladyka (R 1919, pseud. Jan Lexsa); Volné perutě (R 1919); Za obzorem (R 1919); Kouzlo domova, Na ostrově (RR 1919); Padající hvězda, Žeň (RR 1920); Jeho druhá žena (R 1920); Na křižovatkách (R 1921); Čím se prohřešila (R 1921); Trosečník (R 1921); Dva světy (R 1922); V bitevní čáře, Den, jenž přichází (RR 1922); Evangelium života (R 1922); Konec onoho dne (R 1922); Moudrost z utrpení, Když se loď navrátí (RR 1922); Udělala místo a jiné novely (1922); Vzbouřené svědomí (PP 1922); Jací byli (R 1922); Poslední pokušení (R 1923); Jamí sněhy, Z jednoho kořene (RR 1923); Po jeho smrti (R 1923); Za srdcem, Úsměv léta (RR 1924); Dva polibky (R 1924); Děvče z hor (R 1924); Hlas krve (R 1924); Padlý ideál a jiné povídky (1924); Noc jeho života (R 1925); Přítav mlčení (R 1925); Proč jej opustila (R 1925); Nedokončená píseň (R 1926); Až květy vykvětou (R 1926); Den štěstí a jiné novely (1926); Jak život šel (R 1926); Mezi svými (R 1926); Jak roste štěstí (R 1927); Jiskra v krvi (R 1927); Kvetoucí jabloně (R 1927); Msta přemoženého, Kouzlo žen (RR 1927); Poslední akord (R 1927); Ten druhý (R 1927); Chrám úsvitu (R 1928); Životem vedla je láska (R 1928); Osudná noc (R 1928); Čest rodiny a jiné novely (1929); Noci beze hvězd (R 1929); Dobrodružné mládí (R 1930); Hovory pralesa (R 1930); Ironie života a jiné povídky (1930); Bílé světlo (R 1930); Propasti srdce (R 1930); Horská myslivna (R 1931); Neviditelná mez (R 1931); Zimní rozkvětání (R 1932); Ohnivá krev (R 1932); Bouřlivý západ

Zahradník Brodský

(R 1932); Stíny života (R 1932); Serafina (R 1932); Dům za řekou (R 1933); Duše ve vězení (R 1933); Dříve či později (R 1933); U moře a u lesa (R 1933); Stíny na měsíci (R 1934); Poslední dar (R 1934); Neznámá ruka (R 1934); Manželství ve třech? (R 1935); Hodina osudu (R 1935); Nejvyšší zákon (R 1936); Od večera do rána (R 1936). – *Ostatní práce*: Ve kříži vítězství (1889); Modlitbou k Bohu (1890); Vzhůru srdce k Pánu (1905). – *Souborná vydání*: Sebrané spisy B. Z.-B. (V. Kotrba, od 1908 pokr. A. Wiesner, 1903–13, 21 sv.); Nové souborné spisy B. Z.-B. (A. Neubert, od 1919 pokr. Českomor. podniky tiskařské a vydavatelské, resp. Novina, 1914–36, 86 sv.; obs. i 1. vyd. některých próz i vyd. starších s novými tit.). ■ **KORESPONDENCE**: in P. Marek: České schizma (K. Farskému z 1918–19, J. Š. Baarovi z 1918, církevní delegaci do Říma z 1919, duchovním církve československé z 1920; 2000). ■

LITERATURA: K. Čvančara: B. Z. B., jeho význam, dílo a život (1923, obs. i bibliografii díla Z. B.). ■ V. D. (Drbohlav): ref. Bouře na horách, Hlídka lit. 1886, s. 219; ● ref. Číslo 1452: J. V. (Vyhliďal), Hlídka lit. 1889, s. 371; A. Chmel, Vlasť 6, 1889/90, s. 314 ●; ● ref. Dvě povídky: A. V. (Vrzal), Hlídka lit. 1889, s. 369; O. Klen, Lit. listy 11, 1889/90, s. 110; F. V. V. (Vykoukal), Hlas národa 20. 3. 1890 ●; ● ref. Obrázky z vojny: An. Vlas, Hlídka lit. 1890, s. 426; J. V. Novák, Lit. listy 12, 1890/91, s. 141 ●; An. Vlas: ref. Ze zrušských matrik, Hlídka lit. 1890, s. 462; F. Koudelka: ref. Hlasatelé svobody, Hlídka lit. 1891, s. 463; ● ref. Z pole i lesa 1, 2: J. Někdy, Vlasť 8, 1891/92, s. 313; A. D. (Dostál), Hlídka lit. 1894, s. 107 ●; J. Vyhliďal: ref. Tři povídky, Hlídka lit. 1893, s. 115; L. Čech: ref. Obrázky z vojny, Tři povídky, Staré panstvo, Z pole i lesa, Osvěta 1893, s. 953; ● ref. Staré panstvo: A. P. (Procházka), Niva 4, 1893/94, s. 112; A. D. (Dostál), Hlídka lit. 1894, s. 26 a 66 ●; A. P. (Procházka): ref. Fejetony, Niva 4, 1893/94, s. 143; ● ref. Z vesnic a samoty 1–10: J. Někdy, Vlasť 10, 1893/94, s. 453; P. Zaletěl, Vlasť 11, 1894/95, s. 662; F. V. Vykoukal, Osvěta 1900, s. 1029; T. Škrdle, Vlasť 17, 1900/01, s. 971 ●; J. Blokša: ref. Kvítí a kvítka, Hlídka lit. 1894, s. 136; L. Čech: ref. Ze života, Osvěta 1895, s. 553; ● ref. Odumřelá ratolet: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 454; -a-, LidN 22. 5. 1898 ●; ● ref. Páni a paní: -jb-, Lit. listy 20, 1898/99, s. 262; F. V. Vykoukal, Osvěta 1899, s. 943 ●; A. Tuček: ref. Z vojny, Zvon 2, 1901/02, s. 54; F. J. Konečný, L.+mn.: ref. Paní pokladníková, Vlasť 18, 1901/02, s. 582; ● ref. Václav Lamač: -ský-, Zvon 4, 1903/04, s. 54; β, Máj 2, 1903/04, s. 62; E. Sokol (K. Elgart Sokol), Rozhledy 14, 1903/04, s. 299 ●; an.: ref. Jako v pohádce, NL 15. 10. 1904; Ds. (J. D. Konrád): ref. Vездеjší chléb, Máj 3, 1904/05, s. 695; ● ref. Na sopečné půdě: an., NL 23. 6. 1906; an., Čas 2. 9. 1906; -ský. (F. Táborský), Naše doba 14, 1906/07, s. 628 ●; R. Zháněl: ref. Sladká kouzla, Vlasť 23, 1906/07, s. 164; ● ref. V hodinu dvanáctou: J. R. (A. Bačkovský), Lumír 35, 1906/07, s. 186; Ds. (J. D. Konrád), Máj 5, 1906/07, s. 382; F. V. Vykoukal, Osvě-

ta 1907, s. 754; Vbk. (J. Voborník), NL 2. 8. 1907 ●; ● ref. Libuše Trnavská, Dolomeno: -ský. (F. Táborský), Naše doba 15, 1907/08, s. 221; Ds. (J. D. Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 209; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 843 ●; Sk. (J. Skuhrovský): B. B., Nový věk 1, 1907/08, č. 46; ● ref. Nápadníci: B. B.-ová (Benešová), Novina 3, 1909/10, s. 411; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 203; Ds. (J. D. Konrád), Máj 8, 1909/10, s. 276; F. V. Vykoukal, Osvěta 1910, s. 503; -il, LidN 22. 1. 1910; J. R. (A. Bačkovský), Venkov 10. 2. 1910 ●; ● ref. Jezero: an., Čas 19. 6. 1910; -der. (V. Dresler), Venkov 21. 7. 1910 ●; Liga † 12: ref. Vítězství lásky, Vlast 28, 1911/12, s. 371; ● k padesátinám: Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 594; Ds. (J. D. Konrád), Máj 10, 1911/12, s. 449, 572; K. Čv. (Čvančara), Venkov 21. 8. 1912; an., NL 21. 8. 1912; an., Čes. západ 1912, č. 35 ●; J. Šach: B. B., Nový obzor 1912, s. 556; G. P. (Pallas): Z literárního života českého, Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 504; ● ref. Trosečník: -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 82; J. Ž. (Živný), MR 1921/22, sv. 37, s. 30 ●; ● k sedesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 671; F. Sekanina, Nár. politika 20. 8. 1922; oh., Večerník PL 21. 8. 1922; J. Borotínský (Zyka Borotínský), Venkov 22. 8. 1922; J. Knap, Hlas našeho venkova 1922, č. 33–34; J. Šach, Naše kniha 1922, s. 103 ●; Šimaník (J. Vrba): Populární autor, Pramen 1922, s. 330; ● ref. Konec onoho dne: drb. (J. Borecký), Zvon 23, 1922/23, s. 406; V. Brtník, Venkov 10. 2. 1923 ●; V. Brtník: ref. Moudrost z utrpení, Když se loď navrací, Venkov 24. 3. 1923 + ref. Udělala místo a jiné novely, Venkov 4. 8. 1923; ● ref. Jací byli: V. Brtník, Venkov 8. 12. 1923; drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 377; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 19. 2. 1924 ●; ● ref. Poslední pokušení: -vk- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 562; drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 602 ●; ● ref. Dva polibky: drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 656; V. Brtník, Venkov 19. 7. 1924 ●; V. Brtník: ref. Za srdcem, Úsměv léta, Venkov 13. 9. 1924; ● ref. Děvče z hor: V. Brtník, Venkov 20. 12. 1924; drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 517 ●; V. Brtník: ref. Hlas krve, Venkov 1. 1. 1925 + ref. Padlý ideál a jiné povídky, Venkov 17. 3. 1925; ● ref. Nedokončená píseň: drb. (J. Borecký), Zvon 26, 1925/26, s. 874; V. Brtník, Venkov 20. 5. 1926 ●; V. Brtník: ref. Přítav mlčení, Venkov 28. 1. 1926 + ref. Jak život šel, Venkov 21. 10. 1926; ● ref. Až květy vykvětou: V. Brtník, Venkov 9. 12. 1926; = (J. Vodák), Čes. slovo 9. 4. 1927 ●; V. Brtník: B. Z.-B., Lit. rozhledy 11, 1926/27, s. 365; ● ref. Jiskra v krvi: V. Brtník, Venkov 14. 4. 1927; -jen-, Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 70 ●; V. Brtník: ref. Msta přemoženého, Kouzlo žen, Venkov 24. 11. 1927; ● ref. Kvetoucí jabloně: V. Brtník, Venkov 1. 12. 1927; drb. (J. Borecký), Zvon 28, 1927/28, s. 406 ●; ● ref. Chrámy úsvitu: drb. (J. Borecký), Zvon 28, 1927/28, s. 517; V. Brtník, Venkov 1. 3. 1928 ●; F. Langer: Kousek za literaturou, Přítomnost 1928, s. 6 → Prostor díla (2001, s. 88); V. Brtník: ref. Jak roste štěstí, Venkov 7. 6. 1928 + ref. Životem vedla je láska, Venkov 27. 9.

1928; ● ref. Osudná noc: an. (V. Brtník), Venkov 6. 6. 1929; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 154 ●; ● ref. Čest rodiny a jiné novely: V. Brtník, Venkov 10. 10. 1929; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 181 ●; V. Brtník: ref. Noci beze hvězd, Venkov 19. 12. 1929 + ref. Poslední akord (vyd. 1929), Venkov 3. 5. 1930 + ref. Hovory pralesa, Venkov 6. 11. 1930; ● ref. Dobrodružné mládí: V. Brtník, Venkov 8. 5. 1930; tr., Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 427 ●; mz. (J. Münzer): Radostná událost v české literatuře, Čes. slovo 4. 7. 1930; a. (J. Hora): Popularita, LitN 5, 1930/31, č. 21; ● ref. Ironie života a jiné povídky: drb. (J. Borecký), Zvon 31, 1930/31, s. 462; V. Brtník, Venkov 6. 2. 1931 ●; ● ref. Bílé světlo: drb. (J. Borecký), Zvon 31, 1930/31, s. 612; V. Brtník, Venkov 26. 4. 1931 ●; V. Brtník: ref. Propastí srdce, Venkov 5. 5. 1931; ● ref. Horská myslivna: P, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 441; V. Brtník, Venkov 2. 1. 1932 ●; ● ref. Neviditelná mez: us. (J. Petrus), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 444; V. Brtník, Venkov 5. 1. 1932 ●; V. Brtník: ref. Zimní rozkvětání, Venkov 8. 5. 1932; ● ref. Ohnivá krev: V. Brtník, Venkov 11. 5. 1932; A. (J. Hora), Čes. slovo 12. 5. 1932 ●; ● k sedmdesátinám: V. Brtník, Zvon 32, 1931/32, s. 653; J. Šach, Naše kniha 1932, s. 222; Obrazová příloha Venkova 21. 8. 1932 (E. Reich, A. Matula, F. Štaněk, R. Beran, R. Halík, Kp, tj. J. Knap, a an.); ne (A. Novák), LidN 21. 8. 1932; F. Götz, NO 21. 8. 1932; an. (A. S. Mágr), Prager Presse 21. 8. 1932 ●; V. Brtník: ref. Bouřlivý západ, Venkov 26. 1. 1933 + ref. Stíny života, Venkov 4. 3. 1933 + ref. Dům za řekou, Venkov 15. 3. 1933 + ref. Duše ve vězení, Venkov 7. 12. 1933 + ref. Dříve či později, Venkov 13. 4. 1934 + ref. U moře a u lesa, Venkov 18. 11. 1934 + ref. Poslední dar, Venkov 23. 12. 1934 + ref. Neznámá ruka, Venkov 30. 4. 1935; in sb. Dvě stě let gymnázia v Německém Brodě 1735–1935 (1935, s. 83 a 503); B. Polan: Kouzlo happy endu, Čin 1936, s. 140; mk.: ref. Nejvyšší zákon, Čes. osvěta 33, 1936/37, s. 245; ● k pětasedmdesátinám: K. Nový, NO 21. 8. 1937; Kp. (J. Knap), Venkov 21. 8. 1937; s. (F. Sekanina), Nár. politika 21. 8. 1937 ●; ● nekrology: an., LidN 27. 11. 1939; F. Sekanina, Nár. politika 27. 11. 1939; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 28. 11. 1939; V. H. Jarka, NL 28. 11. 1939; V. Hánek, V. C. Doubravský, Venkov 28. 11. 1939; V. Hánek, Lid. deník 29. 11. 1939; J. Knap, Venkov 29. 11. 1939 a 30. 11. 1939 (polední vyd.); -btk- (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 183 ●; ● k 80. výr. nar.: V. Hánek, Venkov 16. 8. 1942; bs (B. Slavík), LidN 21. 8. 1942 ●; V. Růžička: B. Z. B. (k 100. výr. nar.), Čes. zápas 1962, č. 38; D. Kozlová: Z babiččiny knihovny, Práce 22. 8. 1969; -Ba: Na ouběnické faře, Čes. zápas 1972, č. 31–32; D. Mocná: Pokleslý secesní Erós, Tvar 1997, č. 8 → sb. Sex a tabu v české kultuře 19. století (1999, s. 227); P. Marek in České schizma (2000); M. Schulze-Wessel: Tužby katolického duchovenstva a založení československé církve, sb. Bůh a bohové (2003, s. 245).

jho

Jan Záhrobský z Těšína

* kolem 1523 asi Záhrobí u Březnice
† před 1589

Dramatik.

Studoval na pražské univerzitě (1543 bakalář, 1545 mistr). Poté na ní působil jako profesor. 1551 se stal radním písařem v Klatovech. 1560 mu byl udělen erb a přídomek z Těšína.

Jediné známé literární dílo Z. je biblická hra *Traica historia vo knězi neb knížeti Héli a jeho synech...* Rozsáhlé drama (2560 veršů) se opírá o 1. knihu Samuelovu; Z. možná také znal německé hry s podobnou tematikou, přímá předloha jeho díla však není zjištěna. Některé motivy starozákonního vyprávění jsou přeskupeny, řada epizod a postav je přidána, příběh je v jednotlivostech aktualizován. Hra je zaplněna množstvím epizodních postav, z nichž některé jsou nositeli komického žvlu a „nízkeho“ jazyka (čerti, služebníci), převažující jazykovou rovinou je však kultivovaná čeština. Součástí hry jsou dvě notované duchovní písně.

KNÍŽNĚ. *Hra: Traica historia vo knězi neb knížeti Héli a jeho synech...* (1582, výtisk nezjišť., dochováno v opisu J. Jirečka). ■ EDICE: in České humanistické drama (1986, ed. M. Kopecký). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 17 082. ■ LITERATURA: J. Jireček: O J. Z. a některých jiných dosud neznámých spisovatelích českých ze 16. století, Zprávy KČSN 1878, s. 3; K. Svoboda: J. Z. biblická hra Héli, ČČM 1917, s. 21; M. Cesnaková-Míchalcová in sb. Dějiny českého divadla 1 (1968); M. Kopecký in České humanistické drama (1986).

jma

Karel Zajíček

* 31. 1. 1909 Praha
† 15. 2. 1981 Řevnice

Autor sociálně apelačních, historických i společensko-politicky angažovaných divadelních her a rozhlasových her a dramatací; kulturní publicista.

Dětství Z. strávil na Českomoravské vysočině (Železné hory), kde jeho otec pracoval jako lesní inženýr. Základní školu vychodil v Krasnově (okres Čáslav), 1921–29 studoval na státním gymnáziu v Praze-Žižkově (mat. 1929) a poté absolvoval pražskou právnickou fakultu.

Zajíček

1939–40 působil u okresního soudu v Praze; 1935–40 pracoval jako externí redaktor a 1941–43 jako redaktor Nakladatelského družstva Máje. Od října 1943 byl vedoucím divadelního oddělení a členem redakce nakladatelství Českomoravský kompas v Praze. 1945–51 byl zaměstnán na ministerstvu informací a osvěty jako redaktor a právní odborník, poté se s ohledem na svou trvalou invaliditu stal spisovatelem z povolání. Od 1956 pravidelně spolupracoval s rozhlasem (pořad Zrcadlo kultury).

Z. dramatická díla z období okupace mají až aktivistický charakter, autor chtěl „pracovat pro národ v duchu nových a spravedlivějších idejí“. Hry *Než vyšlo slunce*, *K novým břehům* oslavují mládí, optimismus, lásku k půdě a víru v nový řád oproti touze po majetku a sobecké pýše; čistí a nezatížení hrdinové se zde bouří proti světu nepoctivosti a kapitálu. Díla s historickými náměty (jinotajná hra z česko-dánské historie *Královna Dagmar*) zdůrazňují roli lidu bojujícího proti útlaku či tvůrčí práce jako základu morálního uspořádání světa (*O malíři, který dělal zázraky*). Didakticko-popularizační ráz měla hra o osudu spisovatelky *Naše paní Němcová*. Z. psal též instruktážní brožury o divadelní praxi. Od 40. let se specializoval na žánr rozhlasové hry a kromě her původních, akcentujících sociální (Hrací hodiny, 1942; Pod modrým nebem leží Sicílie, 1958), okupační, pookupační (Aby nikdy nezapomněli, 1945; Noc v Lichnoyce, 1946) a historickou tematiku (Panoš Jana Žižky z Trocnova, 1958; Božena Němcová, 1960; Karel Havlíček Borovský, 1962), vytvořil množství adaptací (A. Bernášková, N. V. Gogol, P. Jilemnický, G. M. Markov, T. Z. Sjomuškin, F. K. Sedláček, J. Verne, A. Zápotocký aj.). Jeho rozsáhlá publicistická aktivita zahrnovala především divadelní, rozhlasovou, filmovou a televizní kritiku, zabýval se otázkami ochotnického divadelnictví a rozhlasové práce, věnoval se kulturně-osvětové přednáškové činnosti.

ŠIFRY: Dr. K. Z., K. Z., zk., Zk. ■ PŘÍSPĚVKY in: ABC neslyšících (1942, D Hlas nejkrásnější); Čes. divadlo (1939–40); Čes. lidové divadlo (1946–47); Čes. slovo; Českosl. divadlo (1935–38); Českosl. epistoly; Českosl. rozhlas; Divadelní noviny; Host do domu (1955–60); Jihočes. kultura (1945); Kinorevue; Kulturní život (Bratislava); Lid. kultura; Lit. noviny; Nár. listy; Nár. politika; Náš rozhlas; Naše zprávy (1940); Obzory; Osvětová práce; Pestrý týden; Pionýrské noviny; Právo lidu; Rozpravy o literatuře

a umění (1940–42); Sobota; Slobodný rozhlas (Bratislava); sb. Svatopluku Čechovi (1946); Svob. noviny; Svob. slovo; Škola a kultura (1947); Týden rozhlasu; sb. Ve službách Thálie 2 (1946); Zlatý máj (1957–61). ■ KNIŽNĚ. *Dramata a práce o divadle*: Co má věděti ochotník! (příručka, 1934); Divadelní umění a divadelní řemeslo (příručka, 1936); Věřme v nový svět! (D 1937, i prem.); Neviditelný nepřítel hrozí (D b. d., 1938, i prem., rozmnož.); Královna Dagmar (D b. d., 1940, prem. 1939; přeprac. vyd. 1942 a 1946, podle stejnojm. rozhlasové hry); Hlas země pozeňnané (D b. d., 1940); Než vyšlo slunce (D b. d., 1941, i prem.); Divoké srdce (D b. d., 1941, podle stejnojm. rozhlasové hry, hudba I. Krejčí); Hrajeme divadlo (příručka, b. d., 1941, s A. Filippim); O malíři, který dělal zázraky (D 1943, i prem., podle stejnojm. rozhlasové hry); K novým břehům (D 1944; přeprac. vyd. b. d., 1947); Stříbrná věž (D 1946); Paní Amálie detektivem (D 1948); Naše paní Němcová (D pro ml., 1969). – *Dramatické*: B. Němcová: V zámku a podzámčí (1958). – *Ostatní práce*: Národní shromáždění zahajuje (1946, s jinými); Národní shromáždění a politika slovanské spolupráce (1947, s V. Osvaldem). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Návrat (1934). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Za oponou (1935–40), Rozpravy o literatuře a umění (1942); *knižnice*: Divadelní knihovna Máje (1936–42), Publikace Národního shromáždění (1946–49, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Československo a norimberský proces (1946); Český národ soudí K. H. Franka (1946, s jinými). ■

LITERATURA: V. Bláha: ref. Královna Dagmar, Čes. divadlo 1939, s. 49; ● ref. O malíři, který dělal zázraky: V. Hloch, Venkov 16. 4. 1943; J. K. (Kopecký), LidN 16. 6. 1943 ●; J. Rydvan in sb. Ve službách Thálie 1 (1944); J. Pírko: ref. Stříbrná věž, Krásné město (Kutná Hora) 1946, s. 45; Rdv. (J. Rydvan): ref. K novým břehům, Čes. lidové divadlo 1947, s. 43; P. Průša: ref. Naše paní Němcová, Pochodeň (Hradec Král.) 3. 2. 1970.

jz, mv

Zakon sudnyj ljudem

864–885 Velká Morava

Soudní zákon pro laiky; nejstarší staroslověnská právní památka.

Z. s. I. byl dlouho pokládán za nejstarší soudní zákoník bulharský, zavedený knížetem Borisem poté, co přijal křesťanství (865). Některé jazykové zvláštnosti však přivedly 1910 A. I. Sobolevského k myšlence, že jde o text moravského původu. Potvrdil ji jazykový a právní rozbor J. Vašiči a V. Procházky (Vašička předpokládá, že památka vznikla na Moravě ještě za života Konstantinova).

Z. s. l. je upravený a doplněný překlad z řečtiny. Jeho předlohou byla Ekloga, známý zákoník byzantských císařů Lva III. Isaurského a Konstantina V. Kopronyma z 8. století, především část, která obsahuje trestní předpisy. Trestní sankce jsou však na mnoha místech doplněny nebo zmírněny církevními tresty (tzv. „postem“) se zjevně západními rysy. Příručka, jež tak vznikla, je nesystematická a neúplná, takže vzbuzuje dojem, že měla pouze doplňovat stávající právní řád. Rukopisně je dochována až od 13. století ve třech redakcích (krátké, obšírné a smíšené, vesměs v rukopisech ruského původu). O Z. s. l. se věcně opírá Metodějova Adhortace k soudcům – knížatům, takže lze předpokládat, že v době proslovení této řeči zákoník již existoval. Jazykové a stylistické rozdíly mezi Metodějovým Nomokánonem (církevním zákoníkem) a Adhortací na jedné a Z. s. l. na druhé straně nedovolují předpokládat, že všechny texty napsal týž autor. J. Vašica se domnívá, že Z. s. l. byl sepsán z těchto tří památek nejdříve, a proto jeho autorství připisuje Konstantinovi; žádný další argument pro tuto atribuci však uvést nelze. – Viz též hesla *Metoděj*, *Nomokánon*, *Konstantin-Cyryl* (Dodatek, 4. díl).

EDICE: Z. s. l. (Sofie 1959, ed. V. Ganev); Z. s. l. prostrannoj i svodnoj redakcii (Moskva 1961, ed. M. N. Tichomirov a L. V. Milov); in *Magnae Moraviae fontes historici* 4. Leges. Textus iuridici. Supplementa (1971, ed. K. Haderka, J. Vašica aj., s čes. překladem). – *Překlad do češtiny*: J. Vašica in *Literární památky epochy velkomoravské 863–885* (1966; dopln. vyd. 1996). ■

LITERATURA: R. Hube in *O znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-byzantskiego u narodów słowiańskich* (Varšava 1868); V. Bogišić in *Pisani zakoni na slovenskom jugu* (Záhřeb 1872); K. Jireček in *Geschichte der Bulgaren* (1876); V. G. Vasiljevskij: *Zakonodatelstvo ikonoborcev*, *Žurnal Ministerstva narodnogo prosvěščenija* (Petrohrad) 1878, č. 199, s. 258; G. T. Danailov: *Edin pametnik na staroto bǎlgarsko pravo*, *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina* (Sofie) 18/2, 1901, s. 3; F. Sigel (Zigel) in *Lectures on Slavonic Law* (Londýn 1902, čes. překlad s tit. *Slovanské právo* 1912); T. D. Florinskij: *Drevnejšij pamjatnik bolgarskogo prava*, *Sbornik statej po istorii prava, posvjaščennyj M. F. Vladimírskomu-Budanovu* (Kyjev 1904); A. I. Sobolevskij: *Materialy i issledovanija v oblasti slavjanskoj filologii i archeologii* (Petrohrad 1910); Ch. Orošakov: *Ein Denkmal des bulgarischen Rechts* (Z. s. l.), *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft* (Stuttgart) 1912, s. 281; T. Saturník in *Príspevky k šíreniu byzantského práva u Slovanů* (1922); K. Kadlec in

Introduction à l'étude comparative de l'histoire du droit public des peuples slaves (Paříž 1933); in *Medieval Russian Laws* (New York 1947, přel. G. Vernadskij); J. Vašica: *Origine cyrillo-méthodienne du plus ancien code slave dit Z. s. l.*, *Byzantinoslavica* 1951, s. 154; H. F. Schmid: *La legislazione bizantina e la pràtica giudiziaria occidentale nel più antico codice slavo*, sb. *Atti del Congresso internazionale di diritto romano e di storia del diritto* – Verona 1948 (Milán 1953); M. Andreev: *Kǎm vǎprosa za proizchoda i sǎštността na Z. s. l.*, *Godišnik na Sofijskija universitet, Juridičeski fakultet* 49, 1957, s. 1 + Z. s. l. – *starobǎlgarski praven pametnik*, *Pravna misǎl* (Sofie) 1958, kn. 1, s. 13; J. Vašica: *K lexiku Z. s. l.*, *Slavistična revija* (Lublaň) 1957, s. 61 + *Jazyková povaha Z. s. l.*, *Slavia* 1958, s. 251; V. Procházka: *Posluch et vidok dans le droit slave*, *Byzantinoslavica* 1959, s. 231; S. Trojickij: *Svjatoj Mefodij kak slavjanskij zakonodatel*, sb. *Bogoslovskije trudy* 2 (Moskva 1961); B. R. Janovski: *Ošte po vǎprosa za proizchoda i sǎštността na Z. s. l.*, *Godišnik na Sofijskija universitet, Juridičeski fakultet* 52, 1961, s. 325; J. Vašica: *K otázce původu Z. s. l.*, *Slavia* 1961, s. 1 + *Moskevské vydání krátké redakce Z. s. l.*, *Slavia* 1962, s. 141 + *Kirillo-mefodijevskije juridičeskije pamjatniki*, *Voprosy slavjanskogo jazykoznanija* (Moskva) 1963, s. 12 + *Obšírná a smíšená redakce Z. s. l.*, *Slavia* 1963, s. 251 + *Právní odkaz cyrilometodějský*, *Slavia* 1963, s. 331; V. Procházka: *Deset poznámek ke Ganevovu výkladu krátké redakce Z. s. l.*, *Právněhistorické studie* 9, 1963, s. 302; M. Andreev: *Sur l'origine du Z. s. l.* (*Loi pour juger les gens*), *Revue des études sud-est européennes* (Bukurešť) 1963, s. 331 + *Kǎde e bil sǎzdaden Z. s. l.*, *Slavjanska filologija* (Moskva) 1963, s. 113 + *V Makedonija li e bil sǎzdaden Z. s. l. i slavjanskijat pǎrvoučitel Metodij li e negov avtor?*, sb. *Chiljada i sto godini slavjanska pismenost 863–1963* (Sofie 1963) + *Novi proučvanija i novi teorii otnosno proizchoda na Z. s. l.*, *Godišnik na Sofijskija universitet, Juridičeski fakultet* 55, 1964, kn. 2, s. 27; V. Procházka: *Tři nové marné pokusy o prokázání bulharského a makedonského původu Z. s. l.*, *Slavia* 1964, s. 262 + *Z. s. l. et la Grande Moravie*, *Byzantinoslavica* 1967, s. 352, 1968, s. 112; J. N. Ščapov: *Z. s. l. a slavjanskaja ekloga*, *Byzantinoslavica* 1985, s. 136; Ch. K. Papatthis: *On the Saint Constantine of the Z. s. l.*, *Slavia* 1995, s. 557.

zh

Karel J. Zákoucký

* 21. 2. 1862 *Heřmanův Městec*

† 2. 9. 1925 *Chrudim*

Prozaik a dramatik, autor povídek, her a pohádek pro mládež, cestopisů, novel a románu pro dospělé, též pedagogických statí, publicista.

Zákoucký

VI. jm. Karel Zákoucký; iniciálu J. v literárním jméně někdy rozepisoval jako Josef. V literatuře bývá chybně uváděno datum úmrtí 3. 9. – Syn kožešníka. Po základní škole v rodišti vystudoval reálku v Pardubicích (mat. 1883). Pak byl rok a půl zaměstnán v Občanské záložně v Heřmanově Městci. 1885 složil doplňovací zkoušky na učitelském ústavu v Hradci Král., poté působil na obecných školách na Chrudimsku (1885–86 Trojovice, 1886–87 Kočí, 1887–88 Morašice, 1888–89 Svratouch, 1889–92 Seč). Od 1893 byl odborným učitelem, později až do smrti ředitelem chlapecké měšťanské školy v Heřmanově Městci. Na počátku století procestoval Slovensko a jihoslovanské země, pak Norsko a Švédsko, 1911 navštívil Egypt a po válce Island. Zemřel na zápal plic v chrudimské nemocnici, pohřben byl v Heřmanově Městci.

Mnohé ze svých četných knih určil Z. mládeži. Ve snaze zaplnit bílá místa v dětské literatuře konce 19. století se bez autokritiky věnoval mnoha žánrům a nejrůznějším tematickým okruhům: psal povídky z dětského života (*Dobré duše, Jen výše!* aj.), historické povídky (*Povídky o rytířích, Z vladyckých časů* aj.), cestopisné obrázky (*Krajem našich bratří* aj.), uměleckonaučné knížky z oblasti přírodovědy (*Na venkově, Není kouzel, není čar*), pohádky, legendy, dramata i verše (tištěny v časopisech, v nichž uveřejňoval i literární referáty a naučné články). Jeho příběhy s nezakrytou didaktickou a náboženskou tendencí jsou však schematické, šablonovité, bez výraznějších charakteristik i děje a často sloužily jen jako záminka pro poučení a moralitu (*Jaro, Šlechtná srdce*). Motivy se mnohokrát opakují (hodné a trpělivé chudé dítě napraví zhyčkané a pyšné děti bohaté). V pohádkových knihách zpracoval látky české, především z Vysočiny, i světové. Nedovedl opustit tradiční pokleslou literaturu pro děti a počátkem 20. století stál už mimo směřování písemnictví pro mládež. Jeho román a novely pro dospělé nesou znaky kalendářové literatury bez jakýchkoliv uměleckých ambicí. Tematicky jsou to milostná dramata z vesnického (*Vybouřené žaly, Rozvířené hněvy*) nebo z podnikatelského a šlechtického prostředí (román s antisemitskými motivy *V červenácích štěstí*). Knížky drobnějších povídek, většinou sebraných z časopisů, měly náměty sociální, erotické (*Na otecké půdě*), někdy se také pokoušely o žánr humoresky (*Směs prav-*

dy a žertů). – V literatuře uváděný soubor próz Dravé proudy byl publikován pouze časopisecky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. K. Záhorský, Karel Heřmanický, Karel Heřmanský, Karel Koutský, Karel Městecký, Karel Ohebný, Karel Ohebský, Karel V. Městecký (Ratibor), Karel Zatty (Vlast), Karel Zdenko z Průhonu, Karel Z. Koucký (Čes. venkov), K. Svratouch, K. Svratouch Heřmanoměstský, Luděk Dvořák, Ludvík Dostál, Marie Bouchalová (dívčí jméno manželky, Malý čtenář), Miroslav Tuček, Rudolf Dostál, V. Mrha, V. Sedláček, Z. A. Koucký, -cký-, K. J. Z. (Slovenské noviny). ■ PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný (Brno); Archiv přednášek a řečí učitelských 9 (1890); Besedy lidu; Besídka malých; Budečská zahrada (1889); Čes. domácnost (Jilemnice); Čes. hospodyně (Chrudim 1905, PP Dravé proudy); Čes. škola; Čes. chaloupky (Polička); Čes. mládeži; Čes. venkov (Dvůr Král., Pardubice); Čes. východ (Chrudim); Domácí hospodyně, i příl. Včelka (Olomouc 1889, 1891–92); Jitřenka (Polička 1889–95); Klas (1924–25); Komenský (1894, 1896); Lada (Ml. Boleslav); Lovecká besídka (Nové Město n. Metují); Lovecký obzor; Máj; Malý čtenář (1889–1924); Maticе dítek (Polička, Chrudim, Pardubice 1885–95); Milotický hospodář (Milotice n. Bečvou); Národ a škola (Vel. Meziříčí); sb. Národní hrdina generál Dr. M. R. Štefánek (Čes. Budějovice 1919); Nár. listy (1887–94, 1906–09, 1914); Nár. politika; Náš domov (Olomouc); Náš rozkvet (Mor. Ostrava 1913–14); Nové ilustrované listy (Brno 1903–06); Pěstoun (Polička, Chrudim); Pražský deník (1897); Rajska zahrádka; Ratibor (Hradec Král. 1895–1901); Slovenské noviny (Budapešť 1906); Učitel (Brno); Učitelské noviny; Úhor (1913, 1919); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí); Vlast (1894–97); Vychovatel; Vyšehrad, i příl. Svatvečer (1889); Zahrádka maličkých (Olomouc 1888). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Osudy zbloudilého (P pro ml., 1891, společně s P. A. Sirůčka Sloudek z chudoby); Hasičské povídky (pro ml., 1891); Sirotek nivnický (D pro ml., 1892); Pouť k jesličkám (D pro ml., 1892); Tužba a snahy (PP pro ml., b. d., 1892); Šlechtná srdce (P pro ml., b. d., 1892); Poštovský holub, Štědrý večer (PP pro ml., 1893); Polem a lessem (PP pro ml., 1893); Povídky o rytířích (pro ml., 1893); Dobré duše (P pro ml., b. d., 1894); Perla a jiné povídky (pro ml., 1894); Jaro (P pro ml., 1894); Na otecké půdě (PP 1894, pseud. Karel Zatty); Na venkově (PP pro ml., 1894); Není kouzel, není čar (PP pro ml., 1894); Závěť a jiné povídky (pro ml., b. d., 1895); Z různých dob (PP pro ml., 1895); Hodné děti (PP pro ml., b. d., 1895); Růženčin památník (PP pro ml., 1896); Kouzelný kruh (PP pro ml., 1896, pseud. J. K. Záhorský); Z propasti cizoty (PP pro ml., 1897); Vybouřené žaly (P 1897, pseud. Z. A. Koucký); Na černé hodině (PP pro ml., 1898); Český venkov (PP b. d., 1898, pseud. Karel Z. Koucký); V proudech života (PP pro ml., b. d., 1898); Z vladyckých časů (PP pro ml., 1898);

Z květnatých lučin (PP pro ml., b. d., 1899); Omer a Ajša (P pro ml., b. d., 1899, podle V. I. Němiroviče-Dančenkina); Ve víru života (P pro ml., 1900); Zás chvilku mezi svými... (PP pro ml., b. d., 1901); Směs pravdy a žertů (PP b. d., 1901); Jarní rosy (PP pro ml., b. d., 1902); Mladým srdcím (PP pro ml., 1902); V zahradě kvetoucích akátů (PP pro ml., b. d., 1902, společně s P. B. Moravce Za otcem); Krajem našich bratří (cestopis, 1903); V červánkách štěstí (R 1903); Cestami života (P pro ml., 1904); Rozechvělé vášně (PP 1905); Rozvířené hněvy (P 1906); Krajem bratrských vlastí 1–3 (cestopis, 1. a 2. b. d., 1906, 3. b. d., 1911); Zvony, zvonky, zvonečky (pohádka a PP pro ml., b. d., 1906); Vzpomínky z mládí (PP pro ml., b. d., 1906); Zapadlá světla (PP pro ml., 1908); Pestré květy z cizích zahrad (PP pro ml., 1908, podle cizích látek, pseud. Karel Městecký); Zájezd na sever (cestopis, b. d., 1909); Šerfíková ratolest (PP 1909); Jen výše! (P pro ml., 1909); Mezi víry a úskalími (PP pro ml., 1910); 1917 samostat., rozšíř. a upr. vyd. P. Za otcem, pseud. Miroslav Tuček); Různé listy (PP pro ml., 1911, pseud. Z. A. Koucký); V čarovném kruhu vil kouzelnic (pohádka, 1912, i podle cizích látek, pseud. Karel Zatty); Výstřížky z dětských duší (PP pro ml., b. d., 1914); Za štěstím (P pro ml., 1916); U babičky Jandačky (pohádka, b. d., 1919, podle cizích látek); Z dob těžkých utrpení (PP pro ml., 1919); Zhaslá světla (PP pro ml., b. d., 1919); Ve stínu pyramid (cestopis, b. d., 1922); Do země ohně a ledu (cestopis, b. d., 1922); O čarodějném hříbátku (pohádka, b. d., 1922); O černé paní (pohádka, b. d., 1922); O Honzíkove mošince (pohádka, b. d., 1922); O maceše cikáncé (pohádka, b. d., 1922); O Mudroňce (pohádka, b. d., 1922, podle B. Němcové); O třech myslivcových synech (pohádka, b. d., 1922); O třech sestřích (pohádka, b. d., 1922); Uhlířova dcera (pohádka, b. d., 1922); Poklad (P 1925, podle cizí látky); Na vlnách života (P pro ml., 1925); V začarované říši (pohádka a legendy, 1925, i podle cizích látek); Za vznešeným cílem (P pro ml., 1925); – posmrtné; Patero povídek (pro ml., 1927). – *Ostatní práce*: Ze života pro život (1891); Několik listů z deníku vychovatelského (1894); Jasně hvězdy Československé republiky (životopisy, 1919). ■ **REDIGOVANÁ sborník**: Katalog krajské živnostensko-průmyslové a hospodářské výstavy v Heřmanově Městci (1911); *knížnice*: Pestré květy (1893), Palackého knihovna (1898–1900), První (moravská) obrázková knihovna pro českou mládež (1903–14, s K. Křivým). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Paměti o vzniku Občanské záložny v Heřmanově Městci (1885, s A. Vondráčkem); sb. *Národní hrdina generál dr. M. R. Štefánik* (1919). ■ **LITERATURA**: n.: ref. Ze života pro život, Hlídka lit. 1891, s. 310; J. Rozvaha (Koněrza): ref. Sirotek nivnický, Lit. listy 13, 1891/92, s. 417; J. Horák: ref. Osudy zbloudilého, Hlídka lit., 1892, s. 27 + ref. Tužby a snahy, tamtéž, s. 388 + ref. Šlechtná srdce, Hlídka lit. 1893, s. 246; A. Vlas: ref. knižnice Pestré květy, tamtéž, s. 285 + ref. Poštovský holub, Štědrý večer, Hlídka lit. 1894,

s. 64; J. Horský: ref. Jaro, tamtéž, s. 384; ● ref. Dobré duše: A. Schuster, Beseda učitelská 1895, s. 82; A. Vlas, Hlídka lit. 1895, s. 110 ●; J. Horský: ref. Na venkově, Hlídka lit. 1895, s. 313 + ref. Není kouzel, není čar, tamtéž, s. 429; M. Freyová: ref. Několik listů z deníku vychovatelského, Hlídka lit. 1895, s. 463; L. Grossmanová Brodská: ref. Kouzelný kruh, Vlast 13, 1896/97, s. 1085; an. in K. Z.: Z vladyckých časů (1898); ● ref. Směs pravdy a žertů: an., Plzeňské listy 13. 4. 1901; išta., Neodvislé listy 1901, č. 9; -boda, Ratibor 1901, č. 11 ●; -es-: ref. sb. *Národní hrdina generál dr. M. R. Štefánik*, PL 12. 10. 1919; P. Dejmek: ref. Z dob těžkých utrpení, Úhor 1919, s. 122; M. H. S.: ref. Zhaslá světla, Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 111; Aa. (A. Brtníková-Petříková): ref. Do země ohně a ledu, Zvon 22, 1921/22, s. 604; an.: K. J. Z. (k šedesátinám), Naše kniha 1922, s. 35; ● nekrology: -ay-, Východ (Pardubice) 1925, č. 37; an., Úhor 1925, s. 139; O. Pospíšil, Úhor 1925, s. 141 (též bibliografie) ●; O. Pospíšil in Spisovatelé beletristé Pardubic (1941, s. 45); J. Rodr in Cestovatelé a dobrodruzi Pardubického kraje (2004).

sm

František Zákrejs

* 7. 5. 1839 *Polička*

† 19. 6. 1907 *Náchod*

Dramatik a prozaik, literární a divadelní kritik a polemik, představitel tradicionalistického proudu v české literatuře poslední třetiny 19. století, spjatý s revuí Osvěta; autor právnických článků.

V matrice zapsán jako Zakreis. – Syn tkalcovského mistra. Základní školu vychodil 1847–49 v rodišti, nižší a vyšší gymnázium navštěvoval v Hradci Král. (mat. 1858). 1858–62 vystudoval právnickou fakultu v Praze, 1859 byl vychovatelem. Po skončení právnických studií se pohyboval na různých místech Čech a Moravy, nejvíce pobýval ve svém rodišti, žil ale také ve Vídni, kde se zevrubně seznámil s vídeňským divadlem. Tam se také s V. K. Šemberou neúspěšně pokusil o vydávání českého časopisu Slovo. 1864 se nešťastnou náhodou zranil při manipulaci s loveckou zbraní a přišel o oko. 1865 se vrátil do svého rodiště, kde získal místo okresního tajemníka. Živě se účastnil místního společenského a národního života, od 1865 byl režisérem (1867 a 1872 zároveň i ředitelem) poličského ochotnického divadla. 1868 se oženil s Brigitou Klimšovou (posléze též publicistkou), sestrou spisovatelky B. Klimšové. 1872 přesídlil do Prahy, kde byl krátkou dobu zaměstnán jako účetní a pokladniční likvi-

dátor banky Slavie. Počátkem 1873 se místa vzdal a věnoval se svobodnému spisovatelskému povolání. Již před příchodem do Prahy se sblížil s V. Vlčkem, s nímž úzce spolupracoval od založení časopisu Osvěta. Od 1873 redigoval pro pražské nakladatelství J. L. Kober několik knižních řad (v jejich rámci vycházely mj. souborná vydání J. J. Kaliny, S. K. Macháčka, J. J. Marka, J. E. Vocela) a kalendář Posel z Prahy. Věnoval se přednáškové činnosti (zejména v literárním odboru Umělecké besedy), byl aktivním členem kulturních a stavovských spolků (Spolek historický, Jednota dramatických spisovatelů a skladatelů českých aj.) a také členem nejrůznějších komisí pro udělování literárních cen. 1876 se vrátil k úřednickému zaměstnání, stal se obecním tajemníkem na Žižkově, 1879 tajemníkem a 1896 ředitelem okresního zastupitelství v Karlíně, kde setrval až do své smrti. Často cestoval nejen po Čechách, ale i po celém tehdejší Rakousko-Uhersku a také po západní Evropě, navštívil např. Německo, Švýcarsko, Francii (Paříž) a Anglii (Londýn, Stratford). – Syn Vladimír Z. (* 31. 7. 1880 Praha. † 18. 7. 1948 Hradec Král.), povoláním architekt (autor odborných publikací), významně přispěl k vývoji českého loutkářství autorsky (Čím bys chtěl být, b. d., 1925; Kryštof Kolumbus, b. d., 1925; Na dně mořském, 1926; Rytíři z Oškobrhu, b. d., 1928; Mošnička, 1931), úpravami pro loutky (W. Shakespeare) a zejména inscenačně (mj. 1916 Sofokles: Elektra, 1925 W. Shakespeare: Večer tříkrálový). Sbírkou dokumentů František Zákrejs 1 (1924) se pokusil vytvořit pozitivní obraz svého otce; obhajoval rovněž pravost RKZ v publikacích zpravidla zveřejňovaných pod pseudonymy (Jan Evangelista Hanka, Jan Jean, JUC. J. Pernerová, Prof. G. Fachman aj.).

Zájem o divadlo, zprvu zejména ochotnické, podnítl Z. k vlastní dramatické tvorbě, v níž od počátku uplatňoval teoretickou zběhlost a znalost divadelní techniky. Poučen francouzským komediálním dramatem scribeovského ražení, pokoušel se o salonní veselohru založenou na obratné a duchaplné konverzaci s náměty historickými (*Dvě krásných očí*) i současnými, odrážejícími aktuální společenskou problematiku (*Národní hospodář*) či satirizující poměry v české národní společnosti (*Červenobílá stolistka*). Jejich nedostatkem však byla přílišná teatrálnost, přepjatá sentimentálnost a květnatá, bombastická mluva. Již

v předchozích dramatech zřetelně patrná vlastenecká tendence zcela převážila v Z. pětiaktových veršovaných historických tragédiích. Jak v dramatu *Poděbradovna*, zobrazujícím konflikt dcery husitského krále mezi láskou k vlasti a víře a láskou k muži (Matyáš Korvín), tak v truchlohře *Král svého lidu*, umístěné do doby panování velkomoravského knížete Rostislava, je však dramatický účín přehlušen sumou historického materiálu a vlasteneckým patosem podpořeným tendenčními anachronismy. Výjimečný osud měla Z. původně příležitostná historicko-sentimentální truchlohra *Anežka*, napsaná na motivy místní pověsti a dějově spjatá s význačnými poličskými lokalitami, která se od své premiéry 1869 dočkala mnoha dalších nastudování a stala se téměř součástí krajového folkloru. V korespondenci a dobovém tisku je zmiňována také blíže nezjištěná veselohra *Naši vyhráli*. Okrajově se Z. uplatnil i jako prozaik. Do časopisecky uveřejněného románu *Národovci* vložil kromě vzpomínek na své dětství a mládí jako jeden z prvních u nás i sociální obraz českého dělnictva stojícího na počátku hospodářského a národního rozmachu; román je zároveň satirickou kresbou osobních třenic, škodících společným věcem národním. V podobné, avšak humoristické rovině je napsán „románek“ *Mezinárodní nevěsty*, humoresky *Novelky z veselého pera* konvenčně zpracovávají vděčné téma trampot lásky a úskalí manželství. Z. příležitostně otiskoval i verše, zejména v časopisech *Jitřenka* a *Malý čtenář*. Od počátku 70. let se zabýval soustavně především literární a divadelní kritikou, psal obsáhlé studie o francouzském románu a dramatu, pečlivě sledoval domácí divadelní scénu, pozornost věnoval i soudobé české poezii. Třebaže byly jeho úsudky založené na (i jeho odpůrci respektovaném) širokém estetickém vzdělání, kvůli strnulosti teoretických vychodisek převzatých především z herbartismu a jako obhájce tzv. ideálního realismu se dostal (společně s dalšími kritiky časopisu Osvěta F. Schulzem, V. Vlčkem a E. Krásnohorskou) postupně do konzervativní pozice; literární kritiku pojímal jako činnost především osvětovou a národně buditelskou, lpějící na stávajících společenských poměrech a tradičních estetických postulátech. Jako nekompromisní, britký a jízlivý polemik se účastnil mnoha literárních sporů, napadl mj. „mravní hnilobu“ na pařížské i pražské divadelní scéně, odmítl

kritický realismus a zahájil boj proti zkažené, nevzdělané, nevlastenecké a frivolní mladé generaci (G. V. É. Augier, H. Ibsen, G. Hauptmann, M. Maeterlinck, É. Zola), zastoupené u nás básnickou a kritickou generací 90. let (J. S. Machar, F. X. Šalda, J. Karásek ze Lvovic). 1886 a 1896 vystoupil Z. řadou útočných statí, v nichž věcnou nepodloženost nahrazoval vlasteneckým horlením a osobními útoky, na obranu RKZ proti J. Gebauerovi, T. G. Masarykovi, J. Pekařovi a jejich žákům i proti starším odpůrcům podvržených památek (zasloužil se také o vydání reprezentativní edice Rukopisů s vlastním komentářem a ilustracemi M. Alše). V posledních letech života publikoval už jen sporadicky.

ŠIFRY: E. J. S., F. Z., fž, Fz, J. S., -k-, Zs. (Ottův slovník naučný). ■ **PRÍSPĚVKY in:** Čes. Thalia (1869); Divadelní listy (1881); Hlas národa (1886); Hlasy (Viedeň 1869); Humorist. listy (1873); Jitřenka (1882–83, 1886); Malý čtenář (1883–85); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1874, 1897); alm. Nitra (Turč. Sv. Martin 1877, část D Rozvzdělení bratří); Obecné listy (od 1861); Osvěta (1871–1906; 1875 R. Národovci); Paleček; Památky archeologické a místopisné (1868); Pamětník Sokola lomnického na Jičnsku (1890); Pokrok (1874); Politik (1874); kal. Posel z Prahy (1875–78); Posel z Prahy (1876–78); Ratibor (1901); Slavnostní list karlínský (1874, dramatický žert Ryc a nebo nic); Slovan; Světozor (1886); Urbánkův věstník bibliografický; Vlast (bank. list, 1868); Zábavní listy. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Národní hospodář (D 1867, prem. 1869); Poděbradovna (D 1873, prem. 1872); Dvě krásných očí (D 1873, i prem.); Vanda (oper. libreto, 1876, i prem., podle J. Surzyckého v překl. V. Beneše Šumavského, hudba A. Dvořák); Král svého lidu (D 1879, i prem.); Kdo zlé strojí, nech se zlého bojí (P b. d., 1880); Červenobílá stolistka (D 1881); Mezinárodní nevěsty (P b. d., 1882); Anežka (D 1883, prem. 1869, podle J. Ehrenbergera); Novelky z veselého pera (b. d., 1883). – *Překlad:* J.-J. Montjoye: Ona nepřichází (1874). – *Ostatní práce:* Proslov k akademii Dělnické besedy karlínské (1883). ■ **REDIGOVAL knižnice:** Knihovna všeobecná (1873–77), Národní bibliotéka (1873–94), Sběrka spisů dramatických (1874–85), Knihovna ústřední (1881–97); *kalendář:* Posel z Prahy (1875–78). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Rukopis zelenohorský a královédvorský (b. d., 1889). ■

LITERATURA: V. Zákrejs: F. Z. 1. 1839–1879 (sbírka dobových a rodinných dokladů, 1924); Ant. Veselý: F. Z. (přednáška, 1939) → Neblednoucí podobizny (1946); V. Hellmuth-Brauner: F. Z. (1839–1907). Lit. pozůstalost (LA PNP 1969). ■ ● ref. Národní hospodář: Δ (J. Neruda), NL 13. 10. 1869 → České divadlo 4 (1958); uh. (V. Guth), Politik 14. 10. 1869; +, Čes. Thalia 1869, s. 156; O. Hostinský in O. divadle (1981, z rkp.

pozůstalosti) ●; ● ref. Poděbradovna: Δ (J. Neruda), NL 6. 3. 1872 → České divadlo 4 (1958); O. H. (Hostinský), Pokrok 6. a 9. 3. 1872 → Studie a kritiky (1974); uh. (V. Guth), Politik 6. 3. 1872; an., Květy 1872, s. 95; V. Vlček, Osvěta 1872, s. 471; D. (J. Durdík), Světozor 1872, s. 126 a 139 → Kritika (1874) ●; ● ref. Dvě krásných očí: J. N. (Neruda), NL 19. 3. 1873 → České divadlo 4 (1958); O. H. (Hostinský), Pokrok 19. a 22. 3. 1873; uh. (V. Guth), Politik 21. 3. 1873; S. (E. F. Schmidlechner), Besedník 1873, s. 26; B. Schnirch, Lumír 1873, s. 155; V. Vlček, Osvěta 1873, s. 396; D. (J. Durdík), Světozor 1873, s. 163 → Kritika (1874) ●; ● ref. Král svého lidu: Kkl (A. Koukl), Čes. včela 1879, s. 47; H-b-a (H. Babička), Koleda 1879, s. 143; J. Neruda, Osvěta 1879, s. 497 → České divadlo 5 (1966) ●; F. Bílý: ref. Mezinárodní nevěsty, Osvěta 1882, s. 1044; V. Vlček: ref. Červenobílá stolistka, Osvěta 1883, s. 1131; F. Bílý: ref. Novelky z veselého pera, Osvěta 1883, s. 561; J. Neruda: F. Z., Humorist. listy 1884, s. 396 → Podobizny 2 (1952); C. Frič: F. Z., Slavín 1885, s. 334; an.: F. Z., Čes. Thalia 1887, s. 108 a 117; ● polemiky s články F. Z.: J. Karásek, Lit. listy 15, 1893/94, s. 143; F. X. Šalda, Rozhledy 1894, s. 209 a pokr. → KP 2 (1950, s. 13); J. Karásek, MR 1894/95, sv. 1, s. 49; T. (J. Třebický), Rozhledy 4, 1894/95, s. 190; Sursum (T. G. Masaryk, J. S. Machar, F. V. Krejčí), Naše doba 3, 1895/96, s. 464, 655 a 1033; J. S. Machar, Naše doba 3, 1895/96, s. 273 + Čas 1897, s. 104 + Naše doba 4, 1896/97, s. 462 (pseud. Sursum) → Knihy fejetonů 2 (1902, s. 5, 48 a 56); J. Pekař, LF 1896, s. 259; J. Zeyer, Lumír 25, 1896/97, s. 264 ●; ● k šedesátinám: an., Čes. list 4. 5. 1899; an., Jitřenka 1899, s. 131; V. Vlček, Osvěta 1899, s. 201 (i sep.) ●; ● nekrology: an., Máj 5, 1906/07, s. 637; an., Zvon 7, 1906/07, s. 624; J. A. Cupal, Jitřenka 1907, s. 211; an. (S. K. Neumann), Mor. kraj 22. 6. 1907 → Statí a projevy 2 (1966, s. 587); A. Novák, LF 1907, s. 398; V. Vlček, Osvěta 1907, s. 685 ●; ● k 100. výr. nar.: A. Novák, LidN 7. 5. 1939; kp (K. Polák), Nár. práce 7. 5. 1939; S. (F. Sekanina), Nár. politika 7. 5. 1939 ●; amp. (A. M. Píša), O F. Z., Nár. práce 30. 12. 1939; R. K., J. M.: nekrolog Vl. Z., Loutková scéna 5, 1948/49, s. 25; J. Dvořák: Historie Z. Anežky na poličském jevišti (1969); J. Kolár: Máme české Oberammergau? (o uvádění D. Anežky v Poličce), Divadelní noviny 13, 1969/70, č. 8–9; P. Vašák a kol. in Textologie (1993, s. 166); Z. Šesták in Kašpárek stále aktuální (2000, k reprintu hry Vl. Z. Čím bys chtěl být).

vf

Vladimír Zákrejs viz in František Zákrejs

Prokop Zaletěl

* 25. 10. 1863 *Velký Temelín* u Týna nad Vltavou
† 24. 11. 1928 *Dříteň* u Českých Budějovic

Autor ilustrativní náboženské lyriky, publicista.

Zámorský

Psal se i vl. jm. Josef (Prokop) Fabian (psán též Fabián). – Syn domkáře v osadě Kališř, řásti Velkého Temelína. Vystudoval řeské gymnázium v řes. Budějovicích a teologii v Praze, vysvěcen na kněze byl 1889. Poté působil jako kooperátor v Aši, od 1891 v Uhlřřských Janovicích, 1893 se stal kaplanem v Plaňanech, pro nemoc byl předřasně penzionován. 1896 přijal místo zámeřkého kaplana u hraběte Chotka ve Volšovech u Sušice. Pobýval ve Slavři u Trhových Svin, 1925 zaujal místo biskupského notáře a osobního děkana v Dřřitěni. Pohřben byl ve Křřtěnově.

Z. se literárně projevoval již za studií: své příspěvky publikoval na gymnázium i v seminári (mj. ve studentských řasopisech Pomměny a Prvosenky) pod pseudonymy spjatými s rodným krajem. Později, zpravidla vlastními nákladem, publikoval knihy veršů určené mládeži k poučení ři deklamaci a řřležitostné básně (církevní svátky, společenské události, jubilea přátel ři významných osobností). Prostým a nekomplikovaným veršem apologeticky a oslavně vytěžil církevní nauku a biblické poselství; holdy duchovním postavám, náboženská útřcha a mravní apely se střídají s řřukvzdáním řivotu a oceněním bytí v pravověrnosti, pokore a chudobě. Z. též řasopisecky publikoval komentáře soudobého dění, zvláště týkajícího se náboženského řivota, a recenze zaměřené zejména na pedagogickou, teologickou a osvětovou literaturu (soustavněji ve Vlasti, také pod pseud. Fab. Budil). Údajně překládal z němřiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Fab. (i Fabián, Fabian) Budil (Vlastř), Fr. Křřtěnovský, J. F. Slavěčský, Kalistský, Prokop Křřtěnovský, Šeb. Rada, Temelínský, Z. Olšovský, Z. Volšovský; Prok. Z. ■ PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný (Brno); Anežka (řes. Budějovice); Břahověst (1888–94); řasopis katol. duhovenstva; řech; řes. jinoch; Hlas lidu; Hvězda; Katol. listy; Křřesřanská škola; Kvítky; Ludmila (řes. Budějovice); Meč; Muzeum (Brno); Náš domov; Naše listy; Nový obzor (Olomouc); Obzor (Brno); alm. Pod jedním praporem (1895); Poklad věřřicích; Rařská zahrádka; Růže dominikánská; Studentské listy (1884); Svatobor (Sušice); Svatý Vojtěch; sb. Šřitný (1884); Václav (řes. Budějovice); Večerní noviny; Vlastř (1894–97, 1907–25); Vychovatel; Zlaté klasy; – posmrtně: Vlastř (1940). ■ KNIŽNĚ. *Poezie*: Poupátka (1897); Květy (1899); Ratolřstky (1901); Vzhřuru srdce! (1902). – *Ostatní práce*: Několik slov o Janu Husovi (1903); O dobrodřině sv. zpovědi (1903); Několik poznámek o papeřstvř (b. d., 1903); Pohřbívati ři spalovati mrt-

voly? (1904); Spolek sv. Bonifáce (1904); O manželství (1905); O sv. rřženci (1905); (podp. J. P. Fabian:) Buďme na strážř (1906); Tři zřradná hesla (1914); O sv. Janu Nepomuckém (1915); O sv. Václavu (1917). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: O původu zázrařného obrazu bolestné Matky boží v kapucřnském řrámu v Sušici (vřt. nezjist.). ■

LITERATURA: V. Hálek: ref. Ratolřstky, Vlastř 17, 1900/01, s. 588; O. Jakoubek: k padesátinám, Vlastř 30, 1913/14, s. 61.

řz

Martin Philadelphus Zámorský

* 1550 *Zámorsk* u Chocně
† 9. 3. 1592 *Opava*

Luterský kazatel, autor řeské reformační postily.

Psal se též Martin Filadelf Z., Zamrscenus. – 1575 byl ve Wittenbergu ordinován na kněze. 1581–82 působil v Novém Jiřině, poté v Hranicích a Starém Jiřině, kam ho povolal Karel st. ze Žerotína. Od 1584 do své smrti byl kazatelem v kostele sv. Jiřř v Opavě.

Jediným dochovaným literárním dílem Z. je trojřlíná *Postila evanjelřská*. Rozsáhlý spis (témřř 1300 stran) vznikl v době působení Z. v Opavě (byl vydán za podpory Hynka st. Brunřálského z Vrřbna, moravského hejtmana a vyznavače luterské víry; biskup olomoucké dieceze S. Pavlovský dal řást nákladu zabavit). Ve větřšině kázání se Z. představuje jako moralista zaměřený na rřzné oblasti soudobého řivota (názornost a konkrětnost řinř z postily bohatý pramen pro poznání lidových zvyků a řaždodenního řivota). Kompozice kázání se vyznačuje přehledností a uspořádaností. Z. do nich zařadil množství exempel (čerpal je z bible, bařek, historie, výrazně svěřské řřběhy naopak výslovně odmřtal). V celém díle se projevuje autorův široký rozhled po domácí literární tradici; Z. cituje např. historická řřla V. Hájka z Libořan, J. Dubravia, D. Adama z Veleslavřna. Na rozdřl od jiných luteránských spisovatelů Z. rád odkazuje na antické autory (Horatius, Ovidius, Plutarchos aj.), též na F. Petrarku (řvodní latinské básně k jednotlivým vydáním řřla napsali známř humanistiřtř básníci T. Mitis, J. Carolides aj.). Zvlářtností postily jsou shrnujřící krátké píšně, popř. píšňové modlitby zařazené na závěr řaždého kázání (soubor řěchto píšň byl vydán v samostatném tisku, dnes neznámém). Šřřřidmý, věcný sloh Z. je for-

mován humanistickou rétorikou, jazyk Z. je vyspělá humanistická čeština, tvarově ustálená, lexikálně bohatá bez výraznějších stop dialektu. O popularitě postily svědčí dvě posmrtná vydání (v Drážďanech a Lipsku).

KNIŽNĚ. Postila evanjelitská... (1592); Písňe na evangelia (1607). ■ EDICE. *Ukázky in: Staří slezští kazatelé* (1970, ed. M. Kopecký). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in *Rukověť 2* (1876); *Knihopis č. 7157–7160*. ■ LITERATURA: T. Haase: *Martin Philadelphus Zamrscenus, Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich* (Viedeň, Lipsko) 3, 1882, s. 103; Č. Zibr: *O české postile kněze M. Ph. Z.*, *Sborník historický 1886*, s. 77 a pokr.; A. Rezek: *Noch einmal M. Ph. Z.*, *Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich* (Viedeň, Lipsko) 9, 1888, s. 116; H. Hrubý in *České postily* (1901); J. Volf: *Kde a kým byla vytištěna Postila M. F. Z. r. 1592*, *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1924*, s. 75; J. Vilikovský: *Starší literatura slezská a její význam v literatuře české*, sb. *Slezsko, český stát a česká kultura* (1946); V. Martínek: *Nejstarší slezský spisovatel, Těšínský kalendář 1937*, s. 92; F. Hrejša: *Luterství, kalvinismus a podobojí na Moravě před Bílou horou 7, ČCH 1938*, s. 474; A. Knop: *K jazykové charakteristice Postily M. Ph. Z.*, *SISb 1958*, s. 502 + in *Spisovná čeština ve Slezsku v 16. století* (1965); M. Kopecký: *K české reformační postilografii*, *SPFF Brno*, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16; M. Kopecký in *ant. Staří slezští kazatelé* (1970); A. Lubos in *Geschichte der Literatur Schlesiens 1* (Würzburg 1993); J. Malura: *Reformační literatura na severní Moravě a ve Slezsku v letech 1570–1640*, sb. *Kapitoly z literárních dějin Slezska a severní Moravy* (2000).

jma

Jaroslav Zaorálek

* 22. 12. 1896 *Spytinov* (Spytihněv)

u Uherského Hradiště

† 19. 10. 1947 *Roztoky* u Prahy

Překladatel, autor rozsáhlého díla objevně tlumočnického zvláště francouzskou literaturu takřka v celém jejím novodobém průřezu.

Syn učitele. 1907–15 absolvoval klasické gymnázium v Uherském Hradišti. Za 1. světové války sloužil jako praporek u maďarského pěšího pluku a po vzniku republiky na Slovensku, po válce studoval na pražské filoz. fakultě češtinu a francouzštinu a současně rok navštěvoval i lékařskou fakultu. Z existenčních důvodů musel studia přerušit, pobýval v Uherském

Hradišti, kde absolvoval abiturientský kurs obchodní akademie a učil češtinu v nečeských rodinách. Poté ve studiích pokračoval v Praze (živil se jako úředník ve Středočeské dřevařské společnosti) a 1925–26 ve Francii. Po návratu se 1926 oženil se sochařkou H. Procházkovou (1900–1982) a usídlil se v Roztokách u Prahy. Tehdy onemocněl tuberkulózou kostí a 1934 se k ní přidala i tuberkulóza plic. Nemoc s invalidními následky ho uvedla do společenské izolace a podpořila jeho plachost. Živil se překladatelstvím, podílel se jen na činnosti Kruhu překladatelů. Podstoupil mnoho léčebných pobytů, zejména v sanatoriu na Pleši a v Tatrách. Již na gymnáziu navázal trvalé přátelství se spolužákem, budoucím romanistou O. Levým a krajanem Z. Ančíkem, později v Praze s několika spisovateli (F. Halas, V. Holan, M. Majerová, I. Olbracht) a zvláště s překladatelem B. Matheciem. Pohřben byl na hřbitově na Levém Hradci.

Svou rozsáhlou překladatelskou činnost Z. cílevědomě soustředil na novodobá díla (především prozaická a esejistická) evropských literatur; překládal zvláště z francouzštiny, dále z němčiny, španělštiny a italštiny. Vycházel ze školy O. Fischera prosazující proti doslovnosti překladu moderní způsob tlumočení v orientaci na živé literární hodnoty. Úloha překladatele tak podle Z. začíná již odpovědnou volbou díla, založenou na dokonalé znalosti jeho jazyka i literárního kontextu; vyžaduje potlačení vlastní tvůrčí ambice, podřízení se charakteru tvorby zvoleného autora s důrazem na smysl textu a dobu jeho účinku, nikoli na jeho vnější podobu. Z. šlo o vystižení autorovy osobitostí stylistické a frazeologické, o rozlišení různých jazykových vrstev a nalezení adekvátních analogií. Zvláště z francouzské (i belgické) literatury uváděl stěžejní díla z období starších i novějších (F. R. de Chateaubriand, A. R. Le Sage, P. Mérimée, H. de Balzac, G. de Nerval, G. Flaubert, Ch. De Coster aj.), mj. prózy moderních nebo tzv. avantgardních autorů (A. Jarry, J. Laforgue, Lautréamont, G. Apollinaire, L. Aragon, J. Cocteau aj.). Zvláštní pozornost věnoval soudobé próze psychologické (z níž překladatelskou náročností a rozsahem v popředí stojí *Hledání ztraceného času* M. Prousta) a výpravné (zejména cyklus *J. Romaine Lidé dobré vůle*), krátce po vydání originálu přinesl překlad románu L. F. Céliina *Cesta do hlubin noci*, obdobně i humoristického románu G. Chevalliera *Zvonokosy*. Dále se soustředil

mj. na díla G. Duhamela, J. Giona, J. Giraudoux, A. Mauroise, R. Rollanda a M. Maeterlincka. V překladech z italštiny a španělštiny převažují práce filozofické, politické a životopisné (N. Machiavelli, M. de Unamuno aj.). Z němčiny tlumočil hojněji beletrii, vedle klasických (H. J. Ch. Grimmelshausen) zejména autory soudobé (B. Brecht, L. Frank, J. Wassermann; populární byla Zweigova *Výchova před Verdunem*, reagující na 1. světovou válku), za 2. světové války i běžnou produkci. Vysokou úroveň Z. překladatelství umožnilo jeho filologické vzdělání a soustavné studium mateřského jazyka v časových proměnách, především regionálních dialektů a sociálních jazykových vrstev (argot, slang). Na základě rozsáhlé excerptce sestavil jedinečný soubor úsloví, přísloví, pořekadel a přírovnání Lidová rčení, rozčleněný do tří částí (rčení v abecedním pořadí podle klíčového podstatného jména; přírovnání podle slova, k němuž se přirovnává; rčení utříděná do významových skupin).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jaroslav Starý, Jan Vodehnal, J. Vodehnal, J. Zaoral; J. Z. ■ PRÍSPĚVKY in: Akord (1928); Almanach Kmene – Jaro 1934 (1934), ... 1936/37 (1936); Cesta (1919–27); Čin (1933); Čtéma (1942); Groš (1937); Haló noviny (1935); Kmen (1928); Lid. kultura (1947); Lid. noviny (1933–41); Listy pro umění a kritiku (1933–34); Nár. osvobození (1925–37); Panoráma (1936–42); Rád (1934–42); Tribuna (1923–24, i Večerní T.); Z dílny nakladatelovy (1928). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: A. Suarès: Napoleon (1921); J. Catel: Angloameričtí básníci (1922); D. Halévy: Od Mallarméa k Valérymu (1922); E. Heriot: Šíp v oku (1922); A. Maurois: Prostý příběh vojáka Biggse (1922) + Básník a svět (1924) + Bernard Quesney (1927) + Lord Byron 1, 2 (1930; 1970 s tit. *Život lorda Byrona*) + Rodinný kruh (1932) + Eduard VII. a jeho doba (1934) + Touha po štěstí (1934); J. Barbey d'Aureville: Dante (1923); Lev Šestov čili Filozofie tragédie (1923); D. S. Merežkovskij: Duše Dostojevského, proroka ruské revoluce (1923, pseud. Jaroslav Starý); G. Flaubert: Herodias (1924); M. Maeterlinck: Inteligence květín (1924) + Vraždní nevíňátek (1928); R. Rolland: Dobrý člověk ještě žije (1924) + Petr a Lucie (1925, pseud. Jaroslav Starý) + Okouzlená duše 1–7 (1928–34, s J. Hrdinovou) + Mystický a činný život dnešní Indie (1931) + Sbohem, minulosti (1935) + Hledači církve (1938); G. Apollinaire: Fantazie (1925) + Kacíf a spol. (1926); H. de Balzac: Gobseck (1925) + Toulavá mošna (1930) + Succubus aneb Děs svinavý ženský (1947); F. R. de Chateaubriand: Atala, René (1926); M. Valis: Miguel de Unamuno (1926); A. Palazzeschi: Hrbáč (1927); Ch.-L. Philippe: Matka a dítě (1927); M. de Unamuno: Tragický pocit života v lidech

a v národech (1927); M. Proust: Radosti a dny (1927) + Hledání ztraceného času 1–2 a 4–8 (1927–30; sv. 1 s J. Vobrubovou-Kouteckou, sv. 5 s B. Mathesiem) + Vzpomínky (1930); J. Giraudoux: Siegfried a Limuzinsko (1927) + Zuzanka a Tichý oceán (1927) + Dobrodružství touhy (1935); Alain-Fournier: Veliký Meaulnes (1928; 1949 s tit. *Kouzelné dobrodružství*); F. Carco: Život mistra Villona (1928); B. Crémieux: Marcel Proust (1928); A. R. Le Sage: Gil Blas ze Santillany (1928; 1952 vyd. revid. M. Jirdou, poté s tit. Gil Blas); P. Mérimée: Novely 1, 2 (1928, s L. Z. Dostálovou); D. A. F. de Sade: Zoloe a její dvě pomocnice (1928, pseud. Jaroslav Starý); J. de Tinan: Příklad Ninony de Lenclous, milovnice (1928); A. Villiers de l'Isle-Adam: Ubječ labutí (1928, bibliof.); J. Romain: Obrozené městečko (1928) + Lidé dobré vůle 1–9 (1937–38); H. J. Ch. Grimmelshausen: Dobrodružný Simplicius Simplicissimus (1929; upr. vyd. 1959, ed. B. Novák); Lautréamont: Maldororovy zpěvy (1929, pseud. Jan Vodehnal, s J. Hořejším); A. de Musset: Povídky a novely (1929) + Komédie a proverbí (1930) + Barborka (1930); L. Bloy: Veřejné duše (1930); J. Cocteau: Erik Satie (1930); Gérard de Nerval 1, 2 (1930, prózy, poezie v sv. 1 přel. V. Závada); A. Jarry: Nadsamec, Messalina (1930, s překl. J. Voskovce); J. Loreilhe: Léon Bloy (1930); Stendhal: Kruté lásky (1930); J. Wassermann: Kryštof Kolumbus, Don Quijote oceánu (1930); J. Laforgue: Charles Baudelaire (1930) + Zázrak růží (1934) + Legendární morality (1934); J. Delteil: Don Juan (1931); A. A. Kuhnert: Paganini (1931); A. France: Traktér u královny Pedauky (1931) + Život v květu (1935) + Petříček (1936); L. Frank: Ze tří milionů tři (1932); P. Rival: César Borgia (1932); L. F. Céline: Cesta do hlubin noci (1933, za účasti J. Hořejšího a R. Weinaera) + Církev (1934) + Smrt na úvěr (1936); J. Giono: Hlasy země (1933) + Člověk z hor (1934) + Země zpívá (1934) + Kež tonu v radosti (1936) + Bitva v horách (1940); H. Duvernois: Vě stínu ženy (1934); M. Chardourne: Vasco (1934); H. Stuck: Petrův šestválec vítězí (1934); O. B. Wendler: Jeník hledá vysílačku (1934); E. Brandt: Čtyři děvčata a pes (1935); B. Brecht: Třígrošový román (1935); G. Duhamel: Notář z Havru (1935) + Zahradá šelem (1936) + Pohled do zaslíbené země (1937) + Svatojanská noc (1938); J. Guéhenno: Zápisky čtyřicetiletého (1936); A. Zweig: Výchova před Verdunem (1936) + Nastolení krále (1938); A. Beaunier: Poslední den (1937); G. Chevallier: Zvonokosy (1937; upr. vyd. 1956, revid. J. Čermák); N. Moscardelli: Smrt kočky (1937); L. Aragon: Karneval života (1938); A. Kandel: Město se vzdává (1938); J. de La Varende: Kentaur boží (1939); H. W. van Loon: Rembrandt (1939); P. Courtihon: Delacroix (1940); N. Machiavelli: Vladař (1940); J. de Pesquidoux: Rodná hrouda (1940); G. Prezzolini: Život Niccola Machiavelliho, učitele vladařů (1940); Ch. De Coster: Flanderské legendy (1941); E. G. Kolbenheyer: Úsměv penátů (1941); H. Loens: Vlkodlak (1941); N. Schwarzkopf: Grunewald – bar-

bar čistého srdce (1941); F. Tombari: Celá Frusaglia (1941); K. H. Waggerl: Matky (1942); F. Mauriac: Cesty k moři (1947; upr. vyd. 1961, ed. L. Daňková); A. Chamson: Tabuzzovi psi (b. d.). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: M. Maeterlinck: Smrt Tintagillova (1927) + *Zázrak sv. Antonína* (1929); J. Giono: Rozsévači (1937) + *Věčná pouť* (1939); L. Durtain: Podivný manžel (1939, adaptace Cervantesova Dona Quijota); F. Mauriac: Našeptávač (1939); L. Anzengruber: Zlé svědomí (1941); F. K. Franchy: Verunka (1942); E. Geibel: Veselé putování duší (1942); J. Szekely: Komorní hudba (1942); H. Zerkaulen: Rejtar (1942); A. de Musset: Slon (1944); A. de Vigny: Strach má velké oči (1945); M. Achard: Slečna naděje (1947). ■ REDIGOVAL: *Spisy A. France* (1925–35, s E. Bassem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Kdo to řekl?* (slovník citátů, 1940, s B. Mathesiem); *Lidová rčení* (1947; upr. vyd. 1963, ed. S. Utěšený, M. Nedvědová a J. Spilka). ■

LITERATURA: E. Čapek: ref. překl. F. R. de Cha-teaubriand, *Nové Čechy* 10, 1926/27, s. 242; V. Marek: ref. překl. M. Proust: *Radosti a dny* (i Z. zásady při překládání Prousta), *NŘ* 1927, s. 207, 230; ● ref. překl. M. Proust: *Hledání ztraceného času*: J. Kvapil, *Host* 7, 1927/28, s. 183; O. Šimek, *LidN* 4. 3. 1928 a 9. 2. 1929 ●; ● ref. překl. Ch. De Coster: V. Č. (Černý), *KM* 1942, s. 68; Nk (B. Novák), *LidN* 5. 4. 1942 ●; ● k padesátinám: I. Olbracht, *RP* 22. 12. 1946; F. Halas, *tamtéž* → *Imagena* (1971); Z. Ančik, *Tvorba* 1946, s. 819 ●; J. Ort: *Překladatel*, *KM* 1947, s. 396; ● ref. ed. *Lidová rčení*: J. Ort, *LidN* 19. 10. 1947; mě (B. Mühlstein), *Obrana lidu* 2. 12. 1947; I. Osvald, *Mladá fronta* 16. 12. 1947; J. Vojtěch, *Tvorba* 1947, s. 867; P. Laichter, *Naše doba* 54, 1947/48, s. 469; fz, *Vyšehrad* 3, 1947/48, s. 134; V. Machek, *LF* 1948, s. 312; V. Stejskal, *LitN* 1948, s. 43; J. Brambora, *Práce* 18. 1. 1948; K. Polák, *PL* 30. 1. 1948; B. Slavík, *LD* 6. 3. 1948; V. F. (Ficek), *Radostná země* 1952, s. 53 ●; ● nekrology: G. (F. Götz), *NO* 21. 10. 1947; Mě (B. Mühlstein), *Obrana lidu* 21. 10. 1947; kp. (K. Polák), *PL* 21. 10. 1947; M. Smetana, *Svob. noviny* 21. 10. 1947; A. Kroupa, *Mladá fronta* 23. 10. 1947; F. Tetauer, *Práce* 23. 10. 1947; J. Pilař, *Zeměd. noviny* 23. 10. 1947; B. Novák, *Svob. noviny* 26. 10. 1947; F. Benhart, *Lid. kultura* 1947, č. 43; R. Mertlík, *Svob. zítěk* 1947, č. 45; B. Jedlička, *Tvorba* 1947, s. 857; F. Halas, *Členské zprávy Syndikátu čes. spisovatelů* 15. 11. 1947 → (rozšíř.) *Imagena* (1971); P. Eisner, *Kulturní politika* 3, 1947/48, č. 6 ●; ● k 10. výr. úmrtí: P. Eisner, *NŽ* 1957, s. 976; A. Skoumal, *HD* 1957, s. 464; B. Novák, *Kultura* 1957, č. 43 ●; L. V.: J. Z., *Kulturněpolitický kalendář* 1961, s. 180; A. Krátký: k 70. výr. nar., *Kulturní tvorba* 1966, č. 51; Karel Jangl (J. Heyduk): *Překladatel není zrádce*, *LD* 9. 4. 1967 + (šifra hey) Z. odkaz, *LD* 21. 12. 1971; ● k 25. výr. úmrtí: (Kl) (J. Kliment), *RP* 20. 10. 1972; J. Chára, *Svoboda* 20. 10. 1972; -m- (R. Matys), *Českosl. rozhlas* 1972, č. 42 ●; J. Glivický: *Vzpomínka na J. Z.*, *Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze* 1982, s. 10; ● k 40. výr. úmrtí: Š. Belisová, *Lit. měsíčník* 1987,

č. 8; (fc) (G. Franci), *LD* 21. 10. 1987 ●; H. Zaorálková: *Ze vzpomínek Hedviky Zaorálkové*, *Revolver revue* 1992, č. 18; Š. Belisová a J. Veselý in *Kapitoly z dějin českého překladu* (2002).

jz

Karel Vladislav Zap

* 8. 1. 1812 *Praha*

† 1. 1. 1871 *Beněšov*

Autor historických místopisných a zeměpisných prací, věnovaných především Praze a českým zemím, průkopník systematické ochrany stavitelských památek, překladatel slovanské beletrie a odborné literatury, kulturněhistorický publicista.

VI. jm. Karel František Z., literární práce podepisoval Karel Vladislav, resp. Karel Ladislav Z., psal se také Záp a Zapp. – Syn měšťana a kupce, jenž zchudl po finančním bankrotu 1811; bratr František Z. (1814–1890) byl městským rytcem drahokamů v Praze. Z. vychodil farní školu u Sv. Petra, poté absolvoval hlavní školu a piaristické gymnázium na Novém Městě. Po absolvování tzv. filozofie zahájil studium práv, které po roce z existenčních důvodů ukončil a 1833 se stal praktikantem ve státní učtárně pro důchody z tabáku a kolků. Doma i na školách byl vychováván německy, česky se uvědomil až na studiích, kde se spřátelil s K. J. Erbenem, K. H. Máchou, K. B. Štorchem aj. (byl ochotnickým hercem českého Kajetánského divadla na Malé Straně). Od mládí (ovlivněn mj. četbou z otcovy domácí knihovny) se zajímal o dějepis, zeměpis a historický místopis (od 1832 publikoval články v časopisech). 1836 byl přeložen do učtárny v haličském Lvově. Léta tam strávená využil ke studiu polské a ukrajinské kultury. Do českých časopisů (zvláště ČČM, Čes. včela a Květy) posílal materiálově bohaté články o soudobé polské, ukrajinské a ruské literatuře, seznamoval také haličské Slovány s českou kulturou, organizoval setkávání krajanů ve Lvově (K. Pichler, L. Rittersberg aj.), ujímal se návštěv z Čech (K. Havlíčka přivedl při jeho návštěvě ve Lvově 1842 na myšlenku překládat dílo N. V. Gogola), vedl bohatou korespondenci s českými literáty a učiteli (K. J. Erben, P. J. Šafařík, K. B. Štorch, V. V. Tomek, J. E. Vocel). Postupem času se Z. postavení v Haliči zhoršilo, pro podezření z panslavismu byl policejně sledován, pro své

sympatie k utlačovaným Ukrajincům se dostával do konfliktů s polskou stranou. V Haliči se 1841 oženil s Honoratou z Wiśniowskich Z., pozdější spisovatelkou a v Čechách organizátorkou ženského vzdělávání. Po návratu do Prahy 1845 založil a redigoval časopis Poutník, jehož záměrem bylo vzbuzovat a kultivovat národní a sociální uvědomění široké veřejnosti prostřednictvím poznávání cizích zemí a národního života. Poutník vznikal především vlastní Z. prací, měl však i několik spolupracovníků (např. P. Chocholoušek, V. D. Lambl, L. Rittersberg), s nimiž se Z. stýkal na pravidelných schůzkách vlasteneckých spisovatelů a vědců (též za přítomnosti K. J. Erbena, K. Franty Šumavského, K. Havlíčka Borovského, F. L. Riegra, V. Staňka, P. J. Šafaříka, K. B. Štorcha, V. V. Tomka, J. S. Tomička, J. E. Vocela, A. J. Vrtátka aj.) ve svém bytě. 1848 byl zvolen do Nár. výboru, účastnil se organizace Slovanského sjezdu jako tajemník a byl prostředníkem mezi českou a polsko-rusínskou sekcí, 1849 byl členem výboru Slovanské lípy. T. r. byl jmenován suplujícím profesorem českého jazyka a literatury na novoměstském gymnáziu a po složení zkoušek profesorem zeměpisu a dějepisu na pražské české reálné škole (ředitel J. Wenzig), 1855 krátce vyučoval v penzionu své manželky. V 50. letech založil a řadu let redigoval odborný časopis Památky archeologické a místopisné. – Významná je také Z. účast na počátcích českého zeměpisu. Podílel se na překladu obsáhlého francouzského díla H. Balbiho a v matiční řadě Malé encyklopedie nauk vydal *Všeobecný zeměpis*; význam tohoto jinak kompilačního díla spočívá především v Z. pečlivém popisu území obývaných Slovany. Účastnil se ustavení české kartografické nomenklatury a napsal řadu učebnic zeměpisu pro česká gymnázia a reálné školy v Praze. Z. se věnoval i historii a archeologii. Recenzoval domácí a zahraniční dějepisné a archeologické práce, přednášel a byl členem řady českých (KČSN, archeologický odbor Českého musea) i zahraničních, zvláště polských a ruských vědeckých společností, usiloval o zřízení českého zemského archivu. Pracoval v různých kulturních organizacích (Umělecká beseda, Jednota svatovítská pro obnovu chrámu sv. Víta). – Po smrti manželky Honoraty se 1857 znovu oženil. 1870 se pro vážné onemocnění vzdal profesury a přesídlil do Benešova. Pohřben byl na benešovském hřbitově.

Od 30. let publikoval Z. překlady próz z polštiny, ukrajinštiny a ruštiny. Byl prvním propagátorem díla N. V. Gogola u nás, sám přeložil povídku Taras Bulba. Pod názvem Zrcadlo života na východní Evropě hodlal vydávat široce koncipovanou řadu překladů ze slovanských literatur; z finančních důvodů realizoval mimo své beletrizované národopisné obrázky inspirované Ivovským poybtem *Cesty a procházky po haličské zemi* pouze dvousvazkové *Obrazy, pověsti a anekdoty z národního a společenského života*, obsahující překlady drobné prózy polských, ruských a ukrajinských spisovatelů o životě v Haliči a jejím místním (zvláště židovském) koloritu (J. Bejla, tj. H. Rzewuski, J. Dunin-Borkowski, J. Dzierzkowski, A. Groza, I. Chodźko, A. Jelowicki, J. I. Kraszewski, R. Kuralesko, N. I. Naděždin, A. Wilkoński). Knižně dále publikoval překlady Pověsti ukrajinské (Kupadlo, Plivnik) a prózy M. Grabowského Koliština i stepi. V časopisech uveřejnil další desítky drobných prozaických překladů z polštiny, ruštiny a chorvatštiny, příležitostně i vlastní verše (Květy aj.). Kromě toho psal informativní články a studie o slovanských spisovatelích (zejména *Přehled současné literatury polské až k roku 1842*, v překladech uveřejněný také v chorvatském Kolu a německých *Jahrbücher für slawische Literatur*). Pod vlivem slovanských literatur Z. požadoval, aby česká literatura byla duchem i obsahem národní. – Nejrozsáhlejší součástí Z. literární činnosti byl kulturněhistorický místopis Prahy, Čech i cizích zemí, jímž navazoval na dílo J. Schallera. Po stručném *Popsání král. hlav. města Prahy...* následoval obšírný *Průvodce po Praze...* (do němčiny přeložený L. Rittersbergem), obsahující vedle faktografické části i beletrizované partie o soudobém pražském životě s jeho zvyky a slavnostmi. Nejpodrobnější popis Prahy Z. uveřejnil v Riegrově *Slovníku naučném*. Vydal rovněž dvě reprezentativní obrazové publikace o hlavním městě (*Pomněnky na Prahu...*, *Historické a umělecké památky pražské*), doplněné popisky s paralelním německým a francouzským překladem. Časopisecky publikoval dále množství článků o uměleckých památkách na území Čech a Moravy i v cizině; podílel se na dokončení Mikovcových *Starožitností a památek země české*, je spoluautorem hesla Čechy v Riegrově *Slovníku naučném* (partie o dějinách výtvarného umění), Praha a hesel polonistických. Některá hesla přepra-

coval, doplnil, resp. přeložil do němčiny a vydal knižně. Podstatnou složkou Z. kulturněhistorické práce bylo soustavné upozorňování na potřebu obnovy památek a jejich systematické ochrany. – Ve své době byla čtenářsky oblíbena Z. popularizační a výchovná práce o českých dějinách *Česko-moravská kronika* (do 1526; po Z. smrti dokončená J. J. Kořánem), jež se opírala o základní díla F. M. Pelcla, F. Palackého a V. V. Tomka. Z. prosazoval v Čechách národopisné studium (*O duševním a básnickém životě lidu polského...*).

ŠIFRY: A. Z. (dub., Rozmanitošci, Lvov), K. L. Z., K. VI. Z., K. V. Z., K. Z., p. (Riegrovův Slovník naučný), X. (dub.), Z., Z. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Boleslavan (1863); Budivoj (Čes. Budějovice 1867); ČČM (1838–52; 1840 o duševním a básnickém životě lidu polského..., 1842 Přehled současné literatury polské až k roku 1842); Čes. včela (1836–47); Jahrbücher für slawische Literatur (Lipsko 1844); Jindy a nyní (1833); kal. Koleda... na rok 1853; Kolo (Záhřeb 1844, 1847); Kritická příloha k Nár. listům (1864); Květy české, pokr. Květy (1834–47; 1839 překl. N. V. Gogol: Taras Bulba); Lumír (1851–53); Nár. noviny (1849); Ost und West (1838–47); Památky archeologické a místopisné (1854–69; 1854 Pražský hlavní chrám sv. Víta, jeho nynější stav a potřeba, aby se již ruka přiložila k dostavění této nejpřednější svatyně v zemi české, i sep., Zachování starožitných památek, především stavitelských; 1860 O vydávání Památek, i sep.; 1860 Poříčí nad Sázavou a nejbližší okolí, i sep.); Posel z Budče (1851); Poutník (1846–47); Pražské noviny (1846, 1848, 1851, 1853, 1859); První roč. zpráva c. k. čes. reální školy v Praze za škol. rok 1852, ...1857; Ranní list (1848); Rozličnosti (1833); Rozmanitošci (Lvov 1837, dub.); Slovenské noviny, příl. Světozor (Videň 1855, 1857); Světozor (1834–35); Světozor (1867, 1870); Škola a život, příl. Štěpnice (1855–61); Večerní vyrazení (1832, Místopisné a historické popsání města Postupice v kouřimském kraji); Vlastenský kalendář na rok 1857; Vlastimil (1840–41). ■ **KNÍŽNĚ.** *Cestopisné, místopisné a historické práce a práce o umění:* Popsání král. hlav. města Prahy pro cizince i domácí (1835); Zrcadlo života na východní Evropě 3. Cesty a procházky po haličské zemi (1844); Pomněnky na Prahu... (1845, s paralelním něm. tit.); Průvodce po Praze... (1848; i něm. v překl. L. Rittersberga Der Wegweiser durch Prag; rozšíř. vyd. 1854); Teka wileńska (Vilnius 1857, ed. Jan ze Slowna); Starožitnosti a památky země české 2 (v sešit. 1860–64, kn. 1865, s F. B. Mikovcem; současně něm. s tit. Altertümer und Denkwürdigkeiten Böhmens 2); Versuch einer kurzen Geschichte der bildenden Künste (1862 ← Riegrovův Slovník naučný 2); Česko-moravská kronika 1–3 (1862, 1872, 1878; 3. d. dokončil J. J. Kořán; 1868 samostatně část Vypsání husitské války, rozšíř. vyd. 1893, ed. A. Rezek a J. V. Prášek; též

1894 samostatně Dějiny panování Karla IV., ed. G. Friedrich); Eliszka księżniczka Ostrožska (Varšava 1863); Illustrierte Chronik von Böhmen und Mähren (1863, 1 sešit); Popis královského hradu, hlavního chrámu u sv. Víta a všech jiných kostelův a světských stavení na Hradčanech v Praze (1868 ← Riegrovův Slovník naučný 6). – *Překlady:* A. Balbi: Zeměpis čili Ouplné popsání oboru zemského 1, 2 (1835, 1842, s K. B. Štorchem; část Stručný zeměpisný obraz mocnářství rakouského samostatně 1836); Zrcadlo života na východní Evropě 1, 2. Obrazy, pověsti a anekdoty z národního a společenského života (1843, adaptace); Pověsti ukrajinské (1845); N. V. Gogol: Taras Bulba (1846 ← Květy 1839); J. Wenzig: Přehled oboru zemského k seznámení se s ním pomocí svobodného kreslení od ruky a z paměti (1850); M. Grabowski: Koliština i stepi (1851); J. Pontanus: Vojna v gramatice latinské (1853). – *Odborné práce* (mj. zeměpisné a učebnice): Malý příruční atlas všech částí země (1846, s V. Merklassem); Všeobecný zeměpis 1–3 (1846, 1850, 1851); Mapa kraje tábořského v Království českém (1847, s J. Lothem); Kurze Erklärung der bildlichen Darstellung von 12 Szenen der Pflingstwoche Prags im Jahre 1848 (1848); Základové všeobecného zeměpisu (1849); Zeměpis Čech, Moravy a Slezska (1949); Zeměpis císařství rakouského (1851; i něm. s tit. Geographie des Kaisertums Österreichs); Zeměpis císařství rakouského s dějepisným přídavkem (1852; i něm. s tit. Erdbeschreibung des Kaisertums Österreichs mit historischen Anhang); Kratičkový zeměpis Čech, Moravy a Slezska (1853; 1854 něm. s tit. Kurzgefasste Geographie von Böhmen, Mähren und österr. Schleisien); Nový prstnárodní popis Čech, Moravy a Slezska podle posledního politického a soudního rozdělení s přídavkem o uherském Slovensku (1854); Zeměpis k užítku v 3. třídě nižších škol reálných (1853; 1860 něm. s tit. Lehrbuch der Geographie für die 3. Klasse der Unterrealschulen a maď. s tit. A földrajz az alrealiskolák 3. oszt. szainara); Krátký prstnárodní zeměpis císařství rakouského (1857). ■ **KORESPONDENCE:** A. Rezek: Dopisy K. V. Z. K. J. Erbenovi (z 1842 a 1844), Slovanský sborník 1883, s. 316; in E. Jelínek: Honorata z Wiśniowských Zapová (manželce z 1839–41 a 1851; 1894); in I. Svjencickij: Materialy po istorii vozroždenija Karpatskoj Rusi 1 (I. I. Srezněvskému z 1842–44; Lvov 1905); in K. Studynskij: Korespondencija Ja. Golovackogo 1 (J. Golovackému z 1839–49; Lvov 1909) a 2 (z 1856–59; Lvov 1905); in I. Bryk: Materialy do istorii ukrajinsko-českich vzaimin v pervšij poloviny 19. stol. (A. Markovi z 1842, J. Pospíšilovi z 1837, I. I. Srezněvskému z 1843, P. J. Šafaříkovi z 1837 a 1842; Lvov 1921); in Dopisy československých spisovatelů Stanko Vrazovi a Ljudevitu Gajovi (L. Gajovi z 1848, S. Vrazovi z 1843–44; 1923, ed. K. Paul); an. (E. Lešehrad): Z dopisů K. V. Z. (J. E. Vocelovi z 1848 a J. Rozvodovi z 1859), Lit. listy 1, 1923/24, s. 45. ■ **REDIGOVAL časopisy:** Poutník (1846–47), Květy (1848), Památky

archeologické a místopisné (1855–65, 1865 s F. J. Zoubkem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Historické a umělecké památky pražské (1864; i něm. a franc. vyd.). ■

LITERATURA: H. Kokešová: K. V. Z. (1812–1871). Soupis osobního fondu (LA PNP 1994). ■ ● ref. Poppsání král. hlav. města Prahy...: J. K. Chmelenský, ČČM 1835, s. 113; V. Zahradník, Časopis pro katol. duchovenstvo 1835, s. 307 ●; ● ref. překl. A. Balbi: X., Květy 1835, s. 291; -w., Ost und West 1838, s. 125 ●; ● ref. překl. Zrcadlo... 1. Obrazy, pověsti a anekdoty...: F. Doucha, Vlastimil 1842, s. 283; J. E. W. (Vocel), ČČM 1843, s. 297; an., Ost und West 1843, s. 103 ●; L. R. (Rittersberg): ref. překl. Zrcadlo... 2. Ost und West 1843, s. 285; J. S. T. (Tomíček): ref. Zrcadlo... 3. Cesty a procházky..., ČČM 1844, s. 137 + Čes. věcla 1844, s. 116 (polemika: „čtyři vlastimilovni Češi ze Lvova“, Květy 1844, s. 204; T. odpověď, Květy 1844, s. 212); Č. (J. Čejka): ref. překl. Pověsti ukrajinské, Čes. věcla 1845, s. 208; ● ref. Všeobecný zeměpis: an., Květy 1846, s. 459; V. Gabler, Květy 1847, s. 155 a pokr. ●; ● ref. čas. Poutník: Slavomil (J. S. Tomíček), Květy 1846, s. 187; an. (J. K. Tyl), Pražský posel 1847, s. 186 ●; ● ref. Průvodce po Praze...: an., Květy 1847, s. 432; A... (K. S. Amerling), ČČM 1849, sv. 4, s. 131 ●; ● ref. Česko-moravská kronika: K. V. (Vinařický), Časopis pro katol. duchovenstvo 1862, s. 319; an., Hlas 22. 5. 1862; an., Hvězda 1862, s. 358; Red. (J. Emler), ČČM 1877, s. 396 ●; O.: ref. Illustrierte Chronik von Böhmen und Mähren, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1, 1862/63, s. 30; an.: K. V. Z., Světozor 1867, s. 116; an.: K. V. Z., Květy 1870, s. 358; ● nekrology: an., NL 3. 1. 1871; an., Politik 3. 1. 1871; an., Slovan 3. 1. 1871; an. (J. Barák), Svoboda 10. 1. 1871 ●; E. Jelínek: Honorata z Wiśniewskich Zapová, Lumír 1892, s. 4 a pokr.; an.: Některé listy z korespondence Jana Kollára v letech 1816–1851, ČČM 1893, s. 183; L. Quis in Korespondence Karla Havlíčka Borovského (1903, s. 84); K. Studynskij in Korespondencija Ja. Golovackogo 1 (Lvov 1909); an.: Sté narozeniny K. V. Z., Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 218; Č. Zibr: Vlastní životopis K. J. Erbena 1843 (E. dopis Z. z 1843), ČL 21, 1911/12, s. 113; J. Horák: Tři čeští spisovatelé v Haliči, Národopisný věstník československý 1915, s. 101 → Z dějin literatur slovenských (1948, s. 209); K. Paul: Několik poznámek k pobytu K. V. Z. a Ludvíka Rittera z Rittersbergu ve Lvově, ČMF 6, 1917/18, s. 301; I. Bryk in Materijali do istorii ukrajinsko-českých vzáemín v pervšij poloviny 19. stol. (Lvov 1921); V. Fabian: ČČM a národopis, ČNM 1927, s. 99; F. Kolář: K. V. Z. Příspěvek literárne-historický, Výr. zpráva čs. štátného reálného gymnázia Tomáša Červena v Nitre... 1929–30 (1930, s. 2); A. Ederer: Pražské dopravnictví v době Máchové (o knize Poppsání král. hlav. města Prahy...), Věda a život 1946, s. 35; M. Szykowski in Polski romantyzm w czeskim žyciu duchowym (Poznaň 1947, s. 189); in Český listář (1949, ed. B. Václavěk, s. 236 a 304, dopisy J. Kollára a K. Havlíčka Borovského Z.); K. Nový: K. V. Z., LitN 1956, č. 1; M. Bidlas: Palacký, Havlíček a Z. k někte-

rým otázkám dějin východních Slovanů, Slovanský přehled 1956, s. 351; V. Hostička: K. V. Z. – přítel ukrajinského lidu, Slovanský přehled 1957, s. 123 + K. V. Z. a haličští Ukrajinci, sb. Kapitoly z dějin vzáemných vztahů národů ČSR a SSSR 1 (1958, s. 69); F. Markup: Nad balíčkem zapovské korespondence, LD 24. 8. 1958; K. Janský in Karel Hynek Mácha ve vzpomínkách současníků (1958); J. Tábořská: Gogol v české literatuře čtyřicátých a padesátých let, sb. Čtvero setkání s ruským realismem (1958, s. 114); V. Žáček in Slovanský sjezd v Praze roku 1848 (1958); in Pedagogické dědictví K. S. Amerlinga (1960, ed. M. Novotný, s. 122, dopis Amerlingův Z.); J. Kinský: Jak kdysi v Haliči bývávalo – K. V. Z., in Čeští cestovatelé 1 (1961, s. 344); E. Vlasák: Zapomenutý rukopis K. V. Z., Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1972, s. 87; K. Benda in Kapitoly z českého dějepisu umění (1986, s. 106); F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s. 311); B. Jiroušek: Z. Česko-moravská kronika a koncepce českých dějin, Estetika 2002, s. 418; I. Štěpánová: Obrazy a zrcadlo. Etnografika a slavika v díle manželů Z., ČL 2006, s. 137.

lk

Honorata Zapová z Wiśniewskich viz Honorata z Wiśniewskich Zapová

Zapovědi sv. Otců viz Penitenciál velkomoravský

Josef Zaříčanský

* 13. 5. 1844 *Zaříčany* u Čáslavi
† 9. 9. 1924 *Hradec Králové*

Autor drobných veršovanék, rýmovaných povídek a divadelních her pro děti a mládež.

VI. jm. Vocásek, psán též Zaříčanský, Zaříčanský, Vocásek Zaříčanský (Vocásek-Zaříčanský). – Syn sedláka. Obecnou školu vychodil ve Zdislavi, 1855 přešel na hlavní školu do Čáslavi. Po maturitě na královéhradeckém gymnáziu (1865) pokračoval tři roky ve studiu na pražské filoz. fakultě (obor matematika-fyzika) a další rok ve Vídni. V době vysokoškolských studií a krátce i po jejich ukončení hojně cestoval. Nejvíce pěšky prošel Moravu, Slovensko, Chorvatsko, Slovinsko, byl i v Benátkách a Terstu. Po absolutoriu nastoupil jako zatímní učitel na české reálce v Praze. Školní rok 1870/71 učil v Rakovníku a ještě t. r. získal místo profesora ma-

tematiky a fyziky, později i zpěvu, na vyšší reálné škole v Hradci Král., kde také veřejně působil (královéhradecká Beseda aj.).

Do literatury Z. vstoupil koncem 80. let, kdy z podnětu svých přátel publikoval drobné verše, které dosud psal pro své děti (*Jaré mládí*, *Z české chaloupky*, *Zlaté jiskry*). Tematicky se tyto básně váží k přírodě, k domovu, rodině a vlasti, přičemž motivy lásky mezi rodiči a dětmi, soucit se strádáním chudých dětí a sirtoků prostupují i celým dalším V. dílem, prochnutým zároveň silnou didakticko-výchovnou a vlasteneckou tendencí. Vlastenecké zabarvení je patrné zejména v povídce o rodinných špercích věnovaných na národní účely (*Perly*) a v delší veršované povídce o osudu českých vystěhovalců v Americe (*Daleká pouť*). Formou veršované povídky je napsán i dojemně až sentimentální příběh dvou osiřelých dětí (*Závěť*). Z. neumělý verš dosahoval jen zřídka vyšších uměleckých kvalit, zpěvnosti a dokonalějšího rýmu. Vedle tvorby pro děti se Z. věnoval hudbě a skládání vlasteneckých a duchovních písní, je rovněž autorem libreta k národní opeře *Oldřich a Božena* a knižně nevydaných veseloher Milan a Zdenka a Ze všeho nic! (obě 1868). Vydána nebyla ani jeho rozsáhlejší sbírka lyrických básní pro děti Jaro.

ŠIFRA: Vk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Budečská zahrada (1886–89); Květy (1902); Malý čtenář (1887–90); Matice dítek; Pražské večerní noviny (1888); Přítel domoviny (1890, P Perly); Přítel mládeže (1888–89); Ratibor; Svět zvířat (1919–22); sb. Veselé táčky (b. d., 1893, ed. J. Kožíšek); Vlastimil; Výr. zpráva c. k. vyšší reálné školy v Hradci Králové (1900); Zlaté mládí (1888–91); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beltrie*: Darma slzy kanou (B 1882); Svatý Mikuláš (D pro ml., 1886, prem. 1884); Jaré mládí (BB pro ml., 1886); Z české chaloupky (BB pro ml., 1887); Oldřich a Božena (libreto, 1887); Zlaté jiskry (BB pro ml., 1888); Kresby (BB pro ml., 1889); Svět maličkých (BB pro ml., b. d., 1889); Závěť (B pro ml., 1890); Daleká pouť (B pro ml., 1893); Československé zpěvy (1920); Přání drahým (BB b. d.). – *Ostatní práce*: Třicet let Besedy v Hradci Králové (1903). ■

LITERATURA: -aue- (H. Pittauer): ref. Jaré mládí, Lit. listy 1886, s. 270 + ref. Z české chaloupky, Lit. listy 9, 1887/88, s. 103; ● ref. Oldřich a Božena: an., NL 25. 2. 1887; F. Zákres, Osvěta 1889, s. 282 ●; ● ref. Zlaté jiskry: -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 10, 1888/89, s. 17; J. Č-ný, Hlídko lit. 1889, s. 227 ●; J. Rozvaha (J. Koněrza): ref. Kresby, Lit. listy 11, 1889/90, s. 230; J. V. Novák: ref. Perly, tamtéž, s. 361; J. Horák: ref. Daleká pouť, Hlídko lit. 1893, s. 30; an.: k osmdesátinám,

Naše kniha 1924, s. 69; ● nekrology: Ml., LidN 10. 9. 1924; F. Nepilý, Venkov 12. 9. 1924; O. Pospíšil, Úhor 1924, s. 151 ●.

mhs, mv

Jaroslav Zatloukal

* 6. 3. 1905 *Opava*

† 23. 9. 1958 *Brno*

Básník nacházející osobitý výraz zvláště v apostrofach rodné Moravy a v obrazech Podkarpatské Rusi, autor milostné lyriky a poezie s okupační a vězeňskou tematikou; literární kritik a kulturní činitel působící i na Slovensku, též ve prospěch Podkarpatska.

Syn železničního úředníka (výpravčí, náčelník stanice aj.), jenž po působení ve Slezsku byl často překládán, mj. do Konice na Prostějovsku, kde Z. prožil mládí. Po studiích na reálném gymnáziu v Prostějově a Olomouci (mat. 1924) navštěvoval Z. filoz. fakultu v Brně a Bratislavě (obor čeština-francouzština, doktorát 1929). 1931–39 učil na reálném gymnáziu a měšťanské škole v Bratislavě a po nuceném odchodu Čechů ze Slovenska v Brně na reálném gymnáziu a po 1945 na stavební průmyslové škole. Verše psal již jako středoškolač, v 2. polovině 20. let měl blízko ke skupině mladých katolicky orientovaných autorů kolem čas. Tvar, na jehož redigování se krátce podílel. Za učitelských let se v Bratislavě účastnil kulturního života (mj. jako člen bratislavské skupiny Družstevní práce). Tehdy silně přilnul k Podkarpatské Rusi, často tam zajížděl a nacházel inspiraci pro svou poezii; zajímal se o tamní kulturní a sociální poměry a v Bratislavě založil a řídil časopis Podkarpatská revue, Klub přátel Podkarpatské Rusi a Podkarpatoruské nakladatelství (též knižnici Náš východ). Jako kritik přispíval v meziválečném období do českých i slovenských časopisů a novin (referáty o obou literaturách, psal i slovensky). Za okupace (1941) se stal předsedou Mor. kola spisovatelů, byl činný i jako redaktor knižnic. Pro ilegální odbojovou činnost byl vězněn (1941–42), pak se věnoval literatuře a redakční práci. Po válce (koncem 1945) se načas stal jednatelem nově založeného Sdružení mor. spisovatelů.

Z. básnickou cestu od počátku vyznačovala snaha o moderní výraz a přejímání podnětů z různých soudobých poetik, s nimiž se však leckdy svářelo jeho tíhnutí k výbušné expresivitě

či k rozkošatělému výrazu a patosu. Po wolkrovských verších mladického debutu *Rašičí jehnědy* a sbírce *Nebe i země*, poplatné poetické asociativnosti, směřoval k svébytnějšímu projevu, leč ještě v následující sbírce *Kříž lásky* jsou zřejmé ozvuky wolkrovského primitivismu; podněty hledal Z. i v metaforice blízké francouzským vzorům (verše o Paříži – *Město světél*). Osobitější tón, náznak budoucího silného okouzlení Moravou, zazněl v básnickém intermezzu *Slavnost podzimní*, oslavě slováckých hodů v Lanžhotě, a ještě více v náladových obrázcích sbírky *Tvář v roušce ticha*, byť poznamenané sklonem k ornamentálnosti. Nejhlubší básnickou inspiraci však našel Z. v přírodních krásách Podkarpatské Rusi: kontrast mezi nimi a bídou lidí této krajiny nejlépe vyjádřil ve sbírce *Vítr z polonin*. Podkarpatská tematika, nejživější součástí Z. díla, vstoupila i do souborů *Zrazená země* a *Proměny*, jež byly odezvou na tragickou dobu Mnichova a německé okupace. Elegickým vyzněním se k nim řadí sbírka *Krokem nenávratna*, jejímž silným impulsem byla i smrt Z. otce. Na prahu války vydaný cyklus dvaceti ód *Morava* je Z. vyznáním, slavnostním, někde až patetickým holdem jednotlivým moravským krajům a místům. Ze sbírek věžeňské poezie, vydaných po 1945, je nejpůsobivější *Veliký návrat* odkrývající niterné trauma: radostný pocit z nově nabyté svobody je v Z. myslí stále narušován hrůznými zážitky z minulosti. Poslední Z. knihou je román v dopisech *Milostný dvojzvuk* s některými autobiografickými prvky. Nejlepší Z. básně působí svou zpěvností a některé z nich byly také zhudebněny (kantáta E. Suchoně na slova poémy *Žalm země podkarpatské* aj.). Z. napsal též libreto k opeře *Verchovina* Z. Blažka a libreto k opeře *Ztracená země* L. Koželuha. V Z. kritické práci převážilo referování o literatuře, někdy i o divadle, vykladačsky a editoricky se zabýval dílem J. Jesenského.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jaroslav Z. Horský, Jiří Doubrava; Dr. J. Z., Dr. Z., jz, jz., J. Z., J. Zat., Z., Zat. ■ PŘÍSPĚVKY in: alm. Aktivisté (1936); Bibliofil (Brno 1938); Břeclavský kraj; Cesta (1927); Čes. slovo (1928); Elán (1931); Fujara (Břeclav 1926); sb. Golgata (Brno 1946); Kolo (Brno 1936–41); Kultura doby (1936–39); Lid. noviny (1925, 1931–32, 1937, 1939–41); List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1946); Luhačovický salon (1939); sb. Morava Arnu Novákoví (1941); Nár. osvobození (1927–30, 1936–38); Nár. práce (1940–41); Noviny z moravského Sloven-

ska (Břeclav); sb. Nový realismus (1940); O. Densušianu: Moderní rumunské básnictví (Břeclav 1930; přebásnění ukázek přel. J. Huškovou-Flajšhansovou); Památník 75. výročí reálky (reál. gymnázia) v Prostějově (1946); Podkarpatoruská revue (Bratislava 1936–38); sb. Podkarpatská Rus (Bratislava 1936); Právo lidu (1937–38); Ranní noviny (1937–38); Sever a Východ (1927–28, 1930); Slovenské smery umelecké a kritické (Bratislava 1935–38); Stan (Břeclav 1929–30); Středisko (Brno 1931–34); sb. Svědectví Kounicových kolejí (Brno 1946); Tvar (Břeclav 1927); Tvorba (1936); Venkov (1930–31, 1935–41); – posmrtně: sb. Tiché verše poštorenských básníků (Poštorná 1991). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Rašičí jehnědy (BB 1922, pseud. Jaroslav Z. Horský); Nebe i země (BB 1927); Město světél (BB 1929); Slavnost podzimní (BB 1930); Kříž lásky (BB 1930); Janko Jesenský (E 1934); Tvář v roušce ticha (BB 1936); Vítr z polonin (BB 1936); Mikuláš Galanda (studie, 1937, s M. Novotným); Krokem nenávratna (BB 1937); Zrazená země (BB 1938); Proměny (BB 1939); Morava (BB 1940); Žalářem pečetěno (BB 1945); Veliký návrat (BB 1945); Dítěti list ze žaláře (B 1945); Čas válkou okutý (BB 1946); Motáček Evě (BB 1946); Milostný dvojzvuk (E v dopisech, 1947, pseud. Jiří Doubrava). – *Výbor*: Poezie J. Z. (1940, ed. V. Stupka). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Fujara (1926, s K. Nekulou a J. Sekerou), Tvar (1927, s B. Fučíkem a M. Dvořákem), Podkarpatoruská revue (Bratislava 1936–38); *sborníky*: Podkarpatská Rus (Bratislava 1936), Golgata (1946, s R. Habřinou), Svědectví Kounicových kolejí (1946); *knižnice*: *Náš východ* (Bratislava 1936–38), *Most* (1940–48, s R. Habřinou a V. Stupkou), *Česká literární Morava* (1941), *Edice malých próz*, *pokr. Edice mladých próz* (1944, 1946), *Pečeť* (1945–46, s R. Habřinou). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Jesenský: *Výbor z básní* (Bratislava 1932, též studie). ■

LITERATURA: ● ref. Nebe i země: J. Ošmera, NO 2. 8. 1927; md. (M. Dvořák), Tvar 1927, s. 70; J. M. Augusta, Lumír 54, 1927/28, s. 219; A. M. Píša, Pramen 7, 1927/28, s. 60; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 384 ●; ● ref. Město světél: B. F. (Fučík), RA 4, 1928/29, s. 374; A. N. (Novák), LidN 23. 3. 1929; J. Knap, Venkov 9. 6. 1929; jh. (J. Hora), Plán 1, 1929/30, s. 254 ●; ● O. Z. (Zemek): ref. Slavnost podzimní, NO 27. 5. 1930; ● ref. Kříž lásky: F. L. (Lukáš), Čin 1, 1929/30, s. 1202; Kp. (J. Knap), Venkov 13. 12. 1930; A. Kostolný, Stan 1930, s. 155; M. (E. Masák), Archa 1930, s. 326; Oý. (J. Opolský), Lumír 57, 1930/31, s. 52; -pa- (F. S. Procházká), Zvon 31, 1930/31, s. 153 ●; ● ref. ed. J. Jesenský (výbor a studie): A. G. (Gregor), LidN 2. 12. 1932; Jdv. (J. Dvořák), Čin 4, 1932/33, s. 451 ●; F. Neužil in Pět v kruhu (1932); ● ref. Tvář v roušce ticha: V. Hrbeč (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 493; J. V. Sedlák, Venkov 23. 10. 1936; J. Taufer, Index 1936, s. 64; M. Pt. (Pišút), Elán 7, 1936/37, č. 5 ●; J. Růžička: ref. Podkarpatoruská revue, LidN 3. 1. 1937; ● ref. o sjezdu sloven. spisovate-

lů, též vystoupení J. Z. (i ref. Vztahy slovenské literatury k literatuře české): -á- (J. Rybák), RP 5. 6. 1936; J. S. (Sekera), Magazín DP 4, 1936/37, s. 94 ●; ● ref. sb. Podkarpatská Rus: Kp. (J. Knap), Venkov 21. 5. 1936; F. G. (Gabriel), ČCH 1937, s. 159; A. Frinta, Slovenský přehled 1938, s. 378 ●; ● ref. Vít z polonin: J. Strnad, Čin 1937, s. 79; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 63, 1936/37, s. 172; B. Novák, LidN 25. 1. 1937; S. Vlček, Rozhledy 1937, s. 38; R. H. (Habřina), Kolo 1937, s. 66; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 45, 1937/38, s. 60 (i ref. Krokem nenávratna) ●; ● ref. Krokem nenávratna: J. V. S. (Sedlák), Venkov 8. 12. 1937; H. (správně St.) Vlček, Rozhledy 1938, s. 70 ●; J. Růžička: ref. Podkarpatoruská revue (o lit. obsahu 3. roč.), LidN 29. 6. 1938; ● ref. Zrazená země: B. V. (Václavěk), U 1938, s. 334; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 46, 1938/39, s. 574; J. Kohout (H. Bonn), KM 1939, s. 120; de. (J. Strnad), Večerník Nár. práce 2. 2. 1939; J. V. Sedlák, Venkov 9. 2. 1939 ●; ● ref. Proměny: lnz. (L. N. Zvěřina), Čtème 2, 1939/40, s. 135; Rfš (R. F. Šimek), Zvon 40, 1939/40, s. 349; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 47, 1939/40, s. 441; B. Slavík, LidN 5. 2. 1940; an., Archa 1940, s. 158; K. Polák, KM 1940, s. 79 ●; V. Stupka in Poezie J. Z. (1940); ● ref. výbor Poezie...: lnz. (L. N. Zvěřina), Čtème 2, 1939/40, s. 224; J. Čarek, Venkov 14. 6. 1940; B. Pernica, Venkov 17. 7. 1940 ●; ● ref. Morava: pí (F. Píšek), LidN 15. 12. 1940; B. Slavík, LidN 31. 12. 1940; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 48, 1940/41, s. 313; jms (J. M. Slavík), Archa 1941, s. 90; lnz. (L. N. Zvěřina), Čtème 1941, s. 47; R. H. (Habřina), LitN 1941, s. 68; J. Nečas, Naše zprávy 1941, č. 8; J. V. Sedlák, Venkov 16. 2. 1941; kp. (K. Polák), Nár. práce 9. 3. 1941, příl.; J. Červinka, Rád 1941, s. 213 ●; ● ref. Žalářem pečetěno: J. Machoň, Svob. noviny 13. 4. 1946; Vbá, Rovnost 5. 9. 1946; J. Linhart, KM 1946, s. 193 (i ref. Veliký návrat); -ta (E. Frinta), LD 20. 2. 1947 (i ref. Veliký návrat a Čas válkou okutý) ●; ● ref. Veliký návrat: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 52, 1945/46, s. 138; vbá, Rovnost 11. 4. 1946; R. Konečný, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 118 (i ref. Žalářem pečetěno) ●; ● ref. Čas válkou okutý: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 53, 1946/47, s. 135; jj (J. Janů), Svob. noviny 8. 2. 1947 ●; vpa (V. Pazourek): ref. Motáček Evě, Svob. noviny 25. 1. 1947; V. S. (Stratil): Básník dr. J. Z. (vztahy k jižní Moravě), Malovaný kraj 1947, s. 11; F. Továrek: Spjat s krajinou, jež v srdci leží (vztahy k Litovelsku), Litovelsko 1948, č. 5; ● nekrology: jSk (J. Skutil), VVM 1958, s. 257; Tvr., Slovenská hudba (Bratislava) 1958, s. 497 ●; V. Trávníček: J. Z. a Slovácko, Malovaný kraj 1970, č. 3; F. Továrek: Bohatá žen Karpat (o překladech a vyd. čes. autorů v Užhorodu, mj. J. Z.), RP 4. 11. 1985 + in Hory a lidé (1985, o Z. vztahu k Podkarpatsku); L. Soldán: Podkarpatoruské motivy v poezii J. Z., sb. Přírodní tematika v literatuře (1987); F. Neužil: O Z. mladé poezii, LD 18. 12. 1992; Z. Stuna: Významný básník, lit. kritik, libretista a pedagog J. Z., Hanácký den 25. 9. 1998; L. Soldán in J. Z.: Vít z polonin (2000); K. Erbová: ref. Vít z polonin (2000), Mosty 2001,

č. 23; B. Dokoupil: Dvě kapitoly z dějin poválečné literatury na Moravě, Duha 2001, č. 3; L. Soldán in R. Konečný: Spáč pod plamenem (2006).

ls

Jaroslav Závada

* 8. 5. 1907 *Hrabová* u Ostravy

† 6. 7. 1964 *Praha*

Překladatel, literární historik a kritik, představitel poválečné slavistické komparistiky, zaměřený především na srovnávací studium ruského a českého verše.

Syn hutníka, který padl v 1. světové válce; mladší bratr básníka Viléma Z. 1918–26 absolvoval v Ostravě klasické gymnázium, poté studoval v Praze na filoz. fakultě slavistiku (1926–31, PhDr. až 1947 na základě disertace *Vývoj ruského verše od 18. století do doby Puškinovy*). Po studiích, kdy se vrátil do rodného kraje, se stal 1931 jedním ze zakladatelů ostravského časopisu *Poezie* (dalšími byli J. Strakoš, Z. Šmíd, Z. Vavřík) a 1932 Klubu přátel moderní kultury v tehdejší Moravské Ostravě (na přelomu 20. a 30. let spolupracoval i s J. Florianem a jeho vydavatelstvím Stará Říše). 1933–35 pracoval v ostravském rozhlasu jako redaktor, krátce též působil v Lid. novinách. 1935 se stal profesorem na nově vzniklé Obchodní akademii v Mladé Boleslavi. Za války, kdy školu ochromilo zabránění budovy pro vojenské účely, se přestěhoval do Prahy, kde dále vyučoval na různých středních školách (počátkem 50. let též externě přednášel ruskou literaturu na tehdejší Vysoké škole politických a hospodářských věd). 1957 se stal vědeckým pracovníkem Ústavu ruského jazyka, literatury a dějin SSSR ČSAV, po jeho zrušení 1964 přešel do nově vzniklého Ústavu jazyků a literatury ČSAV, kde se věnoval slovanské komparatistice a studiu českého a ruského verše.

Z. se na počátku 30. let vyhrnil především jako překladatel poezie. Jeho literární orientaci ovlivnil gymnaziální učitel V. Martínek, který své žáky seznamoval s moderní francouzskou poezií a vedl ke sledování současné české básnické tvorby, a později vztah k ostravskému časopisu *Poezie*, kde působil jako redaktor pro slovanské literatury a publikoval své překlady a studie. V duchu programu této revue, který proklamoval nadčasové hodnoty „čistě“ poe-

zie (promyšleně byl realizován i výběrem překládaných veršů), se Z. orientoval na básníky spojující křesťanskou spiritualitu se smyslem pro moderní výraz. Nalézal je především v polské poezii po symbolismu (básnické skupiny Skamander a Czartak) a poučeným výběrem k nám uváděl např. básníky J. Tuwima a L. Staffa (na překlady navazoval informativními články a studii o jejich významu); originálním počinem bylo Z. přebásnění sbírky E. Zegadłowicze Beskydské balady, slučující lidovou baladičnost se sociální symbolikou, v němž Z. využil krajového dialektu. Z. nadále sledoval nejen polskou moderní poezii (J. A. Gałuszka, C. Miłosz, J. Przybosz, A. Slonimski, A. Ważyk), ale v 50. letech vydal i překlad Mickiewiczových Balad a romancí, v němž dbal o jejich vazbu k lidové slovesnosti. Už v revui Poezie začal Z. objevovat i básníky tehdejší Jugoslávie: vedle několika překladů dubrovnické renesanční lyriky (D. Držić, Š. Menčetić) zejména představitele srbské moderny navazující na francouzský symbolismus (V. Ilić, A. Šantić, M. Rakić, J. Dučić), z jejichž veršů sestavil a po válce vydal antologii Zpěv jihu. Ze slovanských jazyků překládal Z. i prózu; knižně vyšly jeho překlady románů z polštiny (J. Wittlin), srbochorvatštiny (D. Vilović), slovinštiny (J. Kozak) a později i z ruštiny (I. S. Turgeněv). Praxe překladatele poezie vedla Z. k promyšlení obecnějších otázek versologie, k němuž dospíval srovnáváním možností různých veršových systémů. Teoretickým pokusem o vymezení rozdílů mezi systémem ruským a českým byla Z. disertace, kterou včlenil jako podstatnou úvodní partii do knihy *Úvod do estetiky ruského verše*; z částí, které doplnil, zaujala deskriptivní kapitola o rýmu. Po 1945 Z. spolupracoval s nakladatelstvím Vyšehrad a později Československý spisovatel; psal (vedle recenzí a kulturních zpráv v Lid. novinách) popularizující doslovy k vydáním starších českých autorů (J. Š. Baar, V. Hálek, K. Klostermann, V. Mrštík, F. Pravda, J. Zeyer), akcentující v duchu tehdejší kulturní politiky lidovost a pokrokovost literárního díla. Výjimečně Z. publikoval i vlastní beletrii (povídka, fejetony z cest), v rukopisu zůstala rozsáhlá práce o ruském a českém verši.

ŠIFRY: ja, ja., -ja, -ja-, JZ, jz, jz., j. z.. -jz-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Acta Universitatis Carolinae. Philologica 1. Slavica Pragensia 5 (1963); A. Mickiewicz: Spisy 1 (1953); sb. Archy (Stará Říše 1927–31); Bezručův sborník (1947, usp. K. Černohorský, B. Sobotík);

Blok (1946–49); Časopis pro slovanské jazyky, literaturu a dějiny SSSR (1956); Černá země (Mor. Ostrava 1930–31); Červený květ (Ostrava 1957); Českoslovanská rusistika (1957–59); 1958 K otázce básnického stylu ruského a českého; Čin (1932); Dětská kniha (1955–56), sb. Dr. Vojtěch Martínek. Jeho život a dílo (Mor. Ostrava 1937); ELK (1937, 1939); ant. Jaro národů ve slovanských literaturách (1948); sb. Kahan nad černou zemí (1947); Kritický měsíčník (1939, 1948, překl. polské poezie); Kvart (1946–49; roč. 5 O rytmickou reformu českého verše); Kytice (1947, Rytmická zákonitost Slezských písní. Problematika rytmického řádu Máchova Máje); Lid. demokracie (1956); Lid. noviny, pokr. Svob. noviny (1932, 1948–52); List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1946); Lit. noviny (1955–59); Mateřídouška (1956); Maticice opavská (1947); Nár. osvobození (1929–35); alm. Náš hlas (Frýdek 1935); sb. Náš Majakovskij (1951, Verš V. Majakovského v českém překladu); Nejmenší revue (1930); ant. Nová polská poezie (1952); Nový život (1949–50), Obrana lidu (1953); Plán (1930); Poezie (1931–34); Práce (1955, 1961); Pramen (1927); Puškin u nás 1799–1949 (1949, A. S. Puškin a český verš); Rozpravy Aventina (1930–32); Řád (1941); Slovanský přehled; Slovanský jazyk a literatura (1959); Sovětská literatura (1955); Světozor (1939); ant. Šestipatrový den (1980); Tvar (1929); Tvorba (1957–59); sb. Velká říjnová socialistická revoluce v dějinách a kultuře ČSR (1958); Věstník Maticice opavské, pokr. Slezský sborník (Opava 1937, 1947); Vyšehrad (1946, Kriteria básnického překladu); Zeměd. noviny (1955); Zlatý máj (1958–61); Zvěrokruh (1930). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Slovanství a evropanství (1945 ← Poezie 2, 1932/33); Úvod do estetiky ruského verše (1949). – *Překlady*: J. Tuwim: Básně (1930, bibliof.); E. Zegadłowicz: Beskydské balady (1933); J. Wittlin: Sůl země (1937); Z. Mysłakowski: Obecná pedagogika (1939); D. Vilović: Tři hodiny (1939); Zpěv jihu. Výbor z moderní srbské poezie (1945); V. Bartol: Alamut (1946); J. Kozak: Předměstí sv. Petra (1947); L. Staff: Tragická falanga (1948); B. Prus: Loutka 1–3 (1949–50, přel. H. Teigová, verše J. Z.); S. Brzozowski: Plameny (1950, přel. H. Teigová, verše J. Z.); A. Mickiewicz: Balady a romance (1952) → Spisy 1 (1953); I. S. Turgeněv: Otcové a děti (1952, výbor z díla) + Rudin (1954); J. Andrzejewski: Strana a tvorba spisovatele (1953); J. I. Čarušin: O velkých i malých (1954). ■ REDIGOVANÉ *časopis*: Poezie (1932–33, od č. 2 roč. 2, s J. Strakošem, Z. Šmídem, Z. Vavříkem); *knižní tituly*: V. I. Kostylev: Ivan Hrozný 1–3 (1949–50, red. překladů Z. Vovsové, K. Značkovské a M. Mervarta), ant. Nová polská poezie (1952, s E. Sojkou). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Zlatý kohoutek. Pohádky a povídky sovětských dětí (1947); M. Konopnicka: Lidé jsou dobří (1951); V. Hálek: Na statku a v chaloupce (1952); K. Havlíček Borovský: Výbor z díla (1954); V. Martínek: Zelená a černá domovina (1954, výbor pro ml.); L. N. Tolstoj: Výbor z díla (1955); Po-

hádky dvanácti měsíčků (1957); České národní pohádky a písně (Bratislava 1958); Devět pávů. Výbor z jihoslovanských národních pohádek (1958). ■

LITERATURA: ● ref. překl. E. Zegadłowicz: Mgr. (A. S. Mágr), Prager Presse 24. 11. 1932 a 18. 6. 1933; A. N. (Novák), LidN 10. 9. 1933 ●; K. Krejčí: ref. překl. J. Wittlin, LidN 14. 2. 1938; J. B.: ref. ant. Zpěv jihu, Akord 13, 1946/47, s. 234; ● ref. Úvod do estetiky ruského verše: J. Levý, Slovesná věda 1950, s. 121; V. Kúst, LF 1950, s. 227 ●; K. Koževniková: K překladu Turgeněvova románu Rudin, Sovětská jazykověda 1955, s. 409; J. Teichmann: k padesátinám, Červený květ 1957, s. 112; dk (L. Dvořák): Společné kořeny verše staroruského a staročeského (reakce na názory J. Z.), Českosl. rusistika 1961, s. 190; ● nekrology: V. Ficek, Listy PPB 1964, č. 18 + (šifra V. F.) SLSb 1964, s. 525 ●; -dš- (D. Šajtar): Vzpomínka na J. Z., Lit. měsíčník 1982, s. 125; Z. Škrabal: Literární revue Poezie a její tvůrci – Zdeněk Vavřík, PhDr. Zdeněk Šmíd, PhDr. J. Z. (1983, 10 sv., rukopis); D. Šajtar in Poezie 1931–1934. Historie jednoho časopisu (1995).

tg, ll

Vilém Závada

* 22. 5. 1905 *Hrabová* u Ostravy
† 30. 11. 1982 *Praha*

Básník, jenž vyšel z ovzduší básnické avantgardy 20. let, nesdílel však její optimismus; v neornamentální deziluzivní poezii mříčící k tragickým jádrům lidské existence obnažoval kořeny sociální, mravní a hodnotové krize uprostřed odlišťujících mechanismů moderní civilizace; po období zjednodušujícího přitakání poválečným poměrům se na sklonku života vrátil k poezii existenciální hloubky a tragického pocitu života; překladatel, editor a publicista.

Otec, valcář Vítkovických železáren, padl v květnu 1915 na haličské frontě. Z. vychodil v rodišti obecnou školu, 1917 byl po vykonaných zkouškách přijat do tercie klasického gymnázia v Ostravě (učil ho malíř A. Procházka, jeho vztah k literatuře výrazně ovlivnil profesor češtiny spisovatel V. Martínek, s nímž udržoval celoživotní přátelství a korespondenci). Po maturitě (1923) studoval v Praze na filoz. fakultě slovanskou filologii, češtinu a francouzštinu (v posledním roce studia navštěvoval i Státní knihovnickou školu, státní zkouška 1927); absolvoval 1927, doktorát 1931 prací *Václav Šolc, život a dílo*. Během studií začal psát a publikovat verše (od 1924), účastnil se literárního a kulturního života a sblížil se s mladými básníky, např. s V. Nezvalem, J. Seifertem, K. Bieblem, F. Halasem, 1927 vstoupil do uměleckého spol-

ku Devětsil. 1927–32 pracoval v nakladatelství Aventinum nejprve jako tajemník, pak redaktor Rozprav Aventina, které 1930–32 spoluredigoval s O. Štorchem-Mariem (v předvečer 25. 2. 1948 založil Klub přátel Aventina, jehož velmi krátkou existenci řídil). 1933 přešel do nakladatelství Melantrich, redigoval časopis Listy pro umění a kritiku (1933–34 jako odpovědný redaktor, 1935–37 s red. kruhem), zpočátku i kulturní rubriku novin Čes. slovo a A-Zet; tehdy se sblížil s ředitelem nakladatelství, kritikem B. Fučíkem. 1937 nastoupil jako výpomocná vědecká síla do Univerzity, později Státní knihovny, kde působil (s tříletou přestávkou na počátku 50. let) až do 1960, 1948 a 1958–59 ve funkci ředitele (za války se podílel na stěhování cenných knih do depozitářů na Karlštejně a ve Zlaté Koruně). 1951–53 byl zaměstnán ve Svazu českosl. spisovatelů jako vedoucí oddělení pro začínající autory, od 1953 byl současně vedoucím redaktorem poezie v nakladatelství Českosl. spisovatel. Ve Svazu českosl. spisovatelů působil znovu po 1960, z toho 1960–63 jako jeho tajemník. 1965 odešel do důchodu. 1954–76 zastával funkci předsedy Čes. literárního fondu. Od 1972 byl členem ústředního výboru Svazu čes. spisovatelů. Již od studentských let cestoval po Evropě (Rakousko, Švýcarsko, Francie, Itálie), navštívil i Orient (1961). – Bratr Jaroslav Z. byl literární historik a překladatel ze slovanských jazyků; syn Jan Z. (* 1933) je biolog, virolog a onkolog.

Z. prvotina *Panychida* patří svou uvolněnou bohatou obrazností i polytematičností inspirovanou pro avantgardu klíčovým podnětem Apollinairova Pásma k nejvýznamnějším knihám vrcholného období českého básnického poetismu. Zároveň však představuje (spolu s Halasovou prvotinou *Sépie*) vývojově významnou revizi avantgardního optimismu, radostného okouzlení „všemi krásami světa“, proměnlivě barvitou dynamikou moderní civilizace a důvěryplného přilnutí k revolučnímu utopismu. Z. pohled na svět je již na počátku poznamenaný trýznivým vědomím nejen sociálně, ale i obecně existenciálně podmíněné krize, nezajištěnosti lidského bytí, spíše tragickou než jen skeptickou deziluzí, deprimujícím pocitem samoty a vykořeněnosti. Tento prožitek všeprostopujícího rozkladu hodnot a ztráty životního smyslu se do krajnosti prohloubil ve sbírce *Siréna* a vyústil do složitých, většinou naturalisticko-deskriptivních obrazů neodvrat-

Závada

né zkázy, hnusu nad ošklivostí mravně zhoubného „mumraje světa“, nazíraného v perspektivě smrti a tušeného posledního soudu. Básník se ocitá v pozici apokalyptického soudce, starozákonního tragického žalmisty marnosti pozemského bytí. Barokně citěná rozeklaná polarita mezi zatracením a spasením, mezi dobrem a zlem se rozevívá do širšího významového plánu ve sbírce *Cesta pěšky*; v ní Z. v dobách ohrožení národní nezávislosti hledal protiváhu k pocitu životní marnosti a beznaděje a našel ji v mravní věrojatnosti „pěšího“, dělného života, prosté soudržnosti a solidarity, rostoucí z prožitku sounáležitosti s rodným krajem. I ten však u Z. obsahuje polaritu vycházející z pomezí mezi idylickou krásou beskydské přírody a hrůznou monumentalitou ostravské průmyslové megapole. Zprvu spíše existenciální i eschatologicky pojmenovaná dualita mezi dobrem a zlem se u Z. stále výrazněji promítá do roviny etické reflexe života: dobro znamená opravdovost, zlo faleš a životní plytkost; ekvivalentem této mravní mužné ryzosti se stává i charakter jeho verše (málomluvný, sevřený, směřující k určitým, pevně konturovaným výtažkům-poselstvím). Ve sbírce *Hradní věž* se Z. však znovu vrátil k tragismu Sirény i k její zobecňující, symbolizující monumentalitě, vyjadřující tíhu okupační doby i odhodlanost k rezistenci vůči vnitřnímu rozvratu a nákaze zbabělosti, jež válka přináší. S psychickými i duchovně mravními traumaty, jimiž válka a nacismus zranily lidské nitro se Z. vyrovnával ve sbírce *Povstání z mrtvých*. V poúnorové době se snažil vyhovět ideologicky motivovaným požadavkům na socialistickou poezii tím, že na žádoucí schéma opět aplikoval, tentokrát do krajnosti zjednodušenou, dualitu dobra a zla: takto vynucená poezie sbírky *Město světla* přinesla didakticky primitivní dobově služebné veršování. Zjednodušení ve společensky intimnějším prostoru charakterizuje i verše sbírky *Polní kvítí*, které se pokusily o návrat k citově naivnímu idylismu poetik 19. století i k nerudovské veršové intonaci. Prvním krokem ke znovunavázání na strukturálně, metaforicky i názorově diferencovanější i osobnostně autentičtější básnický postoj se stala sbírka *Jeden život*. Na konci 60. let (souběžně s překladem starozákonní knihy Jobovy) vznikala Z. vrcholná sbírka *Na prahu*, obsahující texty střídme niterné monumentality, které s mimořádnou intenzitou vyjadřují drásavou tragiku nahého

lidského údělu tváří v tvář jeho konečnosti, texty statečného, nelitostného bilančního sebeuvědomění, verše, jejichž existenciální subjektivita směřující z ryze osobní tísně k univerzální lidské situovanosti souznívala ve své době i s úzkostným klimatem české společnosti krátce po sovětské okupaci. Z. básnické dílo se pak uzavřelo harmoničtější poezií sbírky *Živote díky*, v níž navzdory vědomí hořkosti ztrát a proher je znovu postulována nutnost zápasu o úhrnný pozitivní životní smysl a jeho přesah. – Z. vzpomínky, vyznání, literární studie a úvahy obsahuje výbor *Krajina a lidé mého srdce*. Příležitostně překládal poezii maďarskou (E. Ady, A. József, S. Petőfi), francouzskou (G. de Nerval), jihoslovanskou (lidová epika) a slovenskou (J. Kostra), psal též poezii pro děti.

ŠIFRY: A., -A., am, am., -am, -am., d., -d. (oboje Eva), Dr. V. Z., F. Hlz (s F. Halasem, B. Fučíkem, P. Levitem v Listech pro umění a kritiku 1934), m-a., -va-, V. Z., vz, vz., -vz-, Z., zd., Zd., z. v., zv, zv. ■ PŘÍSPĚVKY in: ant. A co básník? (1963); A-Zet (1934, 1937); Akord (1939, 1944); Almanach Klubu čtenářů 1962 (1963); Almanach Kmene 1930–31 (1930), ...1931–32 (1931), ...1932–33 (1932), Jarní A. K. 1932, A. K. Jaro 1934, A. K. 1935–36 (1935), 1936–37 (1936), 1948; sb. Básně o vazbách (1936); sb. Básníci o knize (1942); Básnický almanach 1953; Beseda (1970); Besedy Moravskoslezského deníku (Mor. Ostrava 1924); Blok (Brno 1947–48); Brněnský večerník (1975); Cesta míru (1954); Červený květ (Ostrava 1956–57, 1961); Čes. literatura (1960); Čes. slovo (1931–34); Českosl. demokracie (1946); Českosl. novinář (1953); Českosl. voják (od 1959); Čes. dělník (1941); sb. Čeští spisovatelé korejským dětem (1952); Čteme (1938); Čtenář (1968–71); Dětská kniha (1955); sb. Dík a pozdrav. Josefu Horovi k padesátinám (1941); Doba (Brno 1947); Družba (1965); sb. 25. Bezručova Opava (1982); sb. Emanuelu Lešehradovi k 15. březnu 1937 (1937); Eva (1931–32, 1935–42); sb. Fronta (1927); G 71 (1971); Hlas revoluce (1973, 1982); Host (1924–29); Host do domu (1954, 1961–64); Hovory o knihách (1937–39); Impuls (1966, 1968); ant. Jakou barvu má srdce (1965); sb. Jiří Wolker, příklad naší poezie (1954); Kalendář Rudého práva (1962); ant. Kantáta pro dvanáct hlasů (1976); Každou vteřinu. Magazin poezie (1964); Kino (1971); Kmen (1926–27); Kmen (70. léta); sb. Kniha a národ 1879–1939 (1939); Knihovna (1945, 1954–55); Knihovník (1965); Knižní kultura (1965); Kolo (Brno 1933, 1936–37, 1940); sb. Krajem Malého Bobše (Znojmo 1969); Kritický měsíčník (1939–41, 1947); Krkonoše (Vrchlabí 1976); Kultura (1957–60); Kulturní kalendář Mostecka (Most 1962); Kulturní práce (1963); Kulturní tvorba (1966–67); Kvart (1930–31, 1937, 1945–49); Květen (1955); Květy (od 1951); Kytice (1945–46); Lid. de-

mokracie; Lid. noviny (1933, 1937–38, 1949–51); Lidový kalendář (1962); List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1947); Listy (1968); Listy Klubu přátel poezie (1968–80); Listy PPB (Opava 1962–64); Listy pro umění a kritiku (1933–37); Lit. listy (1968); Lit. měsíčník (1972–82); Lit. noviny (1941–50); Lit. noviny (1952–67); Lit. rozhledy (1930); Lumír (1931, 1933); Mateřídouška (1954); sb. Mít dětské srdce (1974); Mladá fronta (od 1952); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1927, překlad R. O. Feuilleta); My 45 (1945); sb. Naším vojákům (1952); Nový život (1949–57); Obrana lidu; sb. Oheň a růže (1961); Ohníček (1971, 1975); O knihách a autorech (1974); Orientace (1967); Ostravský kulturní měsíčník (1977); Ostravský večerník (1974–77); Otázky míru a socialismu (1967); Památník Petra Bezručky (Ostrava 1957); sb. Petr Bezruč 1867–1967 (Jarošov 1967); kat. Petr Bezruč, věstec svého lidu (1952); Pionýr (1960–61); sb. Písně díků (1949); Plamen (1959–62, 1966–68); Plán (1930–32); Poezie (Mor. Ostrava, Kroměříž 1932); Pochodeň (Hradec Král. 1963); sb. Pozdravy Petru Bezručovi (1938); Práce (od 1952); Práce pionýrů (1954); sb. Práce zpívá (1949); Praha–Moskva (1960, 1977); Pramen (Plzeň 1925, 1927); Právo lidu (1937); Program D; sb. Prokletí básníci (1930); Prospekt (1930); Předvoj (1950); Ranní noviny (1933–37); ReD (1927–28); Ročenka Rozhledů (1936); Rodina a škola (1975); Roj; Roudnický kulturní měsíčník (1966); Rovnost (Brno, od 1950); Rozhledy (1936–37); alm. Rozlet (1955); Rozpravy Aventina (1927–32); Rudé právo (1946–82); Scéna 80 (1980); Severomor. kalendář 1961 (1960); Signál; sb. Slezské písně v korespondenci 1898–1918 (1967, stať Nad korespondencí P. Bezruče); sb. Slezsko Petru Bezručovi (Hrabyně 1937); Slovo a slovesnost (1936); sb. Slyšet se navzájem (1966); Směna (1948); alm. Souhvězdí Aurory (1977); Sovětská literatura (1977); sb. Srdce budoucího věku (1982); sb. Stalin je život lidí budoucích (1954); sb. Stavba ve výši. Památce Otokara Březiny (Brno 1970); Stráž lidu (1950); sb. Stráž míru (1950); Svět práce (1970); Svět socialismu (1970–71); Svět sovětů (1952–53); Svět v obrazech (od 1962); Světová literatura (1956); Svoboda (1972–75); Svob. slovo (od 1950); Štafeta (Prostějov 1977); Telegraf (1936–37, 1940); Tribuna (1971); Tvar (1928–29); Tvorba (od 1947); U (1936); Večerní Praha; Venkov (1941); ant. Verše domova (1940); Vlasta; Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko (1969); Volné směry (1940); Za krásami domova (1961); Zápisník (1971); sb. Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám (1953); Zeměd. noviny (1975); Zvěrokruh (1930); Žijeme 1932; Život (1929–31, i příl. Čtrnáctého září 1937. T. G. Masarykovi, 1937); sb. Život s knihami. 60 let Josefa Strnadla (1972); – posmrtně: sb. 40 let práce pro českou knihu (1989, k jubileu nakl. Českosl. spisovatel; Z. vzpomínka); sb. Ostrava (1983, vzpomínky); též přetisky BB v různých antologiích. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Panychida (BB 1927); Za Otokarem Březinou (studie, 1929, bibliof.); Pohřeb

básníka. In memoriam Otokara Březiny (B 1931, bibliof.); Pašijový týden (BB 1931, bibliof.; 1932 upr. in Siréna); Siréna (BB 1932; upr. vyd. 1950); Cesta pěšky (BB 1937); Václav Šolc, básník Prvosenek (studie, 1938, přeprac. disertační práce); Hradní věž (BB 1940); Povstání z mrtvých (BB 1946); Město světla (1950); Mám rád svou maminku (BB pro ml., 1954); Půjdu do mateřské školy (BB pro ml., 1955); Polní kvítí (BB 1955); Jdou vojáci, jdou (BB pro ml., 1956); Ostravsko ve fotografii (BB k obrazové publikaci, 1958); U maminky, u tatínka (BB pro ml., 1959); Na zemi (B 1960); Moře (B 1962, bibliof.); Jeden život (BB 1962; 1963 dopln. vyd.); Na prahu (BB 1970); Krajina rodu v díle Františka Hrubína (proslav, 1971, s proslavem J. Opelíka); Krajina a lidé mého srdce (vzpomínky a studie, 1973; 1980 dopln. vyd.); Srdcem přítele. Praha–Moskva (texty, BB k fotografické publikaci, 1975, s A. Surkovem); Živote díky (BB 1977); Naše pohádky (1981, na náměty pohádek B. Němcové). – *Překlady*: Gérard de Nerval 1 (1930, překl. poezie, prózy J. Zaorálek, i usp.); E. Ady: Krev a zlato (1950, s F. Halasem); S. Petőfi: Mé písně (1950, s jinými) + Blesky rozhněvané i křídla motýlů (1973, s K. Bednářem, L. Hradským); A. N. Tolstoj: Kocour a liška a jiné pohádky ruského lidu (1953) + Jak liška létala (1967); Jégé (L. Nádaši): Adam Šangala (1955, i upr. pro ml); Jugoslávské zpěvy. Sborník lidové epiky jižních Slovanů (1958, s O. Berkopcem, F. Halasem); Žalozpěvy (1958, se S. Segertem, in Pět svátečních svitků); A. József: S čistým srdcem (1959, s K. Bednářem, L. Hradským); J. Kostra: Javorový list (1960, i usp.); O. Župančič: Úsvity a bouře (1962, s jinými); N. Eminescu: Až září voda tmavá... (1964, s E. Strebingerovou); Kniha Jóbova (1968, se S. Segertem); Se zvířátky do pohádky (1968, s O. Maškou); A. Dalčev: Svátky v drobných starostech (1970, s D. Hronkovou); O. Chajjám: Čtyřverší (1974, za jazyk. spolupráce J. Rypky); S. Kosovel: V malém pláští slova (1974, s O. Berkopcem); Jižní vítr. Deset bulharských básníků (1974, s jinými); Mladý den. Deset slovenských básníků (1975, s jinými); V. Teodorescu: Nepřetržitá báseň (1980, s E. Strebingerovou); – posmrtně: Nové hvězdy nad Triglavem (1983, s O. Berkopcem, J. Urbánkovou, i usp. s O. Berkopcem). – *Výbory*: Básně (1954); Vzduch a světlo (1960); Smutek léta (1960, bibliof.); Znáš jedno město (1960, ed. D. Šajtar); Jeden život (1962); Beze jména (1970); Hoře lásky (1971); Kdo s básní zachází (1975, ed. B. Štorek); Cesta pěšky (1975, ed. J. Loužil); Básně (1979, ed. M. Florian); Vtisknout své znamení (výbor z překladů, 1979, in Básnické dílo V. Z. 5, ed. V. Novotný); Můj hlas (1981); Hořké milování (1982); Ohňostroj (1985, ed. J. Peterka); Ve skořápce země (1987, ed. J. Adam). – *Souborná vydání*: Tři knihy veršů (Odeon, 1971, 1 sv., obs. Panychida, Cesta pěšky, Hradní věž); Básnické dílo V. Z. (Českosl. spisovatel, 1972–79, 5 sv.). ■ KORESPONDENCE: Vzájemná korespondence V. Z. a Vojtěcha Martínka (z 1924–60, O. Martínkové z 1961; 1981, ed. A. Závodský); Dopisy V. Z.

Závada

Ivanu Slavíkovi (z 1980–81; se statí I. Slavíka), *Alternativa nova* 1995, č. 9. ■ **REDIGOVAL časopisy:** Kruh (1925, 1. č., s A. C. Norem, K. Šmídem a Z. Vavříkem), *Rozpravy Aventina* (1930–32, s O. Štorchem-Mariemem), *Masarykův lid* (srpen 1932 – únor 1933, odp. red.), *Listy pro umění a kritiku* (1933–37; 1933–34 odp. red., 1935–37 s red. kruhem), *Volné směry* (1940, roč. 36, č. 1, s jinými); **sborníky:** *Almanach Kmene* 1935–1936 (1935), *Stráž míru* (1950, s F. Kautmanem, J. Kostrou a J. Pilařem), *Básnický almanach* 1953 (1953), *Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám* (1953, s K. Konrádem, J. Nohou a V. Pekárkem), *Stalin je život lidí budoucích* (1954, s jinými), *Rosný bod. Poezie 7. Bezručovy Opavy* (1964, s jinými); **knižnici:** *Tvar* (1940–45, s B. Fučíkem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** *Naším vojákům* (1952, s V. Maršíčkem); *V pohotovosti* (1953, s V. Maršíčkem); *P. Kříčka: Z díla* (1954; upr. vyd. 1957); *J. S. Machar: Básně* (1954); *V. Říha (Tille): Zvířátka a Petrovští a jiné pohádky* (1954) + *Popelka* (1973); *V. Dyk: Básně* (1955) + *Opustí-li mne...* (1973); *S. Čech: Básně* (1960); *J. Neruda: Vším jsem byl rád* (1965); *J. Wolker: Tvář za sklem* (1975, se Z. Trochovou); viz též rubrika **KNÍŽNĚ. Překlady.** ■

BIBLIOGRAFIE: O. Jirečková, J. Kuncová: *Dílo V. Z. Personální bibliografie* (1960, rozmnož.); *V. Volfová in V. Z.: Jeden život* (1962); *S. Mouchová in V. Z. (1975, příležitostný tisk nakl. Českosl. spisovatel, se statí B. Štorka); M. Spáčilová: Národní umělec V. Z. Personální bibliografie* (Olomouc 1985, úvodní studie F. Valoucha); *J. Adam in V. Z.: Ve skořepě země* (1987); *I. Málková, D. Řehák: Osobnost a dílo V. Z. v bibliografických datech* (2006). ■ **LITERATURA:** *J. Petrmichl: V. Z., básník českého charakteru* (1963); *M. Rusinský: Básník Ostravy V. Z. (Ostrava 1965; rozšíř. vyd. 1966, strojopis); V. Rzounek: V. Z. aneb O smyslu poezie* (1978); *I. Málková: Hledání V. Z.* (2003). ■ ● ref. *Panychida: P. Fraenkl, Host* 6, 1926/27, s. 231; *V. Nezval, Kmen* 1, 1926/27, s. 205; *F. Götz, NO* 31. 5. 1927 → *Básnický dnešek* (1931); *J. H. (Hora), RP* 14. 7. 1927 → *Poezie a život* (1959); *A. N. (Novák), LidN* 17. 7. 1927; *M. Dvořák, Tvar* 1927, s. 167; *A. M. Píša, Sever a Východ* 1927, s. 236 → *Dvacátá léta* (1969); *jšr. (J. Šnobl), LitN* 1927, č. 8; *J. Ošmera, Kulturní zpravodaj* 1927, s. 226; *Z. Kalista, Cesta* 10, 1927/28, s. 139; *B. Fučík, Pramen* 7, 1927/28, s. 237; *J. B. Čapek, Lit. svět* 1, 1927/28, č. 3; *B. Václavek, ReD* 1, 1927/28, s. 123 ●; *K. Vokáč: Smutek soudobé poezie, Čin* 2, 1930/31, s. 757; *K. Janský: ref. Pašijový týden, LitN* 5, 1930/31, č. 15; ● ref. *Siréna: F. X. Šalda, ŠZáp* 5, 1932/33, s. 130 → *Z období Zápismníku* 2 (1988); *J. B. Čapek, Čin* 4, 1932/33, s. 704; *M. H. (Hlávka), Studentský časopis* 12, 1932/33, s. 253; *tv (T. Vodička), Řád* 1, 1932/33, s. 416; *js. (J. Strakoš), Poezie* 2, 1932/33, č. 2; *P. F. (Fraenkl), Naše doba* 40, 1932/33, s. 502; *V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír* 59, 1932/33, s. 216; *A. M. Píša, Rozhledy* 1933, s. 38; *J. Matouš, Nové Čechy* 1933, s. 139; *B. Fučík, LUK* 1933, s. 246 → *Kritické příležitosti* 2 (2002); *jh (J. Hora),*

Čes. slovo 6. 2. 1933; *A. N. (Novák), LidN* 12. 2. 1933; *M. Rutte, Prager Rundschau* 1934, s. 138 ●; *A. C. Nor: Nejmladší slezská poezie, Rozhledy* 1934, s. 110; *F. Götz: Situace české lyriky, Čin* 1934, s. 81; *P. Fraenkl: Básníci z duchovního rodu Máchova, Rozhledy* 1936, s. 149; ● ref. *Cesta pěšky: F. Götz, LitN* 9, 1936/37, č. 16 → *Literatura mezi dvěma válkami* (1984); *J. B. Č. (Čapek), Naše doba* 44, 1936/37, s. 496; *J. Hora, Čes. slovo* 28. 3. 1937 → *Poezie a život* (1959); *V. Černý, LidN* 5. 4. 1937 (k tomu polemika: an., tj. *J. Strnadel, Ranní noviny* 1. 7. 1937); *AMP. (A. M. Píša), PL* 30. 4. 1937 → *Třicátá léta* (1971); -á (J. Rybák), *RP* 29. 8. 1937; *B. V. (Václavek), U* 1937, s. 292; *R. Černý, LUK* 1937, s. 284; *J. Strnadel, Čin* 1937, s. 79; *V. H. (Z. Kalista), Lumír* 64, 1937/38, s. 40; *M. Hlávka, Studentský časopis* 17, 1937/38, s. 30 ●; ● ref. *Hradní věž: J. Hora, Čes. slovo* 26. 5. 1940 → *Poezie a život* (1959); *V. Martínek, Moravskoslezský deník* 15. 6. 1940 → *Živné zdroje* (1972); *AMP. (A. M. Píša), Nár. práce* 16. 6. 1940 → *K vývoji české lyriky* (1982); *F. Götz, Čteme* 1940, č. 14 → *Literatura mezi dvěma válkami* (1984); *B. Polan, KM* 1940, s. 413 ●; ● ref. *Povstání z mrtvých: G. (F. Götz), NO* 16. 6. 1946; *AMP. (A. M. Píša), Práce* 12. 7. 1946 → *K vývoji české lyriky* (1982); *J. Pilař, Zeměd. noviny* 28. 7. 1946; *J. Janů, Svob. noviny* 30. 7. 1946; *J. Hájek, Tvorba* 1946, s. 509; *lk (L. Kundera), List Sdružení mor. spisovatelů* 1946, s. 305; *J. Morák, My* 46, 1946, č. 31; *K. Bodlák, Listy* 1, 1946/47, s. 627; *K. P. (Polák), PL* 1. 5. 1947; *A. Závodský, SISb* 1949, příl. *Slezská tvorba*, s. 87 ●; *F. Buriánek: ref. Hradní věž* (1949), *Zeměd. noviny* 30. 6. 1949; *A. Závodský: ref. Siréna* (1950), *SISb* 1950, s. 535; ● ref. *Město světla: I. Skála, RP* 18. 6. 1950 → *Kontinuita* 1 (1980); *A. Závodský, SISb* 1950, s. 519; *M. Sedloň, NŽ* 1950, s. 461; *V. Dostál, Var* 3, 1950/51, s. 293; *V. Pekárek, LidN* 12. 1. 1951 → *Literatura a skutečnost* (1962) ●; *J. Janů in V. Z.: Básně* (1954); ● ref. *Básně: J. Opelík, HD* 1955, s. 405; *Z. K. Slabý, Mladá fronta* 12. 3. 1955 ●; ● ref. *Polní kvítí: M. Petříček, Obrana lidu* 4. 12. 1955; *J. Rybák, RP* 13. 12. 1955; *K. Hrách, Květen* 1, 1955/56, s. 142; *Z. K. Slabý, Mladá fronta* 1. 1. 1956; *A. Sivek, Nová svoboda* 3. 1. 1956; *J. Hájek, RP* 6. 1. 1956; *led (J. Lederer), Zeměd. noviny* 5. 2. 1956; *I. Skála, LitN* 1956, č. 1 → *Kontinuita* 1 (1980); *J. Opelík, HD* 1956, s. 69; *A. Závodský, SISb* 1956, s. 537; *B. Svozil, Svoboda* 1956, č. 39 ●; *D. Šajtar: K básnickým počátkům V. Z., SISb* 1955, s. 229 → *Pět studií ve znamení Petra Bezruče* (1958) + *Starý a nový Z., Červený květ* 1956, č. 1; ● k *padesátinám: M. Petříček, Obrana lidu* 22. 5. 1955; *J. Petrmichl, RP* 23. 5. 1955; n., *Práce* 24. 5. 1955; *J. Janů, NŽ* 1955, s. 366, t. r. i sep. s tit. *V. Zavadovi k padesátým narozeninám* (s jinými); *M. Jungmann, LitN* 1955, č. 21 ●; *V. Dostál: Poezie národního osudu a národního charakteru, NŽ* 1956, s. 146; *L. Fikar: O V. Z., NŽ* 1956, s. 79; *M. Petříček: V. Z., in Glosy k současné české poezii* (1957); *J. Petrmichl: Básník českého charakteru (k pětapadesátinám), Tvorba* 1960, s. 498;

-aj (O. Rafaj): ref. Známa jedno město, Červený květ 1960, s. 166; A. M. Píša in V. Z.: Vzduch a světlo (1960); ● ref. Vzduch a světlo: D. Šajtar, Červený květ 1961, s. 27; J. Šimonovič, Smena (Bratislava) 4. 1. 1961 ●; I. Skála in V. Z.: Cesta pěšky (1961) → Kontinuita 2 (1980); ● ref. Cesta pěšky (1961): M. Uhde, HD 1961, s. 470; š. (J. Šimůnek), Večerní Praha 18. 7. 1961; I. Mojík, Práce (Bratislava) 10. 8. 1961 ●; A. M. Píša: V. Z., in Stopami poezie (1962) + V. Z., sb. Pro a proti 61 (1962); J. Petrmichl: Básník českého charakteru, Plamen 1962, č. 3 + Básnické začátky V. Z., ČLit 1963, s. 14 + in V. Z.: Jeden život (1962); ● ref. Jeden život: J. Urbánková, Tvorba 1962, s. 1160; A. Sivek, Nová Svoboda 10. 1. 1963; M. Vacík, RP 29. 1. 1963; O. Kryštofek, Práce 5. 2. 1963; F. Vrba, LitN 1963, č. 2; K. Horňák, Plamen 1963, č. 7; J. Trefulka, HD 1963, s. 54; O. Rafaj, Červený květ 1963, č. 1; J. Brabec, Kulturní tvorba 1963, č. 3 ●; F. Hrubín in Lásky (1967); J. Oliverius: ref. překl. Kniha Jóbova, Impuls 1968, s. 590; M. Petříček in V. Z.: Beze jména (1970); ● ref. Na prahu: V. Dostál, Tvorba 1971, č. 20; M. Vacík, LD 10. 7. 1971; J. Bartoš, Svědectví (Paříž) 15, 1978/80, s. 555 ●; -ra (V. Macura): ref. Básnické dílo 4, Zeměd. noviny 6. 10. 1973; ● k sedmdesátinám: M. Florian, Lit. měsíčník 1975, č. 5; M. Mravcová, Čtenář 1975, č. 5; R. Pytlík, ČLit 1975, s. 411 ●; M. Pohorský: ref. Krajina a lidé mého srdce, Lit. měsíčník 1976, č. 4; J. Strnad: Rodná řeč poezie (vzpomínka), Lit. měsíčník 1977, č. 2 → Rodná řeč poezie (1978); ● ref. Živote díky: V. Vodák (M. Vacík), LD 18. 1. 1978; V. Macura, Zeměd. noviny 19. 1. 1978; M. Blahynka, Tvorba 1978, č. 20 ●; A. Brousek: Básník českého charakteru?, in A. B., J. Škvorecký: Na brigádě (Toronto 1979); O. Rafaj in Portréty, kritiky a studie (1979); ● k pětasedmdesátinám: P. Kovářík, Svob. slovo 22. 5. 1980; J. Adam, Lit. měsíčník 1980, č. 5; A. Haman, Zpravodaj Státní knihovny ČSR 1980, č. 2 ●; J. Peterka in Principy a tendence (1981); ● nekrology: F. Cinger, RP 2. 12. 1982; M. Blahynka, Tvorba 1982, příl. Kmen, č. 49; M. Klusák, I. Skála, V. Kolár, Tvorba 1983, příl. Kmen, č. 2; M. Pohorský, V. Rzonek, Lit. měsíčník 1983, č. 5; M. Tomčík, V. Kolár, tamtéž, č. 6 ●; D. Šajtar: Jiří Wolker a V. Z., Kulturní měsíčník 1984, č. 1; Z. Kožmín in Interpretace básní (1986); J. Svoboda: Poezie V. Z. a Vojtěcha Martínka, SPPF Ostrava, ř. D, 1986, č. 23; M. Jähnichen: Poznámky k Z. poetice, ČLit 1988, s. 462; B. Říha in Chvála spisovatelství (1988); J. Pilař in Sluneční hodiny (1989); mč (M. Červenka) in Slovník básnických knih (1990, Cesta pěšky, Hradní věž, Panychida, Sírna) + (pod vl. jm.) Sebeoslovení v lyrice, Estetika 1991, s. 138; B. Fučík in Čtrnáctero zastavení (1992); M. Kubínová in Sondy do sémiotiky literárního díla (1995); J. Halas in Dodatky (1996); S. Segert: Spolupráce na básnických překladech, Dokořán 1997, č. 1; P. Blažiček in Básníci avantgardy v poúnorových letech, ČLit 1999, s. 259. M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); J. Vojvodík: Text jako obraz: pokus

o rekonstrukci obrazů světa in Z. básni Panychida, ČLit 2004, s. 355; I. Málková: Barokní obrazy v poezii V. Z.?, sb. Nové interpretace českého baroka (Polis-csaba 2004) + V. Z., Josef Kainar a proměna jejich poetik v 50. letech 20. století, Tvar 2005, č. 10 + Vztahy mezi Vladimírem Holanem a V. Z. (ve světle jejich korespondence a zádušní řeči), sb. Vladimír Holan a jeho souputníci. Sborník příspěvků z 3. kongresu světové literárněvědné bohemistiky 2 (2006).

vs

Antonín Josef Zavádil

* 1. 6. 1844 *Hodějice* u Slavkova
† 16. 11. 1925 *Kutná Hora*

Autor historické prózy a divadelních her pro děti a mládež, pořadatel zpěvníků, kulturní místopisec a historik Kutnohorska, publicista, vydavatel časopisů, kalendářů a učebních pomůcek.

Syn učitele. V rodišti vychodil obecnou školu. Kolem 1854 začal navštěvovat hlavní školu patrně v Slavkově, po dvou letech přešel na reálku. 1861–63 absolvoval učitelský ústav v Brně, seznámil se mj. s P. Křížkovským a A. K. Vítákem. Jako suplent učil v Dačicích, Třešti, Ivančicích (žák A. Mucha). Po složení učitelských zkoušek působil ve Slavkově, kde se účastnil spolkového života a spoluzakládal učitelskou jednotu, v Poboří u Kouřimi a v Uhlířských Janovicích, kde pokračoval ve své spolkové aktivitě (jako člen spolku Budeč inicioval vznik zákona upravujícího sociální postavení mobilizovaných učitelů). Od 1880 vyučoval na obecné chlapecké škole v Kutné Hoře, později se stal jejím ředitelem. I po penzionování se aktivně účastnil učitelské a kulturní spolkové činnosti. Zemřel po dlouhé nemoci, pohřben byl na kutnohorském hřbitově Všech svatých. – Není totožný s Antonínem Z., autorem knižně vydaných cestopisů *Obrázky z Bosny* (1911), *Obrázky ze Švýcar* (1911), *Česko-slovenského slovníku* (1908) a *Slovinsko-českého slovníku* (1910). – Z. bratr Alois (* 1839, ředitel obecné školy v Kovalovicích) uveřejňoval pedagogické články v *Učitelských listech*, *Mor. orlici*, *Pozoru*; knižně vydal učebnici *Výtahy z přírodo-, země- a dějepisu* (1869).

Časopisecky Z. publikoval od 60. let pedagogické a lidovýchovné články, zjitřeně reflektující školskou národnostní problematiku na Moravě (mj. kvůli jeho článku *Nedejme se* bylo konfiskováno číslo časopisu *Pěstoun morav-*

ský), informoval také o současném školním dění. Psal i referáty o pedagogických spisech a o beletrii pro děti a mládež. Po přesídlení do Kutné Hory Z. rozvinul mnohostrannou beletristickou, publicistickou a ediční aktivitu nevyrovnané úrovně, takřka výhradně určenou dětem a mládeži. Vydával školní zpěvníky a sborníky národních písní a vánočních koled, programově zaměřené proti písním „cizím a nemorálním“ (byl např. v korespondenčním styku s B. Smetanou), sám i písně skládal, mj. jako součást svých divadelních her; kutnohorské i moravské pověsti a historické události (zejména husitství, třicetiletá válka, napoleonské války) se staly námětem nenáročných mravoučně vlasteneckých povídek, často s dětskými hrdiny, které shrnul do souborů *Kutnohorské povídky*, *Obrázky starohorské*, *Moravské povídky*, *Obrázky z Karpat*. Ojedinele se staly námětem Z. próz rodinné vztahy (sentimentálně didaktická povídka *Šťastné Vánoce*); scénicky také zpracoval povídku S. Podlipské *Dětská svornost*. – Zvláštní pozornost Z. věnoval kulturní historii a místopisu Kutné Hory a Kutnohorska; jeho práce, založené na znalosti pramenů a s podané obecně přístupnou formou a s bohatým obrazovým doprovodem, byly zejména určeny širokému okruhu čtenářů; spíše odborné texty (zvláště o Kutné Hoře) publikoval mj. v Ottově slovníku naučném. Pro popularizaci historických poznatků mezi školní mládeží založil časopis *Historické rozhledy*, v němž otiskoval beletristické, místopisné a kulturně-historické příspěvky a adaptace prací českých (B. Bernau, K. Čermák, K. Červinka, A. Frumar, L. Grossmannová Brodská, A. Heyduk, F. Hrnčíř, P. Papáček, K. V. Rais, A. Sedláček) a moravských autorů (Č. Kramoliš, J. Tiray). Lidovýchovné a historické články uveřejňoval také v kalendářích, které redigoval pro kutnohorskou-telčskou nakladatelskou rodinu Šolců. Pro výuku zeměpisu sestavil, nakreslil a komentáři opatřil též četné kartografické pomůcky.

PŘÍSPĚVKY in: Athenaeum (1892); Budečská zahrada; Čes. mládež (1898–99); Čes. škola; Domácí hospodyně (Olomouc); Historické rozhledy (Telč 1898–1902); Komenský; Koruna česká (Kolín); Kutnohorské listy (i příl. Čáslavan); Květy mládeže (1897); Lit. listy (1888–89); Malý čtenář; Mladý Čech; Nový kalendář 20. věku Kronikář (Telč, Kutná Hora 1901–09); Pěstoun moravský (od 1863; 1864 Nedejme se); Posel z Budče (od 1870; 1871 Z deníku čekatela učitelství, 1877 Školská výstava v Písku dne 30.,

31. července a 1. srpna 1877, i sep.); Pražské hospodářské noviny; Rajská zahrádka; Rodinný kalendář 20. století (Telč, Kutná Hora 1901–09); Škola a život, i příl. Štěpnice; Učitelské listy; Zábavné listy (1893, 1895); Zlaté lístky (Písek); Zlaté mládí. ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie a adaptace* (pro ml.): Pastuškové (D 1882; opr. vyd. 1883); Dětská svornost (D 1886); Šťastné Vánoce (P 1889); Kutnohorské povídky 1 (PP 1890); Moravské povídky 1–3 (PP 1891, 1893, 1898); Obrázky z Karpat (PP 1891); Obrázky starohorské (PP 1902); Povídky ze života horníků (PP b. d., výt. nezjišť.). – *Historické a místopisné práce:* Památky královského horního města Hory Kutné (1886, s G. J. Laškem; rozšíř. vyd. 1894); Památná místa okolí kutnohorského (1890, s G. J. Laškem); Svědkové staré slávy kutnohorské (1898); Kde stál v Hoře Kutné kostel sv. Jiří? (b. d.); Památky Hory Kutné (b. d.). – *Ostatní práce:* Průvod pro varhany nebo harmonium k jesličkové hře Pastuškové (1884); Kostrové mapy pro školy obecné 1. Země rakousko-uherské 2. Zemědíly a Palestýna (b. d., před 1885); Mapa hejtmanství kutnohorského pro lid (b. d., před 1885); Král. horní město Hora Kutná v „Ottových Čechách“ (1888, polemika); Některé záhady zeměpisné 1 (1890); Obyvatelstvo měst a městeček v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (1891); Pětadvacetiletý učitelské jednoty Budče kutnohorské (1897); Letem celým světem. Sto obrázků stereoskopických 1–6 (1902–05); Královské horní a svobodné město Hora Kutná (1903, text k fotografiím); (b. d.): Čechy. Velká nástěnná mapa na české půdě...; Hora Kutná. Text k zobrazením...; Mapa hejtmanství kutnohorského pro žáky; Situační plán Hory Kutné; Zevrubná mapa bývalého kraje čáslavského s plným schematismem obcí. ■ **REDIGOVAL časopis:** Historické rozhledy (1898–1902); *kalendáře:* Nový kalendář 20. věku Kronikář (1901–09), Rodinný kalendář 20. století (1901–09). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Cyril a Metod. Sběrka zpěvů posvátných k oslavě... pokřesťení Čechů a Moravanů (b. d., 1880); Lyra. Sběrka písní českých (1878); Písň české mládeže (1881); Naše písň (1885); Posvátné zpěvy cyrilometodějské (1885); Zpěvy našeho lidu (b. d., 1886–87); Vánoční květy. Sběrka koled a písní vánočních (1888); Kutnohorskou slovem i obrazem 1, 2 (1912; reprint 2000); Zvonky. Písň slovenské... (b. d.). ■

LITERATURA: an.: ref. Pastuškové, Hlídka lit. 1884, s. 187; V. Kryšpín in *Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních 100 let* (1885, s. 310 a 404); -aue. (H. Pittauer): ref. Památky Hory Kutné, Lit. listy 9, 1887/88, s. 270; J. Antonínov: ref. Šťastné Vánoce, Hlídka lit. 1889, s. 255; J. Horák: ref. Kutnohorské povídky 1, Hlídka lit. 1890, s. 250; ● ref. Památná místa okolí kutnohorského: A. F., Lit. listy 12, 1890/91, s. 143; F., Hlídka lit. 1891, s. 111 ●; J. Horák: ref. Obrázky z Karpat, Hlídka lit. 1892, s. 348; -ý: ref. Svědkové staré slávy kutnohorské, NL 9. 9. 1899; an.: k osmdesátinám, Naše kniha 1924, s. 84; an.: nekrolog, NO 18. 11. 1925; mk: A. Z.

(1844–1925), Krásné město (Kutná Hora) 1970, č. 3; P. Novák: Kutnohořští kantoři a historiografové Kutné Hory, tamtéž 2003, č. 3.

mhs

Jaroslav Zavadil

* 29. 11. 1908 *Kutná Hora*

† 5. 5. 1943 *Praha*

Básník, autor milostné lyriky i reflexí o smrti a čase.

Narodil se v rodině právníka, adjunkta při státním návladnictví. 1919–26 navštěvoval reálku v Kutné Hoře (mat. 1926) a poté složil doplňovací zkoušku z latiny v Německém (Havlíčkově) Brodě. Při pobytu v Čes. Budějovicích, kam byl jeho otec služebně přeložen, Z. navázal přátelství se členy budoucí jihočeské avantgardní skupiny Linie, zejména s výtvarníky R. Landrem (ilustroval Z. druhou sbírku) a K. Valtrem. Seznámil se také s N. Frýdem, který mu zprostředkoval kontakt s redakcí časopisu Jih (K. Cvejn, F. Dvořák). V Praze Z. vystudoval 1927–38 práva (promoce 1939). V první polovině 30. let působil v Kutné Hoře, 1939 se oženil a v Praze pracoval jako notářský koncipient. Za okupace u sebe přechovával osoby stíhané gestapem a vystavoval jim falešné doklady. Když byl prozrazen a dozvěděl se, že má být zatčen, spáchal se svou dlouhodobě nemocnou manželkou (údajně židovského původu) sebevraždu v bytě v Libni (otrava kyslíčnickem uhelnatým); společná kremace se konala v Praze. – Z. není totožný s J. Zavadilem (1880–1950), divadelním a filmovým publicistou.

Z. začal publikovat lyrické básně ve Studentském časopise a v Cestě. Knižně debutoval sbírkou *Balada o mém příteli*, kterou věnoval památce předčasně zemřelého přítele konzervatoristy (její druhou, hymnickou část *Vzpomínám marné písně* přepracoval a pod názvem *Panychida za Karla Šanika* zařadil i do své následující knihy). Již zde se objevily konstanty Z. básnického díla: různě traktovaný motiv smrti (později symbolizovaný smrtihlavem a nemocnou dívkou), motiv času a tesnoty, zpočátku pod vlivem hlaváčkovské melancholie a imaginace Nezvalových raných děl. Sbírkou *Ohňová země* charakterizuje básnický exotismus, zvláště motivy moře a barevných dálek (i v dikci a v rytmu je patrný ozvuk Řím-

baudova Opilého korábu a Baudelairovy básně Cesta), ale i dobové opojení poezií strojů a moderní techniky. Z. výraz je často expresivní, obraznost mnohdy příliš vykonstruovaná, verš přetížený, využívající nezřídka ohlasů antických meter. Z. poslední knížka *Zpívající hlídka* (původně s tit. Smrt v pozadí; konečnou verzi rukopisu údajně pomáhal Z. vytvořit F. Halas) obsahuje, kromě rozsáhlejší básně o vztahu k rodnému městu (Stříbrné město), poezii milostnou, a opět básně o smrti, často tušivě předjímající básníkův osud. V pravidelných, klasicizujících hudebních verších je patrný vliv poezie F. Halase z období Tváře a moderní evropské lyriky, P. Valéryho a zejména R. M. Rilkeho (v oddílu Sonety je i jeden Z. překlad Rilkeova sonetu, časopisecky Z. tlumočil i F. Nietzscheho). Ve svých posledních publikovaných básních (v čas. U) Z. prostou básnickou formou apostrofoval ohroženou vlast a vyzýval k obraně se zbraní v ruce. – K. Cvejn v nekrologu uvádí, že v Z. pozůstalosti zůstala cyklická báseň Popelka, další verše a též Povídky z Krčmy u Nebeské brány.

PŘÍSPĚVKY *in*: Akord (1936); Cesta (1930); Jih (Čes. Budějovice 1935); Kvant (1937, překl.); Linie (Čes. Budějovice 1938); Lumír (1935); Magazín DP (1935–36); Nár. osvobození (1935); Panoráma (1936–37; 1936 o vzniku sbírky *Zpívající hlídka*); Poezie (1933); Právo lidu (1935–39); Ranní noviny (1935–37); Rozhledy po literatuře a umění, pokr. Rozhledy (1933–37); Rozpravy Aventina (1934); Studentský časopis (1928); sb. Španělsko v nás (b. d., 1937); U (1936–38); – posmrtně: Kytice (1946–47, BB z pozůstalosti); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Balada o mém příteli (BB 1930); Ohňová země (BB 1932; obs. i přeprac. 2. část knihy Balada o mém příteli); *Zpívající hlídka* (BB 1936). – *Ostatní práce*: Manželské právo (1938). ■

LITERATURA: ● ref. Ohňová země: V. H. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 283; J. V. P. (Pleva), Index 1933, s. 100 ●; ● ref. *Zpívající hlídka*: st. (J. Strnadl), Ranní noviny 24. 9. 1936; P. Novák, LidN 12. 10. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 24. 10. 1936; V. Knapp, LitN 9, 1936/37, č. 4; -pa- (F. S. Rocházka), Zvon 37, 1936/37, s. 222; F. N. (Nechvátal), U 1937, s. 108; n., Rozhledy 1937, s. 55; -á- (J. Rybák), RP 28. 8. 1938 ●; K. C. (Cvejn): nekrolog, Kytice 1, 1945/46, s. 48; N. Frýd in Lahvová pošta (1971, s. 178); K. Valter: Vzpomínky na českobudějovickou avantgardní uměleckou skupinu a lidi kolem ní, Linie 1980, s. 104; H. Housková: Každá jiskra (Na okraj meziválečné jihočeské avantgardy), Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích

Zavěta ze Závětic

1987, č. 3 + Smrt před svítáním, Hlas revoluce 1988, s. 49 → Českobudějovické listy 20. 4. 1993; V. Färber: Když za zástěnou smrt (medailon s výběrem BB), Host 1999, č. 10.

vfr

Jiří Závěta ze Závětic

* 1575 *Nové Město pražské*

† asi 1637

Humanistický dvorský historiograf, překladatel, básník, editor a nakladatel.

Syn bohatého podkalského plavce, měšťana a radního Nového Města pražského; jeho švagrem byl humanistický literát V. Ophthalmius Oskořinský. Z. ze Z. navštěvoval pravděpodobně některou z pražských latinských škol, 1594 se stal členem koleje českého národa pražské univerzity, kde 1595 získal titul bakaláře svobodných umění (teze *Utrum vere dicatur: Iactura temporis nihil perniciosius, nihil destabilius esse potest?* – Zda se správně říká: Nemůže být nic zhoubnějšího a ohavnějšího nad ztrátu času?). Poté doprovázel P. Myllnera z Milhauzu, budoucího čelného politika stavovské protihabsburské opozice, na studijních cestách v zahraničí. 1597 byl povýšen na erbovního měšťana a získal přídomek ze Závětic, 1601 obdržel měšťanství Starého Města pražského. 1599 vyženil s vdovou A. Šumanovou známou staroměstskou tiskárnu, v níž pak vydával všechny své práce. Působil v České dvorské kanceláři, nejprve jako koncipista, pak jako písař a 1619–20 za vlády Fridricha Falckého zřejmě ve funkci sekretáře; 1604–21 vykonával též úřad výběřčího posudného v Praze. V období sporů mezi císařem Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem se postavil na Matyášovu stranu a po jeho nástupu na český trůn ho doprovázel na cestách (1611–13, 1616–17); ač nekatolík (otevřeně sympatizoval s jednotou bratrskou), plnil funkci dvorského historiografa. O společenských stycích Z. ze Z. a okruhu známých svědčí latinské příležitostné verše, které mu věnovali J. Carolides (in *Parentalia...*, 1601), M. Mylius (in *Otium aestivum...*, 1612) a P. Černovický (in *Vocabularium hoc rhythmico – Bohemicum...*, 1614). Po bělohorské bitvě byl Z. ze Z. 1621 uvězněn a odsouzen k trestu smrti, který mu byl změněn na doživotní vězení; 1622 však byl propuštěn

z pevnosti Ráb (Győr) a poté do 1628 zastával úřad kuchmistra (ve skutečnosti důvěrníka) na dvoře nejvyššího kancléře Českého království Z. V. Popela z Lobkovic (nové uplatnění nebylo myslitelné bez konverze ke katolicismu). 1627 se účastnil práce na českém překladu pobělohorské ústavy Obnovené zřízení zemské (jeho podíl byl považován za zdařilý) a údajně též na překladu Zřízení moravského.

Nejrozsáhlejší součástí literárního díla Z. ze Z. tvoří především publikace spjaté s jeho činností dvorského historiografa císaře a krále Matyáše Habsburského. V rámci své funkce zaznamenával téměř protokolárním způsobem slavnostní příjezdy, volby, korunovace, hostiny i další ceremoniály spojené s osobou krále, případně jeho manželky a sestřence Anny Tyrolské. Oficiální a dokumentární charakter textů, vydávaných někdy souběžně česky i německy, umocňují četné enumerace, smysl pro detail, symboliku barev a také začlenění opisů písemností úředního charakteru. Převládající deskriptivní podání jen občas narušují krátké reportážní pasáže. K českým variantám tisků o korunovacích Matyáše a Anny připojil Z. ze Z. tři historické přehledy (*Knížat a králův Království českého... kratičké poznamenání; Císařův římských pořádek od císaře Julia až do J. M. císaře Matyáše; Pořádek a posloupnost kněžen a královen českých*), v nichž navázal na tradici středověkého kronikářství a zároveň pro českou problematiku využil znalosti Hájkovy Kroniky české. Nejznámější prací, tradičně připisovanou Z. ze Z. (zřejmě ji však pouze vydal a opatřil předmluvou s dedikací J. Myllnerovi z Milhauzu), je Schola aulica, tj. Dvořská škola, jakási obdoba slavného Castiglionova Dvořana, poskytující poučení jak obstát u dvora. V duchu renesančního humanismu, k jehož vyznavačům Z. ze Z. náležel, se dílo dovolává antických a humanistických autorit (mnohdy ve formě citátů a parafrází), obsahuje gnómičké rady, přísloví, rčení, bajky i historické a biblické příběhy, plnící často funkci exempl, nechýbí však ani odkazy na osobní zkušenost. Mravy panující u panovníckých i šlechtických dvorů líčí kniha mnohdy s nadhledem a ironií, nevyhýbajíc se ani kritice (záliba v přemíře jídla a pití). Ve svém souhrnu vyznívá jako soubor pragmatických rad založených na poznání, že přízeň mocných bývá málokdy trvalá. – Okrajově se Z. ze Z. věnoval poezii a skládal tehdy oblíbené latinské gratulační básně (příspěvek ve sborníku

Honori nuptiarum...); o jeho českých duchovních písničkách (*Roráte aneb Zpěvové pobožní, kteříž se v čas adventní... zpívají*) víme jen ze zmínek v Koniášově Klíči. Zpěv náboženských písní v národním jazyce Z. ze Z. obhajoval (v souladu s reformační praxí) v předmluvě ke Kancionálu celoročnímu od T. Řešátka Soběslavského, který vydal ve své Šumanské tiskárně.

PŘÍSPĚVKY in: sb. Honori nuptiarum... Iohannis Gregorii Lunaei et... virginis Margarethae Kuskiae... (1595); Schola aulica, tj. Dvořská škola... (1607); T. Řešátko Soběslavský: Kancionál celoroční... (1610).

■ KNIŽNĚ. *Historiografické práce*: Vypsání slavného příjezdu nejjasnějšího a velikomocného knížete a pána, pana Matyáše, z boží milosti toho jména druhého krále uherského, čekance Království českého... do hlavního v téměř království města Prahy... – Beschreibung des ansehnlichen Einzugs des... Herrn Mathiassen... (1611); Korunování Jeho Milosti Matyáše, krále uherského ec., toho jména Druhého, na Království české... – Krönung der Königl. Mait. Matthiae des Andern... zum König in Beheimb... (1611, obs. Knížat a králův Království českého, za kterého času kdy který panoval a kraloval kratičké poznámenání); Odjezd z Hradu pražského Jeho Milosti Matyáše, krále uherského a českého... do hlavního města Vratislavě... (1611); Vypsání šťastného příjezdu a slavného vítání, též svadebního královského veselí Její Milosti... královny Anny..., kteréž se na zámku v městě Vídni... šťastně konati začalo (1611); Zpěvy modlitebné za šťastné panování krále Matyáše uherského a českého... (1611); Volení a korunování Jeho Milosti císaře Matyáše... Též korunování J. M. císařové jakožto uherské a české královny Anny za královnu římskou... (1612, obs. Císařův římský pořádek od císaře Julia až do J. M. císaře Matyáše); Vjezd první římského císaře Matyáše... na první římský... do města Řezna sněm... (1613); Korunování Její Milosti císařové, uherské a české královny Anny, za královnu českou... (1616, obs. Pořádek a posloupnost kněžen a královen českých); Roráte aneb Zpěvové pobožní, kteříž se v čas adventní jednoho každého dne zpívají (1616, výt. nezjišť.); Korunování Jeho Milosti Ferdinanda... na Království české... – Krönung der königl. Mai. Ferdinandi des Andern... zum König in Beheimb... (1617). ■ KORESPONDENCE: in: J. B. Novák: Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu 15. Sněmy roku 1611. 1. Sjezd stavů českých... (Domažlickým 16. 2. 1611; 1917, s. 190). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Schola aulica, tj. Dvořská škola, v níž se obsahují naučení a výstrahy dvořanům a všem těm sloužícím, ješto králův, knížat a pánův se přidržují, jich dotýkají, při nich zůstávají a s nimi jako obecnoství své nějaké mají (1607); T. Řešátko Soběslavský: Kancionál celoroční, v kterémž písně duchovní a evangelické... a pro vzdělání všech národu i jazy-

ka českého milovníků sebrané a složené jsou 1, 2 (1610). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 17 163 – 17 172, též 15 182, 15 386. ■ LITERATURA: K. Stloukal in Česká kancelář dvorská 1599–1608 (1931); J. Hejnic: Humanistica 1. Nálezy ze slánského archivu, LF 1965, s. 73; J. Hejnic, J. Martínek in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982, s. 566); V. Bůžek, J. Hrdlička, P. Král, Z. Vybíral in Věk urozených (2002, s. 70); P. Večeřová in Šumanská tiskárna (1585–1628) (2002) + J. Z. ze Z. (1575–1637?), Documenta Pragensia 22, 2004, s. 131.

pč

Závišova píseň

14.–15. století

Milostná píseň.

Tzv. Z. p. se dochovala ve třech zápisech z 15. století. Jako „Z. p.“ je doložena ještě další česká píseň, rovněž v rukopisu z 15. století (ale jen incipitem „Krátká mi se jest radost stala“); nějakému Závišovi, také teprve v zápisech z 15. století, jsou kromě toho připisovány latinské liturgické zpěvy, po hudební stránce navzájem těsně souvisící. Blíže neurčený Záviš, kterého prameny označují za autora těchto skladeb, byl novodobým bádáním ztotožňován jednak s teologem, právníkem a církevním hodnostářem Závišem ze Zap, jednak s jedním ze zpovědníků arcibiskupa Jana z Jenštejna. Obě hypotézy však byly opuštěny jako neprokázané.

Z. p. volně parafrázuje text jedné z písní Heinricha von Meissen zvaného Frauenlob, oblíbeného minnesängera krále Václava II. Text Frauenlobovy písně je veskrze proniknut představou dvorské lásky apostrofované jako „sladká záhuba“; český autor, který se stylizuje jako „žák“ (tj. student), staví naproti tomu lyrický subjekt („smutného žáka“ na smrt nemocného láskou) do protikladu k „zbožnému“, jenž žije v radosti. Český text, odlišující se od většiny dochovaných projevů staročeské milostné lyriky složitou formální stavbou, je stejně jako jeho předloha rafinovanou básnickou hrou s motivy dvorské poezie. Pohybuje se však na rozdíl od ní v dvojí významové rovině: je výsostným vyjádřením kurtoazní milostné kauzistiky a zároveň její moralizující kritikou. Ve vývoji české středověké lyriky spojuje ojedinělým způsobem tradici kurtoazní a žákovské (přesněji řečeno školské) poezie.

Závorka Lipenský

EDICE: in ČČM 1851, č. 4, s. 121 (ed. V. B. Nebeský); in Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Viedeň) 39, 1862, s. 676 (ed. J. Feifalik); in ČČM 1885, s. 111 (ed. J. Truhlář); in Z. Nejedlý: Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904; 2. vyd. s tit. Dějiny husitského zpěvu 1, 1954); in V. Ertl: Čítanka pro vyšší třídy škol středních 1 (1910); Z. p. milostná (1931, ed. J. Staněk, bibliof.); in Staročeská lyrika (1940, ed. J. Vilikovský); in Denkmäler der alttschechischen Literatur... (Berlín 1955, ed. H. Kunstmann); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); in ČNM 1959, s. 141 (ed. J. Hutter; rekonstrukce nápěvu); in SPFF Brno, ř. F – uměnovědná, 1965, č. 9 (ed. F. Mužík; rekonstrukce nápěvu); in Barvy věsky (1982, ed. J. Kolář a E. Pražák); in Zbav mě mé tesknosti. Výbor z české a latinské světské tvorby epochy středověku a renesance (Brno 1983, ed. M. Kopecký); in Česká středověká lyrika (1990, ed. J. Lehár).

LITERATURA: V. B. Nebeský: Milostná píseň, ČČM 1851, č. 4, s. 121; J. Feifalik: Alttschechische Leiche, Lieder und Sprüche des 14. und 15. Jahrhunderts, Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften (Viedeň) 39, 1862, s. 627; Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904; 2. vyd. s tit. Dějiny husitského zpěvu 1, 1954) + in Počátky husitského zpěvu (1907, 2. vyd. s tit. Dějiny husitského zpěvu 2, 1954); F. M. Bartoš: Osobnost nejstaršího českého hudebního skladatele Závorky, ČČM 1921, s. 74; P. M. Haškovec: O písní Závorky, Z dějin české literatury. Sborník statí věnovaný Jaroslavu Vlčkovi k šedesátinám... (1920); J. Vilikovský in Staročeská lyrika (1940) + in Písemnictví českého středověku (1948); F. M. Bartoš: Osobnost předhusitského skladatele Závorky, Jihočeský sb. historický 17, 1948, s. 78; V. Černý: Píseň Závorky a Itálie, Slavia 18, 1947/48, s. 390 + in Staročeská milostná lyrika (1948) + Il boemo maestro Zavoisio e l'Italia (Quaderni dell' Istituto di cultura italiana di Praga 3, 1949); L. Zatočil: Z. p. ve světle minnesangu a její předloha, SPFF Brno, 1953, s. 110; P. Trost: K německé předloze Z. p., SVŠP Olomouc. Jazyk a literatura 2, 1955, s. 260; F. Mužík: Z. p., SPFF Brno 14, ř. F – uměnovědná, 1965, č. 9; P. Trost: Zur alttschechischen Liebeslyrik, Wiener slavistischer Almanach 8, 1981, s. 225 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995); J. Lehár: Staročeská milostná lyrika a kurtoazní tradice, Směřování. Sborník k šedesátinám A. Molnára (1983) + Závorkova píseň jako problém textologický a interpretační, LF 1989, s. 159 + in Česká středověká lyrika (1990).

jl

Tobiáš Závorka Lipenský

* 1553 *Lipník* (L. nad Bečvou)

† 1612 *Doubravník* u Bystřice nad Pernštejnem

Pořadatel evangelického kancionálu, teolog.

Psán též Tobiáš Závorka z Lipníka; v odborné literatuře uváděn mylně též Zázvorka. – Syn ševce. Vyučil se krejčovskému řemeslu. Ordinance na evangelického kněze dosáhl někdy v 1572–78. Působil jako farář v Dřevohosticích, 1579–82 ve Slavkově u Brna, 1590 v Olší na Tišnovsku, od 1592 v Bystřici p. Hostýnem, od 1597 do své smrti v Doubravníku, kde se stal za podpory moravských luterských šlechticů významným organizátorem evangelické církve v brněnském kraji. Podílel se na činnosti tiskárny ve Velkých Němčicích u Židlochovic, kterou provozoval jeho syn Václav Z.

Literární činnost Z. L. byla úzce spojena s potřebami moravské evangelické církve augšpurské konfese. Po monotematickém souboru duchovních písní *Zpívání pohřební staré i nové...* vydal obsáhlý kancionál *Písně chvál božských...* (první verze mu podle jeho vlastního svědectví shořela v Bystřici p. Hostýnem). Obsahuje na 1200 písní, hymnů a antifon a je to nejrozsáhlejší český tištěný zpěvník doby předbělohorské. Přibližně polovina písní má notované nápěvy (některé využívají světských lidových melodií). Kancionál měl nahradit starší luterské kancionály, především zpěvníky J. Kunvaldského. Z. L. čerpal ze starších kancionálů (především utrakvistických), ale i z graduálů a antifonářů. Na závěr zařadil cyklus žalmů přejatý z 5. vydání tzv. Melantrichovy bible. Mnoho přejatých písní upravil, nově přeložil některé latinské hymny. Sám složil několik písní především pro první část kancionálu, která obsahuje písně o základních člancích křesťanské víry. (Přesné určení autorství Z. L. je velmi obtížné. Muzikologické bádání vyčlenilo z kancionálu 53 písní, jež nejsou doloženy ve starších pramenech; 7 z nich lze s určitostí připisat Z. L.) Vlastní písně Z. L. se orientují na věcné sdělení, jejich styl je strohý, úsečný, bez výraznějších básnických prostředků. Písně chvál božských se staly pramenem pro další kancionály, především pro *Citharu sanctorum* J. Třanovského, ale také pro katolické kancionály vrcholného baroka (Šteyerův a Božanův). Aby pozvedl a sjednotil život evangelické církve na Moravě, napsal Z. L. bohoslužebnou knihu *Pravidlo služebnosti církevních...* K jednotlivým církevním svátkům se v ní předepisují příslušná evangelijní čtení, hymny, duchovní písně a modlitby. Z. L. se ve spisu přihlásil k původnímu pojetí augšpurské konfese a odmítl novoty v církevní organizaci a v liturgické praxi.

KNÍŽNĚ: Zpívání pohřební staré i nové... (1592); Písně chvál božských... (1602); Pravidlo služebnosti církevních... (Velké Němčice u Židlochovic 1607). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Knihopis č. 17 175–17 178. ■ LITERATURA: A. Košut: Tajné znaky některých písní, Hlasy ze Siona 1862, s. 262 (s ed. několika písní); J. Jireček: Staročeské písně příčinou Turkův, Světozor 1878, s. 98 + in Hymnologia Bohemica (1878); F. Hrejsa: Lutherství, kalvinismus a podobojí na Moravě před Bílou horou 7, ČNM 1938, s. 475; J. B. Šimek in O žalmech, chvalozpěvech a písničkách obsažených ve zpěvníčku Zpíváme Hospodinu (1948); B. Indra: T. Z. L., SISb 1948, s. 126; L. Brezanyová: Das Kantional Písně chvál božských von T. Z. L., SPFF Brno, ř. H, 1972, č. 7; B. Indra: Rok narození a úmrtí T. Z. L., LF 1977, s. 163; J. Malura: Reformační literatura na severní Moravě a ve Slezsku v letech 1570–1640, sb. Kapitoly z literárních dějin Slezska a severní Moravy (2000).

jma

František **Zavřel**

* 1. 11. 1884 *Trhová Kamenice*

† 4. 12. 1947 *Praha*

Dramatik, prozaik a útočný epigramatik, autor drammat inspirovaných obdivem k velkým a silným osobnostem a společensko-politických tzv. klíčových románů.

Zpočátku se podepisoval také Franta Z. – Byl synem učitele působícího v Trhové Kamenici, později v Chrudimi. Z. jmenovec, bratraneč František Z. (1879–1915), ke kterému choval upřímný obdiv, byl divadelním režisérem; působil v Německu, zejména na berlínských scénách, umělecky se však prosadil i v Praze několika objevnými režiiemi, kterými uvedl na české jeviště postupy expresionistického divadla. – Z. maturoval 1903 na gymnáziu v Chrudimi. Od 1909, kdy uzavřel studium na pražské právnické fakultě (JUDr. 1918), pracoval v Praze a v Chrudimi jako soudní úředník. 1918 přijal úřednické místo na ministerstvu obchodu, 1928 byl jmenován odborovým radou. 1930, po rozchodu s první ženou, uzavřel s herečkou a spisovatelkou E. Vrchlickou druhé manželství, které však bylo brzy rozloučeno. 1931, po aféře se zabaveným a poté cenzurovaným románem *Fortínbras* (namířen proti E. Benešovi, konfiskace byla nařizována ministrem spravedlnosti pro zločin výzvy k trestným činům a jejich schvalování) byl předčasně pen-

zionován. Po vynuceném odchodu z ministerstva si Z. otevřel soukromou advokátní praxi. Jeho nesnášenlivá, egotisticky vypjatá letora byla často příčinou drobných soudních sporů, v nichž se Z. objevoval jak na straně žalující, tak na straně žalované. Několikrát navštívil Francii a především Itálii (poprvé 1922 s J. Mariou), která mu byla protikladem české provincionalnosti a jejíhož tehdejšího vůdce B. Mussoliniho nekriticky obdivoval. Principiální odmítnutí pacifismu a otevřená nechuť k Masarykově filozofii politického realismu spolu s pěstováním napoleonského kultu a vírou v nadcházející věk Nietzscheova nadčlověka jej postupně přivedly do tábora militantních nacionalistů (byl činný v Nár. obci fašistické). 1941 byl znovu povolán do úřední služby a jmenován odborovým radou (1944 vrchním odborovým radou) ministerstva lidové osvěty. V květnu 1945 byl zatčen a do poloviny září t. r. vyšetřován v pankrácké věznici pro podezření z kolaborace (nebyla prokázána). Záhy po propuštění dostal také výpověď z bytu. V listopadu 1947 byl v zuboženém stavu nalezen v letenských sadech, kde přespával, a převezen do nemocnice Milosrdných bratří, kde zakrátko po několika záchvatech mrtvice zemřel.

Z. debutoval jako devatenáctiletý básnickou skladbou *Hanel*, gellnerovsky laděným, v útržcích vědomí zjevovaným lyrickým záznamem niterného přerodu mladého muže na cestě k dospělosti. Bezprostředně následující, místy až k nesrozumitelnosti dovedená báseň *Má vlast* zachycovala zjitřeně vnímané ozvy rodné země, její historie a kořenů (i pokusy vyslovit se k obecným otázkám bytí). K poezii se Z., patrně s ohledem na krajně nepříznivé přijetí své básnické prvotiny kritikou, vrátil až po téměř dvaceti letech sbírkou *Předehra*. Její metaforicky chudé, tvrdé a útočné verše, v nichž se autorovo vypjaté já chtělo bít a podmanit si svět i Boha, byly předznamenáním pozdějšího tíhnutí k epigramatické formě a k pojetí poezie jako výrazu básníkova sporu se světem. Mimo četných pamfletických, více nenávisných než přiléhavých epigramů, jimiž nevybíravě útočil především na představitele a příznivce politiky Hradu, jakož i na své umělecké odpůrce a konkurenty, zařadil Z. do svých básnických souborů (*Mezihra*, *Před koncem*, *Pozdrav od Borové*) i verše oslavující Napoleona I., A. Hitlera a B. Mussoliniho. Od této části poezie, již dominovala póza a silná slova, se

zřetelně odlišovala sbírka tvárně rovněž velmi strohé elegické milostné lyriky (*Památky Milady Pakůrové*), jejíž žalné i rouhavé verše dokládaly hloubku básnickovy bolesti nad ztrátou nejbližší bytosti. – Nejvíce tvůrčího úsilí však Z., dychtící po veřejném uznání, jehož se mu stále nedostávalo, věnoval dramatu. V něm mohl plně rozvinout svůj útočný temperament, potřebu sváru i svou vizi ideálního hrdiny jako zápasícího titána vzpírajícího se lidem i Bohu, toužícího uchvátit život, pokořit jej a vyrvat mu jeho tajemství. Vášnivá zaujatost tímto apriorním ideovým konceptem poznamenala jak jeho první, expresionismem ovlivněné dramatické pokusy, filozofující variace příběhů známých ze světového písemnictví (*Oidipus a Jokasta*, *Simson a Delila*, *Don Juan*) a účelové reinterpretace českých dějin (*Boleslav Ukrutný*, *Král Přemysl Otakar Druhý*), tak i do současnosti situované hry *Dravec* a *Vzpoura*, jejichž hrdinové, bezohledně kořistící průmysloví magnáti, zanechávají za sebou na cestě k úspěchu (spojenému povytce s majetkovými a sexuálními výboji) mrtvé a smrtelně raněné dočasně využitě „slabé“ jedince. Nejvýrazněji se Z. fascinace myšlenkou síly a vůle k vítězství projevila v pěti dramatech zahrnutých do pentalogie *Polobozí*, jejíž jednotlivé části (*Kristus*, *Hus*, *Valdštýn*, *Napoleon*, *Caesar*) jsou postaveny na tragickém střetu vůdců zrozených k velkým činům a nízkého, nenávidného okolí, jež svou malostí zaviní jejich pád. Historická fakta přitom Z. vždy podřizoval potřebám divadelnosti a pro větší dramatický účinek neváhal sáhnout k násilným anachronismům a jazykovým aktualizacím. Jako autor konverzačních veseloher projevoval ve vynalézavě konstruovaných groteskních scénách smysl pro triviální jazykovou a situační komiku a při využití postupů tradiční zápletkové komedie v nich karikoval tragické pózy hrdinů svých starších her (*Boxerský zápas*, *Dědečkem proti své vůli*), zesměšňoval instituci manželství a zlehčoval význam partnerské věrnosti (*Vykupitel*, *Vykutálený paroháč*, *Veselohra s letcem*, *Každý svého nebožtíka*). Svým vyhraněným stylem, jehož předností byla dramatická stručnost, výrazová strohost a silně expresivní slovník, přinesl do české dramatiky umění sevřeného, útočného, výrazně rytmizovaného a ostře vypoointovaného dialogu v rychlých jednoslovných kadencích. Ten se však při Z. nedostatečně schopnosti naplnit ideové

schéma živoucími postavami a v zajetí jeho utkvělých představ postupně stával neústrojnou manýrou. – Od konce 20. let se začal Z. intenzivněji zabývat prózou (po demonstrativním prohlášení, že se vzhledem k naprostému nedocenení vzdává psaní dramatu). V tzv. klíčových společenských a společensko-politických románech s mnoha autobiografickými rysy (*Hora Venušina*, *Aféra Tilly*, *Fortinbras*), stejně jako později ve vlastním životopisu (*Za živa pohřben*) a v letácích, které vydával na obranu své osoby i svého kontroverzně přijímaného literárního díla, se s jízlivostí vyrovnával nejen s domnělými nepřáteli z řad spisovatelů, divadelních kritiků i s uměleckou správou Vinohradského divadla, která podle něj sabotovala uvádění jeho her, ale také se svými nadřízenými na ministerstvu a s politickými a názorovými soupeři. Sestaveny z drobných, zhuštěných, dramaticky vyhocených kapitol usilovaly tyto prózy o dosažení iluze prudce kvapícího života, přes napínavý a někdy až výstředně fabulovaný děj (román *Eva*), naplněný erotikou a vzruchem zjitřených smyslů, upadaly však často do dějových a výrazových stereotypů (Z. pateticko-tragická sebestylizace zneuznaného dramatika drceného záští nepřátel a malostí českých poměrů působila navíc mnohdy komicky teatrálním dojmem).

ŠÍFRY: Dr. F. Z., F. S. (epigramy Před koncem), J. L. (leták Maličků veliký), JUDr. F. Z., Z., Zav. (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1906–10, 1914); Cesta (1924–27); Čes. slovo (1927); Českosl. divadlo (1924); Čes. svět (1928); Den (1920–21); Divadelní list Máje; Dobrá kopa; Jeviště (1920); Lid. noviny (1922–30); Lit. rozhledy (1929); Lit. svět (1928); Lumír (1923, 1925); Máj (1906–10); Meziaktí (1927); Moderní revue (1915, 1921); sb. Napoleon (1932); Nár. a Stavovské divadlo; Nár. osvobození (1930–31); Nár. politika (1932); Nár. výzva; Nástup červenobílých; Nedělní list; sb. Nová česká scéna (1937); sb. Nové české divadlo 1918–1926 (1926); Novina (1911); Polední list; Prager Presse (1924); Švanda dudák; Topičův sborník (1922); Tribuna (1921–23, 1927–28); Tribuna literární a umělecká (1924); Venkov (1916–20, 1935–37); Vesna (Ml. Boleslav); Země (1920–22); Zvon (1933–34, 1940–41); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Hanel (B 1903); Má vlast (B 1904); Simson (D 1912; 1915 přeprac. a rozšíř. vyd. s tit. Simson a Delila, společně s D Oidipus a Jokasta, prem. přeprac. verze 1921); Don Juan (D 1915; t. r. i přeprac. vyd. s tit. Juan; přeprac. vyd. b. d., 1922, s tit. Kamenný host); Oidipus a Jokasta, Simson a Delila (DD 1915); Boleslav Ukrutný (D 1919,

prem. 1920); *Návrat* (D 1920, prem. 1921); *Král Přemysl Otakar Druhý* (D 1921, prem. 1922); *Dravec* (D 1922, prem. 1921); *Předehra* (BB 1923; skladby Napoleon a Evropě 1925 in Napoleon); *Oba Kokoškové* (D 1923); *Vzpouřa* (D 1923, i prem.); *Boxerský zápas* (D 1924, i prem.); *Mrtvý* (D 1924, i prem. s tit. *Tři místo jednoho*); *Vykupitel* (D 1925, i prem.); *Napoleon* (BB 1925); *Dědečkem proti své vůli* (D 1926, i prem.); *Nesmrtelná milenka* (D 1927, i prem.); *Vykutálený paroháč* (D 1927, prem. 1928); *Veselohra s letcem* (D 1928, i prem. s tit. *Vítěz nad oceánem*); *Hora Venušina* (R 1928); *Věčné mládí* (R 1929); *Mezihra* (BB 1929); *Fortinbras 1, 2* (R, 1. d. 1930 zabaven, po vynechání sporných pasáží t. r. znovu vydán, 2. d. 1934); *Před koncem* (epigramy, 1933, soukr. tisk, šifra F. S., konfiskováno; 1939 rozšíř. vyd. s tit. *Pozdrav od Borové*, konfiskováno; 1940 jako soukr. tisk s tit. *Po boji*, obs. sbírku *A porta inferi*); *Hus. Předehra k slavnostní jevištní hře Jan Žižka z Trocnova* (D 1935, v dalších vyd. jako tříaktová hra vzniklá sloučením s *D Jan Žižka z Trocnova*); *Jan Žižka z Trocnova* (D 1935, prem. 1936); *Každý svého nebožtíka*, *Panna* (DD 1935, prem. *Panny* 1935); *Eva* (R b. d., 1937); *Heroika* (DD b. d., 1937; obs.: *Kristus*, prem. 1937, *Hus, Nietzsche*, připojen leták *Dramatik na pranýři*); *Památce Milady Pakůrové* (BB 1938; t. r. i rozšíř. vyd. b. d.; 1939 rozšíř. vyd. a další rozšíř. vyd. s tit. *In memoriam Milady Pakůrové*; t. r. i s tit. *A porta inferi*; 1940 s tit. *Rekviem aeternam, společně s D Valdštýn*; 1940 rozšíř. vyd. s tit. *Pomník Miladě a Heleně*; 1941 s tit. *Verše o lásce a smrti*; 1945 s tit. *In memoriam, společně s D Kristus a R Věčné mládí*); *Valdštýn* (D 1940, i prem., vyd. společně s *BB Rekviem aeternam*); *Aféra Tilly* (R 1941); *Napoleon* (D 1941); *Poloboží* (DD 1941; obs.: *Caesar*, prem. 1941, samost. vyd. 1942, *Kristus*, *Hus, Valdštýn, Napoleon*); *Kost* (D b. d., 1941, prem. 1944); *O Rus!* (R b. d., 1942); *Za živa pohřben* (vlastní životopis, 1942; rozšíř. vyd. 1944). – *Letáky*: *Dramatik na pranýři* (1937); *Lepší se to* (1939); *Rozloučení s dramatem* (1941); *Drama* (1943); *Vstal z mrtvých* (1945); *Maličký veliký* (*Bambino di Praga*) (1946, šifra J. L.); *leták z 1. 11. 1946* (bez názvu, 1946); *Evropo, jsi zemí otroků?* (1947, podepsán *Kruh přátel dramatikových, Z. autorství dub.*). ■

LITERATURA: J. Bílek: F. Z. (1884–1947). *Soupis osobního fondu* (LA PNP 1997). ■ ● ref. Hanel: R. Hašek, *Moderní život 1903*, s. 225; fs., *Máj* 2, 1903/04, s. 47; an. (A. Procházka), *MR* 1903/04, sv. 15, s. 107 ●; ● ref. Šimon: A. Dvořák, *Přehled* 10, 1911/12, s. 617; K. Híkl, *Novina* 5, 1911/12, s. 571; J. Hilbert, *Venkov* 7. 6. 1912; M. Rutte, *MR* 1912, sv. 25, s. 290; V. Švestka, *Stopa* 3, 1912/14, s. 53 ●; an. (A. Procházka): ref. *Don Juan*, *MR* 1915, sv. 29, s. 194 → *Diář literární a umělecký* (1919); ● ref. *Oidipus a Jokasta*: an. (A. Procházka), *MR* 1915, sv. 29, s. 285 → *Diář literární a umělecký* (1919); K. V. (Velemínský), *Naše doba* 23, 1915/16, s. 67 ●; ● ref. *Boleslav Ukutný*: -vh- (M. Hýsek), *Kmen* 3, 1919/20, s. 241; jv.

(J. Vodák), *Venkov* 7. 1. 1920; E. S. (K. Elgart Sokol), *LidN* 9. 3. 1920; (další insc.): E. Konrád, *Cesta* 5, 1922/23, s. 569; K-ček. (J. Kodíček), *Tribuna* 29. 3. 1923; J. H. (Hilbert), *Venkov* 29. 3. 1923 ●; ● ref. *Návrat*: ALAP (A. Procházka), *MR* 1920/21, sv. 36, s. 150; Et. (E. Tréval), *Zvon* 21, 1920/21, s. 280; M. N. (Novotný), *Nové Čechy* 4, 1920/21, s. 245; K-ček. (J. Kodíček), *Tribuna* 25. 1. 1921; J. H. (Hilbert), *Venkov* 25. 1. 1921 ●; ● ref. *Přemysl Otakar Druhý*: J. Krecar, *MR* 1920/21, sv. 36, s. 347; M. Novotný, *Cesta* 4, 1921/22, s. 499 (i ref. *Dravec*); -k. (J. Kodíček), *Tribuna* 18. 1. 1922 ●; ● ref. *Dravec*: *Kazetka* (K. Z. Klíma), *LidN* 20. 12. 1921; M. M. (Majerová), *RP* 20. 12. 1921; J. H. (Hilbert), *Venkov* 20. 12. 1921; K-ček. (J. Kodíček), *Tribuna* 21. 12. 1921; ALAP (A. Procházka), *MR* 1921/22, sv. 37, s. 84 → *Soumrak* (1924); Et. (E. Tréval), *Zvon* 22, 1921/22, s. 223 ●; ● ref. *Předehra*: J. Krecar, *MR* 1922/23, sv. 38, s. 215; J. O. Novotný, *Cesta* 5, 1922/23, s. 567; A. N. (Novák), *LidN* 22. 3. 1923; J. Knap, *Most* 1923, s. 94 ●; ● ref. *Vzpouřa*: -jk- (J. Kodíček), *Tribuna* 14. 9. 1923; M. Majerová, *RP* 14. 9. 1923; ALAP (A. Procházka), *MR* 1923/24, sv. 39, s. 43 → *Soumrak* (1924); E. Konrád, *Cesta* 6, 1923/24, s. 147; Et. (E. Tréval), *Zvon* 24, 1923/24, s. 43 ●; O. Fischer: *Svět a my*, *Kritika* 1924, s. 340; ● ref. *Boxerský zápas*: -jef- (J. Fučík), *Socialista* 1, 1923/24, s. 231 → *Divadelní kritiky* (1956); J. H. (Hilbert), *Venkov* 18. 9. 1924; H. Jelínek, *Lumír* 51, 1924/25, s. 439; E. Konrád, *Cesta* 7, 1924/25, s. 82; ALAP (A. Procházka), *MR* 1924/25, sv. 40, s. 21 (k polemikám s. 65) ●; ● ref. *Mrtvý* (*Tři místo jednoho*): Edmond. (E. Konrád), *Cesta* 6, 1923/24, s. 567; E. S. (K. Elgart Sokol), *LidN* 29. 3. 1924; J. H. (Hilbert), *Venkov* 12. 4. 1924; V. Brtník, *Venkov* 28. 6. 1924; Ot. F. (Fischer), *Kritika*, 1924, s. 197 ●; ● ref. *Vykupitel*: Č. (V. Červinka), *Zvon* 25, 1924/25, s. 531; E. Konrád, *Cesta* 7, 1924/25, s. 651; J. H. (Hilbert), *Venkov* 29. 5. 1925; B. (E. Bass), *LidN* 29. 5. 1925; Klo. (J. K. Fragner), *NO* 29. 5. 1925; V. Brtník, *Venkov* 10. 12. 1925 ●; ● ref. *Napoleon* (BB): F. Götz, *NO* 8. 11. 1925; V. Brtník, *Venkov* 19. 11. 1925 ●; ● ref. *Dědečkem proti své vůli*: schz (K. Schulz), *LidN* 2. 12. 1926; If. (I. J. Fischerová), *NO* 2. 12. 1926; *MilNý*. (M. Novotný), *NL* 2. 12. 1926; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 2. 12. 1926; E. Konrád, *Cesta* 9, 1926/27, s. 163 ●; ● ref. *Nesmrtelná milenka*: E. Konrád, *Cesta* 9, 1926/27, s. 586; M. Pujmanová-Hennerová, *Tribuna* 5. 6. 1927; J. H. (Hilbert), *Venkov* 5. 6. 1927; -FR- (J. Frejka), *NO* 5. 6. 1927; B. (E. Bass), *LidN* 5. 6. 1927; H. Jelínek, *Lumír* 54, 1927/28, s. 277 ●; ● ref. *Veselohra s letcem* (*Vítěz nad oceánem*): Paulík. (J. J. Paulík), *RA* 3, 1927/28, s. 163; If. (I. J. Fischerová), *NO* 25. 2. 1928; Č. J. (Jeřábek), *NO* 4. 4. 1928 ●; ● ref. *Vykutálený paroháč*: E. S. (K. Elgart Sokol), *LidN* 4. 4. 1928; Č. J. (Jeřábek), *NO* 4. 4. 1928 ●; ● ref. *Hora Venušina*: G. (F. Götz), *NO* 18. 11. 1928; J. V. Sedlák, *Tribuna* 25. 11. 1928; ax. (E. Vachek), *PL* 25. 11. 1928; A. N. (Novák), *LidN* 2. 12. 1928; O. Š. M. (Štorch-Marién), *RA* 4, 1928/29, s. 144; J. H. (Hora), *Tvorba* 3, 1928/29, s. 54; A. M. Píša, *Sever a Východ*

1929, s. 95; K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 302 ●; ● ref. Mezihra: AMP. (A. M. Píša), PL 26. 5. 1929; G. (F. Götz), NO 3. 7. 1929; V. Brtník, Venkov 20. 2. 1930 ●; ● ref. Věčné mládí: vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 294; K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 302 ●; ● ref. Fortinbras 1: drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 586; Z. S. (Smetáček), Čin 1, 1929/30, s. 795; AMP. (A. M. Píša), PL 11. 5. 1930; V. Brtník, Venkov 22. 5. 1930 ●; ● ref. Fortinbras 2: K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 279; vz. (V. Zelinka), Zvon 34, 1933/34, s. 70; O. S. (Srbová), Studentský časopis 14, 1934/35, s. 143 ●; ● ref. Panna: H. Jelínek, Lumír 61, 1934/35, s. 413; kd. (E. Konrád), NO 7. 5. 1935; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 7. 5. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 7. 5. 1935; -s. (J. Seifert), Ranní noviny 7. 5. 1935; Ot. F. (Fischer), LidN 7. 5. 1935 ●; ● ref. Jan Žižka z Trocnova: J. V. Šimák, Lumír 62, 1935/36, s. 283; H. Jelínek, tamtéž, s. 296; AMP. (A. M. Píša), PL 14. 2. 1936; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 14. 2. 1936; jk. (J. Krejčí), RP 14. 2. 1936; m. n. (M. Novotný), LidN 14. 2. 1936 ●; ● ref. Kristus: B. (E. Bass), LidN 20. 3. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 20. 3. 1937; A. M. Brousil, Venkov 20. 3. 1937; kd. (E. Konrád), NO 20. 3. 1937 ●; ● ref. Eva: V. K., Rozhledy 1937, s. 308; drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 433; -jef. (J. Fučík), Tvorba 1938, s. 143 → Statí o literatuře (1951) ●; ● ref. Památce Milady Pakůrové: drb. (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 547; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 65, 1938/39, s. 395 ●; A. M. Brousil: ref. Heroika, Venkov 17. 4. 1938; A. N. (Novák): ref. In memoriám Milady Pakůrové (6. vyd.), LidN 13. 8. 1939; drb. (J. Borecký): ref. Po boji, Zvon 40, 1939/40, s. 305; ● ref. Valdštýn: ev. (E. Valenta), LidN 9. 4. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 15. 11. 1940 ●; ● ref. Aféra Tilly: P., LitN 1941, s. 143; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 118 ●; V. Kolátor in sb. České umění dramatické 1 (1941); ● ref. Caesar: JK (J. Kopecký), LidN 10. 11. 1942; p. (A. M. Píša), Nár. práce 10. 11. 1942 ●; jfv. (J. F. Vondráček): ref. Za živa pohřben, Znova 1942, č. 3; mn (M. Novotný): ref. Kost, LidN 16. 5. 1944; F. P. T.: Osobnost F. Z. (k šedesátinám), Polední list 1. 11. 1944; J. Vojtěch: Poslední nadčlověk, Generace 1, 1945/46, č. 4–5; F. Wollman in Osud a tragická idea ve valdštejnské dramatičce, Slaviva 18, 1947/48, s. 241; ● nekrolog: mš, Svob. noviny 11. 1. 1948; KŠK (K. Sourek), Cíl 1948, s. 17; ej. (E. Janský), Čes. lidové divadlo 1948, s. 23 ●; T. Sv. (Svatopluk): Proměny jednoho fašisty, Tvorba 1952, s. 32; V. Kudělka in Hry na úspěch (mj. o komediích F. Z.), ČLit 1976, s. 330; M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); M. Bastl: Chrudimské kořeny zapomenutého spisovatele F. Z., Chrudimské vlastivědné listy 2006, č. 4.

mv

Zbraslavská kronika viz Kronika zbraslavská

J. K. Zbraslavský viz Jan Kaška

Jan Josef Zeberer

* asi 13. 7. 1712 *Blatná*
† 9. 7. 1789 *Praha*

Překladatel první české hry uvedené na profesionální scéně v Praze, sběratel české slovní zásoby.

V matrice zapsán jako Joannes Josephus Zeberer; psán i Ceberer. Datum Z. křtu 13. 7. (podle matriky) bývá uváděno též jako datum narození. – Syn hejtmána panství hrabat Serényňů. V Praze vystudoval gymnázium, tzv. filozofii a práva (1739 doktor obojího práva). Okolo 1740 se stal radním písařem, později magistrátním radou a posléze kancléřem na Novém Městě pražském (do 1783). Patřil k vlasteneckému okruhu kolem rytíře J. F. z Neuberka. Od 1764 připravoval německo-česko-latinský slovník, k jehož vydání (u tiskaře Neureuttera) pro malý počet předplatitelů nedošlo; materiálu bylo použito v slovnících J. Dobrovského a J. Jungmanna.

Do češtiny přeložil spis Hrdelní právní řád Marie Terezie a veselohru J. Ch. Krügera Herzog Michel, kterou vydal 1771 vlastním nákladem (bez udání jmen autora i překladatele) pod titulem Kníže Honzik; t. r. byla též hrána Brunianovou divadelní společností v pražských Kotcích. Jednoduchý anekdotický příběh z vesnického prostředí, vyzvedávající strážlivý zdravý rozum, se hlásil k dobovému osvícenství a souvisel i s jeho snahami o výchovné působení divadla; českými vlastenci byl pak vřele přivítán jako jeden z prvních projevů národního probuzení. Dobová kritika ocenila zejména lexikální stránku překladu (bral mj. ohled i na lidový jazyk postav), za méně zdařilé označila použití rýmovaného bezrozměrného verše. Z. bylo zároveň doporučeno pokračovat v překladech kvalitnějších děl soudobé německé literatury (např. Ch. F. Gellert, S. Gessner).

ŠIFRA: N. N. (1771, Kníže Honzik). ■ KNIŽNĚ. *Překlady: Constitutio Criminalis Theresiana aneb Římské císařské v Uhřích a Čechách ec. ec. královské apoštolské Milosti Marie Terezie...* Hrdelní právní řád (Videň 1769); an. (J. Ch. Krüger): Kníže Honzik (1771, šifra N. N.; nově in sb. Divadlo v Kotcích, 1992, ed. J. Kolár). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4551, 5196. ■ LITERATURA: ● ref. překl. Kníže Honzik: W. (M. A. Voigt,

dub.), *Neue Literatur 1772*, č. 23; Mz. (F. M. Pelcl), *Prager gelehrte Nachrichten 1772*, s. 363 ●; an. (V. Thám): nekrolog, *Schönfeldské c. k. pražské noviny* 11. 7. 1789; an.: *Constitutio Criminalis Theresiana aneb Římské císařské v Uhřích a Čechách... Milosti Marie Terezie... Hrdelní právní řád (o Z. překladu)*, ČČM 1855, s. 141; an.: *Sláva těm prvním!*, NL 3. 1. 1884; J. Arbes: *První české představení v divadle v Kotcích, Květy 1890*, 1. pol., s. 493 a pokr. → *Theatralia 1* (b. d., 1912, s. 79); J. Stupecký: *O českých překladech pořizovaných v souvislosti s kodifikací rakouského práva civilního*, ČČM 1903, s. 32; Č. Zíbrt: *Kníže Honzík. První české divadlo v Praze r. 1771 ze života lidu selského*, *Světozor 18*, 1917/18, s. 9, 25; J. Vondráček in *Dějiny českého divadla 1. Doba obrozenecká 1771–1824* (1956, s. 36, též čes. překlady ref. z *Prager gelehrte Nachrichten* a *Neue Literatur* a nekrolog z 1789); Ba (F. Bařha): *Vzpomínáme J. Z.*, *Svob. slovo* 14. 7. 1972 + *Překladatel Knížete Honzík*, LD 27. 7. 1979; F. Černý: *Herzog Michel – Kníže Honzík, sb. Divadlo v Kotcích* (1992, s. 163, též čes. překlady ref. z *Prager gelehrte Nachrichten* a *Neue Literatur* a nekrolog z 1789).

lk

Božena Zedníková viz *Fringilla* (Dodatky, 2. díl)

Václav Zelený

* 27. 8. 1825 *Borová* (Havlíčková B.)
u Havlíčkova Brodu
† 5. 4. 1875 *Praha*

Literární historik, kritik a publicista, překladatel, pedagog a politik.

Podpisoval se Vácslav (ojediněle Wenceslaus) Zelený. Podle vlastního vyjádření se narodil 26. 8. 1825. – Byl druhorozeným synem v početné rodině rolníka a obchodníka s obilím a lnem; matka pocházela z učitelské rodiny. Školní docházku zahájil na farní škole v rodišti 1831. Vliv na něj měl učitel A. Línek, na jehož doporučení odešel na studie; nejprve 1836 do třetí třídy hlavní školy v Jihlavě, aby se naučil německy, na podzim 1837 vstoupil na gymnázium v Ném. Brodě, kde vyučovali hlavně premonstráti z nedalekého želivského kláštera. Zde se sešel se svým starším rodákem K. Havlíčkem (ten jako student tehdy nejvyšší šesté třídy byl dozorcem v třídě první). 1843 odešel do Prahy, kde nejprve absolvoval tzv. filozofii (vliv učitele F. Exnera); nevyhověl přání mat-

ky, aby studoval bohosloví, rok studoval práva, poté se zapsal na filoz. fakultu, kde studoval historii, moderní a klasické jazyky a moderní literaturu. Živil se hlavně kondicemi, od května 1849 byl ustanoven suplentem na Akademickém gymnáziu, kde vyučoval v nižších třídách dějepis a zeměpis; po vykonání státních zkoušek v září 1850 se stal definitivním profesorem na gymnáziu v Jindř. Hradci. Na počátku 1851 se oženil. Po roce se na přání V. K. Klicpery, tehdejšího ředitele, vrátil na Akademické gymnázium (k jeho žákům patřili L. Čelakovský, V. Hálek, B. Janda Cidlinský, J. Neruda, F. Schulz, A. V. Šmilovský, V. Vlček, J. Zubatý). Působil tam 1851–63 s přestávkou školního roku 1856–57, kdy obdržel zdravotní dovolenou (recidiva plicní choroby, jíž trpěl již za studií), kterou strávil cestováním po Rakousku, Itálii a Francii. V době pedagogické činnosti na Akademickém gymnáziu zahájil také novinářskou a redaktorskou práci založením a redigováním časopisu *Obzor* (jednoho z mála pokusů o oživení českého kulturního a literárního života v 50. letech); později pracoval v redakcích staročeských listů (*Obecné listy naučné a zábavné, Národ*). Za staročechy byl též poslancem v českém sněmu (1861–75), v říšské radě (1861–62) a členem pražského zastupitelstva (1861–65), kde se zabýval především problematikou národního školství. V navrženém řešení této otázky stál v opozici proti vládě, proto se 1863 vzdal profesorského místa a stal se společníkem nakladatelství I. L. Kobra. Cestoval po Německu a Belgii, kde studoval místní školství. Od 1865 byl ředitelem nově zřízeného reálného gymnázia na Malé Straně, jehož založení inicioval. 1867 navštívil Horní Lužici a 1872 cestoval po Německu, Dánsku, Švédsku, Polsku a hlavně Rusku (též po stopách K. Havlíčka). Byl členem vědeckých a osvětových organizací a spolků domácích i cizích: od 1858 členem výboru *Matice české*, od 1862 členem *Svatoboru* (od 1865 jednatelem) ad., byl vyznamenán ruským řádem sv. Anny. Jako porotce zasedal v dramatických soutěžích, 1872 byl na valné hromadě *Společnosti Čes. muzea* zvolen do komise k vydání *Brusu jazyka českého* a k opravě *Slovníku vědeckého názvosloví*. 1874 navštívil ze zdravotních důvodů Itálii, od začátku školního roku 1874/75 se vzdal řízení školy. Zemřel na plicní chorobu, pohřben byl přítelem V. Štulcem na Vyšehradském hřbitově. – Syn JUDr. Václav Vladimír Z.

(* 12. 2. 1858 Praha, † 29. 2. 1892 Praha; pseud. E. Pursimuove, Zlý a šifry V. V. Z., xy), literární historik, hudební kritik, novinář (od 1886 redaktor Hlasu národa) a publicista uveřejňoval příspěvky v ČČM (1884–86 Tomáš Pešina z Čechorodu, i sep.), Čes. novinách, Daliboru (též red. 1886–87), Divadelních listech, Hlasu národa, Lumíru, Osvětě, Poslu z Prahy, Světozoru aj. Knižně vydal publikace Jan Tomáš Pešina z Čechorodu (1880), Neustranné slovo o Národním divadle (1885, pseud. E. Pursimuove), Ještě slovo o Národním divadle (1885), O správě Národního divadla (1886), posmrtně vyšly Úvahy a články I. O Bedřichu Smetanovi (1894, s úvodem J. Zeyera). Uspořádal a vydal Karla Havlíčka rodinné listy brienské (1888). – Dcera Božena Augustinová (* 15. 10. 1851 Praha, † 17. 10. 1936 Praha; pseud. Božena Záleská, Bohuslava Záleská, šifra Bož. Aug.) napsala životopis M. Červinkové-Riegrové (1897), vzpomínky na otce (Osvěta 1905–06), pod pseud. Bohuslava Záleská překládala z ruštiny (I. I. Lažečnikov: Ledový dům, 1872) a francouzštiny (G. Sand: Markýz Villemer, 1874); pracovala v ženském hnutí.

Literárněkritickou, kulturněhistoricky a místopisně popularizační činnost zahájil Z. v časopisech. Jako pravděpodobný autor programové úvahy Obzoru zdůraznil nezastupitelnou úlohu literární kritiky pro sledování a objektivní hodnocení domácí produkce a pro informování o dění v literaturách světových. V obsáhlých fundovaných recenzích se širším kulturněhistorickým pozadím Z. pochvalně referoval o prvních sešitech Sušilových Moravských národních písní a Douchových překladech Shakespearových dramát. Z. pozice tradičního konzervativního vlastenectví posoudil (v Obzoru) almanach Lada Nióla, příkře přitom odsoudil báseň a povídku J. V. Friče jako nekritické přitakání dílu H. Heina a jeho nenárodním zaměření, distanční skepsi a ironii (v následné polemice ve zvláštní Příloze k Obzoru Frič reagoval rozbořem svého vztahu k Heinovi). Do Obzoru a později do Obecných listů Z. též psal, překládal a adaptoval popularizační články s literární a historickou tematikou o anglické, americké a francouzské kultuře. Jeho pozdější knižní překlady a propagace soudobé historiografické produkce usilovaly o pochopení a aktualizaci souvislostí domácího (počátky ústavního života) a světového dění na pozadí

liberálního pojetí anglických dějin. – Ze série Z. mnohdy průkopnických životopisných projektů o osobnostech národního obrození byly časopisecky otištěny životopisy K. J. Erbena, J. Kollára, F. Palackého a V. Stacha i ukázky z nedokončeného životopisu K. Havlíčka. Knižně vyšla monografie *Život Josefa Jungmanna*, prokazující autorovu schopnost načrtnout prostřednictvím rozsáhlého dokumentárního materiálu dobové kulturní ovzduší a kriticky docenit vliv výrazné tvůrčí individuality; k psychologickému postžení sledované osobnosti a doby však nedospěl. Z. je též autorem hesla *Dějiny literatury české* a patrně i dalších literárních hesel v Riegrově Slovníku naučném. V mládí psal také verše (v rukopisu Smíšené básně, 1842); své zážitky z cest po Itálii a Francii popsal v několika cestopisných črtách uveřejněných časopisecky.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Stanislav Volný, Štěpán Ostrovský; B. (Obecné listy), M. (Obzor, ČČM), N. N. Vác. Z...ý, Vác. Z...ý, -ý (Obecné listy), Z. (Obecné listy), zl., Zý. (Riegrův Slovník naučný); -n- (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1871); Blahověst; Boleslavan (1860); ČČM (1855–58); sb. Čechy, země i národ (1863); Hlas (1863); Kritická příloha k Nár. listům (1864, dub.); Květy (1872); alm. Máj (1859–62; 1859 K. J. Erben, 1860 František Palacký, 1862 Jan Kollár); Mor. orlice (Bmo); Národ (od 1863); Nár. noviny (1848); Obecné listy (1861–62); Obecné listy naučné a zábavné (1860–61); Obrazy života (1859); Obzor (1855); Osvěta (1872–73; 1872–73 Karel Havlíček Borovský, 1873 Václav Stach, „starý veršovec“); Posel z Prahy (1860, 1875); Programm des k. k. akademischen Staatsgymnasiums (1855, studie De religionis christianae in Bohemia principiis, česky O počátcích křesťanství v Čechách, Blahověst 1855); Slovenské noviny (Viedeň 1857, 1860); Škola a život (1855–56, i příl. Štěpnice); Výr. zpráva r. 1868/69 Malostranského gymnázia (1869); Zlaté klasy (1856); – posmrtně: Lid. noviny (1927). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Život Josefa Jungmanna 1, 2 (1873–74; 1881 vyd. s pozn. a rejstř. F. Bílého; 1915 upr. vyd., ed. a pozn. F. Tichý); Řeč, kterou o slavnosti stého dne narození Josefa Jungmanna dne 12. července 1873 v Praze u veliké síni Besedy měšťanské měl... (1873). – *Překlady*: R. B. Sheridan: Klevety (1855, pseud. Štěpán Ostrovský); Th. B. Macaulay: Dějiny anglické 1–7 (1861–65); M. I. Bogdanovič: Dějiny vlastenecké války 1812 (1868–72, pseud. Stanislav Volný). ■ KORESPONDENCE in: Korespondence a zápisky Jana Helcelety (Helceletovi z 1862; 1910, ed. J. Kabelík); in A. Sedláček: Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou 3 (K. Ningrovi z 1873; 1913, s. 474). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Obzor (1855, s K. J. Erbenem a K. B. Štorchem), Obecné listy naučné a zá-

bavné (1860–61, s A. Majerem a F. J. Řezáčem); *kalendář*: Kobrův Kalendář Posla z Prahy (an.); *knižnici*: Bibliotéka historická (běh první, 1861–64, 10 sv.); *dílo*: Názorný atlas k Slovníku naučnému 1–4 (1865–71, s. F. L. Riegreml). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Školní atlas všech dílů světa (1854); Spisy Jana Kollára (1862–63, 4 sv.); Sebrané spisy Karla Havlíčka Borovského (1870, 1 sv., nedokonč.). ■

LITERATURA: P. Křivský: V. Z. (1825–1875). Literární pozůstalost (LA PNP 1974) + V. V. Z. (1858–1892). Literární pozůstalost (LA PNP 1974); sb. V. Z. (1825–1875) (Havl. Borová 2005; přisp. R. Brukner, J. Janáčková, V. Liška, L. Macek, E. Ryšavá, Z. Zborovská). ■ J. V. Frič in Příloha k Obzoru (1855); J. J. (Jireček): ref. De religionis christianae in Bohemia principiis, Slovenské noviny (Vídeň) 1955, příl. Světozor, č. 102; J. Neruda: ref. K. J. Erben, Obrazy života 1859, s. 198 + (Δ) ref. J. Kollár, Čas 1861, s. 286, oboje → Spisy sv. 11 (Literatura 1, 1957, s. 116 a 272); an.: ref. Naučný slovník, Kritická příl. k NL 1864, s. 263, 333; an.: V. Z., Světozor 1871, s. 378; *x*x; ref. Karel Havlíček Borovský, NL 27. 4. 1872; ● ref. Život Josefa Jungmanna: Gb. (J. Gebauer), LF 1874, s. 317; K. Tieftrunk, Osvěta 1875, s. 51; r. (J. Emmler), ČCM 1878, s. 303 ●; ● nekrology: an., NL 6. 4. 1875; an., Mor. orlice 8. a 10. 4. 1875; an., Světozor 1875, s. 176; V. Vlček, Osvěta 1875, s. 398 ●; J. L. Turnovský: Památce V. Z., Zlatá Praha 1886, s. 545; Kl.: V. Z. Pamětní lístek k slavnosti v Borové, Světozor 1886, s. 542, 555; K. Tieftrunk: Vzpomínka na V. Z., Osvěta 1886, s. 821; L. Dolanský: V. V. Z., in Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti Umělecké besedy 1863–1893 (1894, s. 153); B. Augustinová: V. Z., Osvěta 1905, s. 765 a pokr., 1906, s. 289 a pokr.; T.: Dne 27. srpna bylo devadesát let... (s úryvky z koresp.), Zvon 15, 1914/15, s. 687; F. Tichý in V. Z.: Život Josefa Jungmanna (1915, s. 347); -t.: ref. Život Josefa Jungmanna, Akademie 20, 1915/16, s. 91; J. Zubatý: V. Z., Památník k 60. ročníci založení Městské střední školy na Malé Straně v Praze a z ní vzešlých ústavů (1926, s. 15); A. Krajíc: V. Z. u německobrodských premonstrátů, sb. 200 let gymnázia v Německém Brodě (1935, s. 162); in A. Hajn: Národ o Havlíčkovi (1936, s. 322); Řeč JUDr. J. Strakatého při odhalení desky V. Z. v Borové dne 1. srpna 1886); P. Zedník: V. Z. (1825–1875), Havlíčkobrodsko, sv. 2, 1990, s. 12; F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s. 340).

sm

Václav Vladimír **Zelený**
viz in Václav **Zelený**

Alois Zelinka

Působnost 1912–1946

Regionální nakladatelství divadelních her, drobných divadelních textů a hudebnin v Mariánských Horách (Ostrava), po 1920 krátce nakladatelství a distribuce spisů F. Sokola Tůmy; knihkupectví.

Nakladatelství rozvinul při svém knihkupectví Alois Z. (* 10. 12. 1883 Miňůvky u Kroměříže). Byl synem rolníka. Absolvoval 3 ročníky měšťanky a vyučil se knihkupcem u V. Povondry v Kroměříži, pak působil v knihkupectvích v Těšíně, Hodoníně a v Mor. Ostravě. Koncem 1910 se osamostatnil a převzal v Mariánských Horách u Mor. Ostravy (od 1921 její součást) skomírající knihkupectví a papírnictví, které ve snaze profesionálně zakotvit vydávání vlastních děl otevřel 1903 pod svým občanským jménem spisovatel, novinář a herec F. Sokol Tůma. Z. získal 1911 vlastní koncesi a 1912 zahájil nakladatelskou činnost. Zřizoval knihkupecké filiálky v různých částech ostravské aglomerace a 1926 přenesl hlavní závod do Přívozké ul. v tehdejší Mor. Ostravě. Sužován vleklou nemocí zápasil stále s finančními potížemi, které ochromovaly jeho nakladatelské aktivity. Po soudním vyrovnání 1924 nakladatelství výrazně utlumil (poslední knihu vydal 1946) a omezil se na knihkupectví (působilo do 1949).

Z. okolo nakladatelství soustředil okruh pedagogů, regionálních umělců a kulturních pracovníků, podporujících národní hnutí ve Slezsku, na Opavsku a Těšínsku (kromě vlastní produkce distribuoval mj. aktuální letáky a brožury středoškolského profesora A. E. Vaška). Kmenová knihnice *Zelinkův divadelní ochotník* (1913–31, 31 sv.) vycházela z potřeb rozvíjejícího se českého divadelního života na Ostravsku. Po 1919 se zprvu opírala o dramaturgii profesionálního českého divadla v Ostravě, později se zaměřila na nenáročný ochotnický repertoár. Po populárních operetách katolického kněze a regionálního publicisty M. Horského (vl. jm. A. Zamazal) s hudbou E. Marhuly do ní nakladatel zařadil nové hry F. Sokola Tůmy i zbytky nákladu jeho starších titulů, tvorbu regionálních divadelníků (V. Cigánek pod pseud. Antonín Starý, A. Kantor, J. Loriš, A. Opěla), původní frašky a veselohry (J. Balda, F. Bartoš, F. Lašek, P. R. Mařík, L. Mrázek pod pseud. L. Loučenský, S. J. Sousedík) a překlady německých komedií v úpravě diva-